

Tematski prikaz

NEPOŠTENE UGOVORNE ODREDBE

Zaštita potrošača temeljni je zahtjev prava Unije sadržan u Ugovoru o funkcioniranju Europske unije (UFEU) i u Povelji Europske unije o temeljnim pravima (u daljnjem tekstu: Povelja).

Tako članak 169. UFEU-a predviđa da, radi promicanja interesa potrošača i osiguranja visokog stupnja njihove zaštite, Unija doprinosi zaštiti zdravlja, sigurnosti i ekonomskih interesa potrošača, kao i promicanju njihova prava na obaviještenost, obrazovanje i organiziranje u svrhu zaštite njihovih interesa. Članak 38. Povelje pak određuje da politike Unije osiguravaju visoku zaštitu potrošača.

Upravo je u ostvarivanju tog cilja zaštite interesa potrošača Unija uvela sustav za borbu protiv nepoštenih odredbi Direktivom 93/13/EEZ¹. Tom se direktivom predviđa minimalno usklađivanje uređenja nepoštenih odredbi, određivanjem definicija i kriterija za ocjenu nepoštenosti ugovornih odredbi, uređivanjem učinaka tih odredbi i uspostavljanjem primjerenih i učinkovitih sredstava zaštite u obliku pravnih sredstava koja se podnose bilo pred sudom bilo pred upravnim tijelom radi prestanka njihova korištenja.

Tako uspostavljen sustav zaštite temelji se na ideji da se potrošač u odnosu na prodavatelje robe i pružatelje usluga, a vezano uz pitanja koja se odnose kako na mogućnost pregovaranja tako i na razinu informacija, nalazi u podređenom položaju, što dovodi do pristupanja uvjetima koje je prethodno sastavio prodavatelj odnosno pružatelj, bez mogućnosti utjecaja na njihov sadržaj.

Ovaj tematski prikaz sadržava cjelovit pregled glavnih doprinosa Suda sudskoj praksi u tom području.

¹ Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim [odredbama] u potrošačkim ugovorima (SL L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.)

SADRŽAJ

I. PODRUČJE PRIMJENE DIREKTIVE 93/13	3
1. Područje primjene <i>ratione loci</i> : primjena Direktive 93/13 u nedostatku prekograničnog elementa	3
2. Područje primjene <i>ratione materiae</i> : pojmovi „prodavatelj robe ili pružatelj usluge“ i „potrošač“	3
3. Isključenja iz područja primjene Direktive 93/13.....	7
3.1. Ugovorne odredbe koje su odraz obveznih zakonskih ili regulatornih odredaba	7
3.2. Ugovorne odredbe koje utvrđuju glavni predmet ugovora ili se odnose na cijenu ili naknadu i usluge ili robu koje treba isporučiti kao protučinidbu	11
4. Nacionalni propis koji potrošačima osigurava višu razinu zaštite.....	15
II. KVALIFIKACIJA „NEPOŠTENE ODREDBE“ U SMISLU ČLANKA 3. DIREKTIVE 93/13	17
1. Pojam „nepoštena odredba“	17
2. Pojam odredbe „o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori“	21
3. Pojam „znatnija neravnoteža“ na štetu potrošača	22
III. OCJENA NEPOŠTENOSTI UGOVORNE ODREDBE	24
1. Kriteriji za ocjenu	24
2. Zahtjevi dobre vjere, ravnoteže i transparentnosti	26
IV. OVLAŠTI I OBVEZE NACIONALNOG SUDA	32
1. Nadležnost nacionalnog suda.....	32
2. Obveza ispitivanja nepoštenosti ugovorne odredbe po službenoj dužnosti	33
2.1. Doseg obveze.....	33
2.2. Granice obveze	36
3. Određivanje privremenih mjera	42
4. Ocjena nepoštenosti arbitražne klauzule.....	42
V. UČINCI UTVRĐENJA NEPOŠTENOSTI ODREDBE	45
1. Ishod ugovora koji sadržava nepoštenu odredbu.....	45
2. Zamjena nepoštena odredbe	47
3. Ostali učinci	52
4. Vremensko ograničenje učinaka utvrđenja ništavosti	57
VI. SREDSTVA ZA SPREČAVANJE PRIMJENE NEPOŠTENE ODREDBE	60
1. Kolektivne tužbe ili tužbe u javnom interesu	60
2. Jamstvo prava na djelotvoran pravni lijek	64
3. Posebna postupovna pravila	69

I. Područje primjene Direktive 93/13

1. Područje primjene *ratione loci*: primjena Direktive 93/13 u nedostatku prekograničnog elementa

Presuda od 31. svibnja 2018., Sziber (C-483/16, [EU:C:2018:367](#))²

Ugovori o zajmu izraženom u stranoj valuti – Nacionalno zakonodavstvo kojim se propisuju posebni postupovni zahtjevi za osporavanje nepoštenosti

Glavni postupak je bio spor između pojedinca i mađarske banke povodom zahtjeva za utvrđivanje nepoštenosti određenih ugovornih odredaba u ugovoru o zajmu sklopljenom u svrhu stjecanja nekretnine, isplaćenom i otplaćenom u mađarskim forintama (HUF), ali koji je registriran u švicarskim francima (CHF) na temelju tečaja koji je bio na snazi na dan plaćanja.

Što se tiče područja primjene Direktive 93/13, Sud je pojasnio da se ona primjenjuje i na situacije koje ne sadržavaju prekogranični element. Prema mišljenju Suda, pravila koja se nalaze u zakonodavstvu Unije kojim se u državama članicama usklađuje posebno područje prava primjenjuju se neovisno o isključivo internoj prirodi situacije o kojoj je riječ u glavnom postupku (t. 58.).

2. Područje primjene *ratione materiae*: pojmovi „prodavatelj robe ili pružatelj usluge” i „potrošač”

Presuda od 22. studenoga 2001., Cape i dr. (spojeni predmeti C-541/99 i C-542/99, [EU:C:2001:625](#))

Pojam „potrošač” – Poduzetnik koji sklapa tipski ugovor s drugim poduzetnikom za nabavu robe ili usluga isključivo u korist vlastitih agenata

Sporovi su bili u pogledu dvaju ugovora koji su se odnosili na isporuku strojeva za automatsku distribuciju pića, koje je Soci t  Idealservice postavilo u prostorijama društava OMAI i Cape i koji su bili namijenjeni isključivom korištenju njihovih zaposlenika. Potonja dva društva tvrdila su da je klauzula o prenošenju nadležnosti na mirovnog suca u Viadani (Mantova, Italija), sadržana u ugovorima, nepoštena u smislu talijanskog Građanskog zakonika i da se stoga stranke ugovora na nju ne mogu pozivati.

Idealservice je pred mirovnim sucem u Viadani tvrdio da se Cape i OMAI ne mogu smatrati „potrošačem” za potrebe primjene Direktive 93/13 jer se radi o društvima, a ne o fizičkim osobama koje su potpisale ugovore u obavljanju svoje poduzetničke djelatnosti.

² Ova je presuda također prikazana u rubrici VI.3. „Posebna postupovna pravila”.

Stoga je talijanski sud pitao Sud odnosi li se pojam „potrošač“, kako je definiran tom direktivom, isključivo na fizičke osobe.

Sud ističe da iz teksta članka 2. Direktive 93/13 jasno proizlazi da se osoba koja nije fizička osoba, koja sklapa ugovor s prodavateljem robe ili pružateljem usluga, ne može smatrati potrošačem u smislu navedene odredbe (t. 16.).

Stoga Sud smatra da pojam „potrošač“, kako je definiran u članku 2. točki (b) Direktive 93/13, treba tumačiti na način da se odnosi isključivo na fizičke osobe (t. 17. i izreka).

Presuda od 17. svibnja 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, [EU:C:2018:320](#))³

Pojam „prodavatelj (robe) ili pružatelj (usluge)“ – Ustanova visokog obrazovanja koja se uglavnom financira iz javnih sredstava – Ugovor o planu beskamatne otplate u ratama upisnine i dijela troškova studijskog putovanja

U glavnom postupku riječ je o sporu između obrazovne ustanove i jedne od njezinih studentica, koja joj je dugovala iznos na ime upisnine i troškova povezanih sa studijskim putovanjem. Stranke su sklopile ugovor o povratu s kamatama od 10 % godišnje u slučaju neplaćanja te s naknadom za troškove povrata.

Sudu je postavljeno pitanje treba li se obrazovna ustanova koja je s jednom od svojih studentica ugovorila pomoć u plaćanju dugovanih iznosa smatrati u okviru tog ugovora „prodavateljem (robe) ili pružateljem (usluge)“ u smislu članka 2. točke (c) Direktive 93/13, pa da je stoga navedeni ugovor obuhvaćen područjem primjene te direktive.

Sud u tom pogledu naglašava da je zakonodavac Unije namjeravao široko tumačiti taj pojam (t. 48.).

Naime, riječ je o funkcionalnom pojmu koji podrazumijeva ocjenu ulazi li ugovorni odnos u okvir aktivnosti koje osoba profesionalno obavlja. Međutim, Sud smatra da, time što u okviru navedenog ugovora pruža dodatnu i sporednu uslugu svojoj obrazovnoj djelatnosti, obrazovna ustanova djeluje kao „prodavatelj (robe) ili pružatelj (usluge)“ u smislu Direktive 93/13 (t. 55.).

Presuda od 21. ožujka 2019., Pouvin i Dijoux (C-590/17, [EU:C:2019:232](#))

Pojmovi „potrošač“ i „prodavatelj (robe) ili pružatelj (usluge)“ – Financiranje stjecanja glavnog mjesta stanovanja – Hipotekarni zajam koji je poslodavac odobrio svojem zaposleniku i njegovu bračnom drugu, solidarnom dužniku

U skladu s klauzulom ugovora o zajmu, u slučaju da zajmoprimac zbog bilo kojeg razloga prestane biti član osoblja društva za koje je radio, dolazi do automatskog raskida ugovora.

³ Ova je presuda također prikazana u rubrici IV.2. 2.1. „Obveza ispitivanja nepoštenosti ugovorne odredbe po službenoj dužnosti – Doseg obveze“.

Nakon što je zaposlenik dao otkaz, on i njegova supruga prestali su otplaćivati obroke zajma. Primjenom te klauzule, društvo je od zajmoprimaca zatražilo plaćanje preostalog iznosa duga na osnovi glavnice i kamata te klauzule o ugovornoj kazni.

Odlučujući u tom predmetu, prvostupanjski sud utvrdio je nepoštenost odredbe o automatskom raskidu ugovora o zajmu. Tu presudu zatim je ukinuo žalbeni sud, koji je utvrdio da je do automatskog raskida predmetnog ugovora došlo na dan kada je zaposlenik dao otkaz. Smatrajući da su djelovali u svojstvu potrošača i ističući nepoštenost odredbe poput one o kojoj je riječ u glavnom postupku, kojom se predviđa raskid zajma zbog razloga nevezanog uz ugovor, zaposlenik i njegova supruga podnijeli su žalbu u kasacijskom postupku.

Kao prvo, kad je riječ o pojmu „potrošač” i smislu članka 2. točke (b) Direktive 93/13, Sud je presudio da su njime obuhvaćeni zaposlenik društva i njegov bračni drug koji s tim društvom sklope ugovor o kreditu sklapanje kojega je načelno ograničeno na članove osoblja navedenog društva, a koji je namijenjen financiranju stjecanja nekretnine u privatne svrhe. Pojasnio je da činjenica da je fizička osoba sa svojim poslodavcem sklopila ugovor koji nije ugovor o radu sama po sebi nije prepreka tomu da se ta osoba kvalificira kao „potrošač” u smislu Direktive 93/13. Kad je riječ o isključenju ugovora o radu iz područja primjene te direktive, presudio je da se ugovor o kreditu koji je poslodavac odobrio svojem zaposleniku i njegovu bračnom drugu ne može kvalificirati kao „ugovor o radu” jer ne uređuje ni radni odnos ni uvjete zapošljavanja (t. 29., 32., 43. i izreka).

Kao drugo, kad je riječ o pojmu „prodavatelj robe ili pružatelj usluge” u smislu članka 2. točke (c) Direktive 93/13, Sud je presudio da je njime obuhvaćeno društvo koje sa svojim zaposlenikom i njegovim bračnim drugom u okviru svojeg obrta, poduzeća i profesije sklapa ugovor o kreditu sklapanje kojega je načelno ograničeno na članove osoblja navedenog društva, čak i ako odobravanje kredita nije njegova glavna djelatnost. U tom pogledu pojasnio je da, iako se glavna djelatnost takvog poslodavca ne sastoji od pružanja financijskih usluga, nego od opskrbe energijom, on raspolaže informacijama, tehničkim kompetencijama te ljudskim i materijalnim resursima koje fizička osoba, odnosno druga ugovorna strana, nema. Usto dodaje da činjenica da poslodavac svojim zaposlenicima predlaže sklapanje ugovora o kreditu i time im nudi pogodnost stjecanja vlasništva nad stambenom nekretninom služi privlačenju i zadržavanju kvalificirane i sposobne radne snage, što pogoduje izvršavanju poslodavčevog obrta, poduzeća i profesije. U tom kontekstu ističe da postojanje ili izostanak eventualnog izravnog prihoda predviđenog tim ugovorom za tog poslodavca ne utječe na kvalifikaciju navedenog poslodavca kao „prodavatelja robe ili pružatelja usluge” u smislu Direktive 93/13. Sud naglašava da široko tumačenje pojma „prodavatelj robe ili pružatelj usluge” pridonosi ostvarenju cilja te direktive koji se sastoji od zaštite potrošača kao slabije strane u ugovoru sklopljenom s prodavateljem robe ili pružateljem usluge i uspostavljanju ravnoteže između ugovornih strana (t. 40., 42., 43. i izreka).

Presuda od 2. travnja 2020., Condominio di Milano, via Meda (C-329/19, [EU:C:2020:263](#))

Pojam „potrošač” – Zajednica suvlasnika zgrade

Zajednica suvlasnika zgrade, condominio di Milano, via Meda (u daljnjem tekstu: condominio Meda), koju zastupa njezin upravitelj, sklopila je s društvom Eurothermo ugovor o isporuci toplinske energije. Na temelju odredbe tog ugovora, dužnik je u slučaju kašnjenja s plaćanjem

morao platiti zatezne kamate po stopi od 9,25 % od datuma dospijeća za plaćanje preostalog iznosa. Condominio Meda je pred sudom koji je uputio zahtjev podnio prigovor protiv naloga za plaćanje zateznih kamata na temelju te odredbe, ističući da je ona nepoštena i da on ima svojstvo potrošača, u smislu Direktive o nepoštenim odredbama. U predmetnom je slučaju talijanski sud smatrao da ta odredba jest nepoštena, ali je dvojio o tome može li utvrditi da zajednica suvlasnika zgrade, kao što je condominio u talijanskom pravu, potpada pod kategoriju potrošača u smislu Direktive. Prema informacijama dostavljenima Sudu, u talijanskom pravu condominio je pravni subjekt koji nije ni fizička ni pravna osoba.

Kao prvo, kad je riječ o pojmu „potrošač“, Sud je podsjetio na to da kako bi osoba potpadala pod taj pojam moraju biti ispunjena dva kumulativna uvjeta, tj. da je riječ o fizičkoj osobi i da ona obavlja svoju aktivnost u neposlovne svrhe. Kad je riječ o prvom od tih uvjeta, Sud je naveo da u trenutačnom stanju razvoja prava Europske unije, pojam „vlasništvo“ nije usklađen na razini Unije i da mogu postojati razlike između država članica. Stoga je Sud pojasnio da navedene države mogu slobodno odlučiti hoće li kvalificirati zajednicu suvlasnika kao „pravnu osobu“ u svojim odnosnim nacionalnim porecima. Prema tome, Sud je presudio da zajednica suvlasnika, kao što je condominio u talijanskom pravu, ne ispunjava taj prvi uvjet i stoga ne potpada pod pojam „potrošač“, tako da je ugovor sklopljen između te zajednice suvlasnika i prodavatelja robe ili pružatelja usluga isključen iz područja primjene Direktive 93/13 (t. 24., 27., 28. i 29.).

Kao drugo, Sud je ispitao je li nacionalna sudska praksa, koja primjenjuje pravila kojima se štite potrošači na ugovor koji condominio sklopi s prodavateljem robe ili pružateljem usluga, u skladu s duhom sustava zaštite potrošača u Uniji. U tom pogledu Sud je podsjetio na to da se Direktivom 93/13 provodi djelomično i minimalno usklađivanje nacionalnih zakona o nepoštenim odredbama, ostavljajući mogućnost državama članicama da strožim nacionalnim propisima svojim potrošačima pruže višu razinu zaštite, pod uvjetom da su u skladu s UFEU-om⁴. Sud je stoga istaknuo da je sudska praksa, na temelju koje se, kako bi se dodatno zaštitilo potrošača, područje primjene te zaštite proširuje na pravni subjekt, kao što je condominio u talijanskom pravu – koji u skladu s nacionalnim pravom nije fizička osoba – u skladu s ciljem zaštite potrošača koji slijedi ta direktiva. Iz toga slijedi da, iako takav pravni subjekt ne potpada pod pojam „potrošač“ u smislu te direktive, države članice mogu primijeniti njezine odredbe na područja koja ne ulaze u njezino područje primjene, pod uvjetom da takvo tumačenje osigurava višu razinu zaštite potrošača i ne povređuje odredbe Ugovorâ (t. 31. i 33. do 35.).

⁴ Članak 169. stavak 4. UFEU-a; uvodna izjava 12. i članak 8. Direktive 93/13

3. Isključenja iz područja primjene Direktive 93/13

3.1. Ugovorne odredbe koje su odraz obveznih zakonskih ili regulatornih odredaba

Presuda od 21. ožujka 2013., RWE Vertrieb (C-92/11, [EU:C:2013:180](#))⁵

Trgovčeva jednostrana izmjena cijene usluge – Upućivanje na prisilni propis osmišljen za drugu kategoriju potrošača – Primjenjivost Direktive 93/13

Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen (Udruga potrošača Sjeverne Rajne-Vestfalije) osporavao je pred njemačkim sudovima standardiziranu ugovornu odredbu kojom je društvo RWE, njemačko poduzeće za opskrbu prirodnim plinom, zadržalo pravo da jednostrano izmijeni cijenu za svoje kupce kada se na njih primjenjivala posebna tarifa (Sonderkunden). Smatrajući da je predmetna odredba nepoštena, udruga je za račun 25 potrošača zatražila povrat dodataka koje su potonji platili društvu RWE nakon četiri povećanja cijena od 2003. do 2005. u ukupnom iznosu od 16 128,63 eura.

Društvo RWE smatralo je, među ostalim, da sporna odredba, sadržana u općim uvjetima primjenjivima na dotične kupce, ne može biti podvrgnuta nadzoru njezine nepoštenosti. Naime, u toj se odredbi samo upućivalo na njemački propis koji se primjenjuje na ugovore po standardnoj tarifi. Taj propis dopuštao je opskrbljivaču da jednostrano mijenja cijene plina bez navođenja razloga, uvjeta ili opsega takve izmjene, pri čemu se ipak jamči da će kupci biti obaviješteni o toj promjeni i da će, po potrebi, biti slobodni raskinuti ugovor.

Budući da nije uspio u postupku pred nižim sudovima, društvo RWE obratilo se Bundesgerichtshofu (Savezni vrhovni sud, Njemačka), koji je Sudu postavio pitanje o tumačenju članka 1. stavka 2. kao i članaka 3. i 5. Direktive 93/13, čiji je cilj zaštita potrošača od nepoštenih i/ili netransparentnih standardiziranih ugovornih odredbi. Njemački sud se pitao, među ostalim, o dosegu isključenja nadzora nepoštenosti standardiziranih odredbi koje samo preuzimaju obvezne zakonske ili regulatorne odredbe u smislu članka 1. stavka 2. Direktive 93/13.

Sud pojašnjava da je isključenje nadzora nepoštenosti ugovornih odredbi koje odražavaju odredbe nacionalnog propisa kojima se uređuje određena kategorija ugovora opravdano činjenicom da je legitimno pretpostaviti da je nacionalni zakonodavac uspostavio ravnotežu između svih prava i obveza stranaka u tim ugovorima. Međutim, to rasuđivanje nije primjenjivo na odredbe drukčijeg ugovora. Naime, isključivanje nadzora nepoštenosti odredbe sadržane u takvom ugovoru samo zato što ona preuzima propis koji se primjenjuje samo na drugu kategoriju ugovora dovelo bi u pitanje zaštitu potrošača predviđenu pravom Unije (t. 28., 30. i 31.).

⁵ Ova je presuda također prikazana u rubrici III.2. „Zahtjevi dobre vjere, ravnoteže i transparentnosti“.

Presuda od 20. rujna 2018., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, [EU:C:2018:750](#))⁶*Područje primjene – Članak 1. stavak 2. – Obvezne zakonske ili regulatorne odredbe*

Par zajmoprimaca sklopio je u veljači 2008. s mađarskom bankom ugovor o kreditu za dodjelu kredita u švicarskim francima (CHF). Ugovorom je bilo predviđeno da se mjesečni obroci moraju platiti u mađarskim forintama (HUF), ali se iznos tih mjesečnih obroka izračunava na temelju tekućeg tečaja između mađarske forinte i švicarskog franka. Osim toga, u ugovoru je bio spomenut tečajni rizik u slučaju mogućih promjena deviznog tečaja između tih dviju valuta.

Tečaj se naknadno znatno promijenio na štetu zajmoprimaca, što je dovelo do znatnog povećanja iznosa njihovih mjesečnih obroka. Par zajmoprimaca u svibnju 2013. pokrenuo je postupak pred mađarskim sudom protiv OTP Banka i OTP Faktoringa, dvaju društava kojima su prenesena potraživanja koja proizlaze iz ugovora o kreditu. Tijekom tog postupka postavilo se pitanje je li banka jasno i razumljivo formulirala odredbu koja se odnosi na rizik promjene tečaja te je li se ona stoga mogla smatrati nepoštenom u smislu Direktive o nepoštenim odredbama.

U međuvremenu je Mađarska 2014. donijela propis čiji je cilj bio ukloniti određene nepoštene odredbe iz ugovora o kreditu u stranoj valuti, praktički pretvoriti sve dugovane dugove na temelju tih ugovora u HUF i primijeniti tečaj koji je utvrdila Mađarska narodna banka. Cilj tog propisa bio je i provedba odluke Kúrije (Vrhovni sud, Mađarska) kojom su određene odredbe sadržane u ugovorima o kreditu izraženima u stranoj valuti proglašene nespojivima s Direktivom 93/13⁷ (ta je odluka donesena nakon presude Suda u predmetu *Kásler i Káslerné Rábai*⁸). Međutim, tim novim propisom nije izmijenjena činjenica da rizik promjene tečaja snosi potrošač u slučaju devalvacije mađarske forinte u odnosu na švicarski franak.

Fővárosi Ítéltábla (Okrušni žalbeni sud u Budimpešti, Mađarska), pred kojim se vodi postupak, pitao je Sud može li ocijeniti nepoštenost odredbe u slučaju da ona nije jasno i razumljivo sastavljena, iako je mađarski zakonodavac, time što nije intervenirao po tom pitanju, prihvatio da tečajni rizik i dalje snosi potrošač u slučaju deprecijacije mađarske forinte u odnosu na dotičnu stranu valutu.

U svojoj presudi Sud podsjeća na to da je pravilo kojim se iz područja primjene Direktive 93/13 isključuju ugovorne odredbe koje su odraz obveznih zakonskih ili regulatornih odredaba opravdano činjenicom da je legitimno za pretpostaviti da je nacionalni zakonodavac uspostavio ravnotežu između svih prava i obveza ugovornih stranaka. Međutim, to ne znači da je druga ugovorna odredba na koju se ne odnose zakonske odredbe, kao u ovom slučaju ona koja se odnosi na rizik promjene tečaja, također u cijelosti isključena iz područja primjene Direktive.

⁶ Ova je presuda također prikazana u rubrici II.2. „Pojam odredbe „o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori” i rubrici III.2. „Zahtjevi dobre vjere, ravnoteže i transparentnosti”.

⁷ Odluka br. 2/2014 PJE (Magyar Közlöny 2014/91, str. 10975.)

⁸ Presuda od 30. travnja 2014., *Kásler i Káslerné Rábai* (C-26/13, ECLI:EU:C:2014:282), prikazana u rubrici I.3. 3.2 „Isključenja iz područja primjene Direktive 93/13 – Ugovorne odredbe koje utvrđuju glavni predmet ugovora ili se odnose na cijenu ili naknadu i usluge ili robu koje treba isporučiti kao protučinidbu”

Nepoštenost te odredbe stoga može ocijeniti nacionalni sud ako ocijeni, nakon ispitivanja svakog pojedinačnog slučaja, da ona nije jasno i razumljivo sastavljena⁹ (t. 53., 65. i 68.).

Presuda od 3. ožujka 2020. (veliko vijeće), Gómez del Moral Guasch (C-125/18, [EU:C:2020:138](#))¹⁰

Ugovor o hipotekarnom kreditu – Promjenjiva kamatna stopa – Referentni indeks koji se temelji na hipotekarnim kreditima štedionica – Indeks koji proizlazi iz podzakonske ili upravne odredbe

Jedan pojedinac podnio je tužbu prvostupanjskom španjolskom sudu vezano uz navodnu nepoštenost odredbe o ugovorenoj promjenjivoj kamatnoj stopi, sadržane u ugovoru o hipotekarnom kreditu koji je sklopio s bankovnom institucijom Bankia SA. Prema toj ugovornoj odredbi kamatna stopa koju potrošač mora platiti varira ovisno o referentnom indeksu. Taj se referentni indeks predviđao nacionalnim propisom te su ga kreditne institucije mogle primjenjivati na hipotekarne kredite. Španjolski je sud međutim istaknuo da je indeksacija promjenjivih kamata koja se izračunava na temelju referentnog indeksa bila nepovoljnija od stope koja se izračunava na temelju prosječne stope na europskom međubankarskom tržištu (Euribor), koja se navodno koristi kod 90 % hipotekarnih kredita ugovorenih u Španjolskoj, uz dodatne troškove u visini od 18 000 do 21 000 eura po kreditu.

Sud podsjeća na to da su ugovorne odredbe koje odražavaju zakonske ili podzakonske prisilne norme isključene iz područja primjene Direktive 93/13¹¹. Sud međutim napominje da, što mora provjeriti španjolski sud, nacionalni propis mjerodavan u konkretnom slučaju nije za kredite s promjenjivom kamatnom stopom propisivao korištenje službenog referentnog indeksa već je samo utvrđivao uvjete koje „referentni indeksi ili stope” moraju ispunjavati da bi ih kreditne institucije mogle koristiti. Sud stoga zaključuje da ulazi u područje primjene te direktive odredba ugovora o hipotekarnom kreditu koja predviđa da se kamatna stopa koja se primjenjuje na kredit temelji na jednom od službenih referentnih indeksa predviđenih nacionalnim propisom koje kreditne institucije mogu primjenjivati na hipotekarne kredite ako taj propis ne predviđa ni prisilnu primjenu tog indeksa neovisno o izboru ugovornih strana ni njegovu dispozitivnu primjenu u slučaju nepostojanja drugačijeg dogovora između tih strana (t. 34., 37. i t. 1. izreke).

Presuda od 9. srpnja 2020., Banca Transilvania (C-81/19, [EU:C:2020:532](#))

Područje primjene – Članak 1. stavak 2. – Izraz „obvezne [prisilne] zakonske ili regulatorne odredbe” – Dispozitivne odredbe – Ugovor o kreditu izražen u stranoj valuti – Odredba o riziku promjene tečaja

Dva su korisnika kredita 2006. sklopila ugovor o kreditu s društvom Banca Transilvania, kojim im je banka pozajmila iznos od 90 000 rumunjskih leua (RON) (oko 18 930 eura). Godine 2008.

⁹ Presuda od 20. rujna 2017., [Andriuc i dr.](#) (C-186/16, EU:C:2017:703), prikazana u rubrici I.3. 3.2 „Isključenja iz područja primjene Direktive 93/13 – Ugovorne odredbe koje utvrđuju glavni predmet ugovora ili se odnose na cijenu ili naknadu i usluge ili robu koje treba isporučiti kao protučinidbu”

¹⁰ Ova je presuda također prikazana u rubrici V.2. „Zamjena nepoštene odredbe”.

¹¹ Članak 1. stavak 2. Direktive 93/13

sklopili su drugi ugovor o kreditu namijenjen refinanciranju prvotnog ugovora u švicarskim francima (CHF).

Zbog visoke devalvacije rumunjskog leua, iznos koji je trebalo vratiti gotovo se udvostručio u sljedećim godinama.

Ti su korisnici kredita 23. ožujka 2017. podnijeli tužbu pred Tribunalulom Specializat Cluj (Specijalizirani sud u Cluju, Rumunjska) kako bi se utvrdila nepoštenost dijela ugovora o refinanciranju, kojim se, propisujući da plaćanje treba izvršiti u valuti u kojoj je izraženo, predviđalo da korisnici kredita mogu od banke zahtijevati da kredit bude izražen u novoj valuti a da to banka ne mora prihvatiti. Također je bilo predviđeno da je banka ovlaštena za naplatu dospjelih obveza plaćanja izvršiti promjenu koristeći se vlastitim tečajem.

Korisnici kredita također su tvrdili da je Banca Transilvania povrijedila svoju obvezu pružanja informacija time što ih tijekom pregovora i sklapanja tog ugovora nije obavijestila o riziku konverzije prvotnog ugovora u stranu valutu. Osim toga, prema njihovu mišljenju, odredba o povratu u stranoj valuti stvorila bi neravnotežu na njihovu štetu jer su oni jedini snosili tečajni rizik.

U tom je kontekstu Curtea de Apel Cluj (Žalbeni sud u Cluju, Rumunjska) pitala Sud, kao prvo, primjenjuje li se Direktiva 93/13 na ugovornu odredbu koja se odnosi na rizik promjene tečaja, o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori, ali koja odražava dispozitivnu odredbu nacionalnog prava, odnosno koja se primjenjuje između ugovornih stranaka ako u tom pogledu nije ništa drukčije dogovoreno. Kao drugo, taj je sud pitao Sud koje su posljedice koje nacionalni sud prema potrebi mora izvesti iz utvrđenja nepoštenosti takve odredbe.

Sud najprije podsjeća na to da se ta direktiva ne primjenjuje ako su ispunjena dva uvjeta: s jedne strane, ugovorna odredba mora biti odraz zakonske ili regulatorne odredbe i, s druge strane, ona mora biti obvezujuća. To isključenje u načelu je opravdano činjenicom da je opravdano pretpostaviti da je nacionalni zakonodavac uspostavio ravnotežu između svih prava i obveza stranaka u određenim ugovorima (t. 24. i 26.).

Kako bi se utvrdilo jesu li ispunjeni uvjeti isključenja, Sud je podsjetio na to da je na nacionalnom sudu da provjeri je li dotična ugovorna odredba odraz odredbi nacionalnog prava koje se obvezno primjenjuju na ugovorne strane neovisno o njihovoj volji ili onih koje su dispozitivne prirode i stoga automatski primjenjive, odnosno ako se ugovorne strane u tom smislu nisu drukčije sporazumjele (t. 28.).

U tom pogledu sud koji je uputio zahtjev naglasio je da odredba koja se odnosi na rizik promjene tečaja odražava načelo monetarnog nominalizma, kako je utvrđeno u članku 1578. Građanskog zakonika. U skladu s tom odredbom, „dužnik mora vratiti iznos koji brojčano odgovara pozajmljenom iznosu i obvezan ga je vratiti samo u valuti koja se koristila prilikom plaćanja“. Osim toga, taj je sud naveo da je taj članak dispozitivna zakonska odredba, odnosno ona koja se primjenjuje na ugovore o kreditu ako ugovorne stranke nisu utvrdile drukčija rješenja (t. 30.).

Što se tiče prvog uvjeta, s obzirom na to da, prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, odredba općih uvjeta na čiju se nepoštenost pozivaju tužitelji iz glavnog postupka odražava odredbu

nacionalnog prava koja je dispozitivne naravi, ona je obuhvaćena isključenjem predviđenim Direktivom 93/13 (t. 31.).

Što se tiče drugog uvjeta, Sud napominje da izraz „obavezne zakonske ili regulatorne odredbe” u smislu članka 1. stavka 2. Direktive 93/13 obuhvaća i propise koji se u skladu s nacionalnim pravom primjenjuju na ugovorne stranke ako nisu utvrđena nikakva drukčija rješenja. Međutim, s tog gledišta, tom se odredbom ne uspostavlja nikakva razlika između odredaba koje se primjenjuju neovisno o volji ugovornih stranaka i dispozitivnih odredaba (t. 34.).

U tom pogledu, s jedne strane, okolnost da se može odstupiti od dispozitivne odredbe nacionalnog prava nije relevantna za provjeru je li ugovorna odredba koja odražava takvu odredbu isključena. S druge strane, činjenica da ugovorna odredba koja je odraz jedne od odredbi iz Direktive 93/13 nije bila predmet pojedinačnih pregovora ne utječe na njezino isključenje iz područja primjene te direktive (t. 35.).

Sud zaključuje da se Direktiva 93/13 ne primjenjuje na ugovornu odredbu o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori, ali koja odražava pravilo koje se u skladu s nacionalnim pravom primjenjuje između ugovornih stranaka ako u tom pogledu nisu utvrđena nikakva drukčija rješenja (t. 37. i izreka).

3.2. Ugovorne odredbe koje utvrđuju glavni predmet ugovora ili se odnose na cijenu ili naknadu i usluge ili robu koje treba isporučiti kao protučinidbu

Presuda od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, [EU:C:2014:282](#))¹²

Izuzimanje odredbi koje se odnose na glavni predmet ugovora ili primjerenost cijene ili naknade pod uvjetom da su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene – Ugovor o potrošačkom kreditu u stranoj valuti – Ugovorne odredbe u vezi s tečajem

Par zajmoprimaca sklopio je 29. svibnja 2008. s mađarskom bankom ugovor o hipotekarnom kreditu izražen u stranoj valuti. Banka je korisnicima kredita odobrila kredit u iznosu od 14 400 000 mađarskih forinti (HUF) (oko 46 867 eura).

Ugovorom je bilo propisano da se iznos kredita u švicarskim francima mora utvrditi prema kupovnom tečaju te valute koji banka primjenjuje na dan isplate sredstava. U skladu s tom odredbom, iznos kredita utvrđen je u iznosu od 94 240,84 CHF. Međutim, u skladu s ugovorom, iznos mjesečnog obroka koji treba platiti u mađarskim forintama trebao je biti određen na dan koji prethodi danu dospijeća, na temelju tečaja koji banka primjenjuje za prodaju švicarskog franka.

¹² Ova je presuda također prikazana u rubrici III.2. „Zahtjevi dobre vjere, ravnoteže i transparentnosti” i rubrici V.2. „Zamjena nepoštene odredbe”.

Par zajmoprimaca osporavao je pred mađarskim sudovima odredbu kojom se banci dopušta izračun dospjelih mjesečnih obroka na temelju prodajnog tečaja švicarskog franka. Pozivali su se na nepoštenost te odredbe, s obzirom na to da se njome za povrat kredita predviđala primjena tečaja različitog od onoga koji se koristio prilikom stavljanja na raspolaganje kredita.

Kúria (Vrhovni sud Mađarske), pred kojom je pokrenut žalbeni postupak, pitala je Sud utječe li odredba o tečaju primjenjivom na ugovor o kreditu izražen u stranoj valuti na glavni predmet ugovora ili na odnos kvalitete i cijene usluge. Također, taj je sud želio znati može li se smatrati da je sporna odredba jasno i razumljivo sastavljena, tako da može biti izuzeta od ocjene nepoštenosti na temelju Direktive. Naposljetku, Vrhovni sud Mađarske želio je znati je li nacionalni sud ovlašten izmijeniti ili dopuniti ugovor ako se ugovor ne može održati na snazi nakon uklanjanja nepoštene odredbe.

Sud podsjeća, kao prvo, na to da zabranu ocjene nepoštenosti odredbi koje se odnose na glavni predmet ugovora treba usko tumačiti i da se može primijeniti samo na odredbe kojima se utvrđuju bitne činidbe ugovora. Stoga je na sudu koji je uputio zahtjev da utvrdi je li sporna odredba bitan element ugovora koji je sklopio par zajmoprimaca (t. 49. i 51.).

Osim toga, Sud ističe da se ispitivanje nepoštenosti predmetne odredbe ne može odbiti zbog toga što se navedena odredba odnosi na primjerenost između, s jedne strane, cijene i naknade i, s druge strane, usluga i robe koje treba isporučiti kao protučinidbu. Naime, tom se odredbom samo određuje, u svrhu izračuna otplate, tečaj između mađarske forinte i švicarskog franka a da se pritom ne predviđa da davatelj kredita pruža uslugu zamjene deviza. Međutim, u nedostatku takve usluge financijski teret koji proizlazi iz razlike između kupovnog i prodajnog tečaja, koji mora snositi korisnik kredita, ne može se smatrati naknadom koja se duguje kao protučinidba za uslugu (t. 54. i 58.).

Presuda od 20. rujna 2017., Andriuc i dr. (C-186/16, EU:C:2017:703)¹³

Ugovor o kreditu sklopljen u stranoj valuti – Tečajni rizik koji u potpunosti snosi potrošač – Doseg pojma odredbi koje su „jasno i razumljivo sastavljene” – Razina informiranja koju mora pružiti banka

Tijekom 2007. i 2008. korisnici kredita koji su tada primali svoje dohotke u rumunjskom leu (RON) sklopili su kod rumunjske banke Banca Românească ugovore o kreditu denominirane u švicarskim francima (CHF) radi stjecanja nekretnina, refinanciranja drugih kredita ili zadovoljenja osobnih potreba.

Prema ugovorima o kreditu koje su sklopile stranke, korisnici kredita bili su dužni otplaćivati mjesečne rate kredita u CHF-u te su pristali preuzeti rizik povezan s eventualnim fluktuacijama tečaja RON-a u odnosu na CHF.

Nakon toga predmetni tečaj znatno se promijenio na štetu korisnika kredita. Oni su pokrenuli postupak pred rumunjskim sudovima kako bi se utvrdilo da je odredba prema kojoj kredit treba

¹³ Ova je presuda također prikazana u rubrici III.2. „Zahtjevi dobre vjere, ravnoteže i transparentnosti”.

vratiti u CHF, a da se ne uzme u obzir eventualni gubitak koji korisnici kredita mogu pretrpjeti zbog rizika promjene tečaja, nepoštena ugovorna odredba koja ih ne obvezuje, u skladu s onim što predviđa Direktiva 93/13. Korisnici kredita tvrdili su, među ostalim, da je prilikom sklapanja ugovora banka pristrano prikazala svoj proizvod, pri čemu je istaknula samo koristi koje bi korisnici kredita iz njega mogli ostvariti, a da pritom nije navela moguće rizike i vjerojatnost njihova ostvarenja. Korisnici kredita smatraju da, s obzirom na tu bankovnu praksu, spornu odredbu treba smatrati nepoštenom.

U tom je kontekstu Curtea de Apel Oradea (Žalbeni sud u Oradei, Rumunjska) pitala Sud o opsegu obveze banaka da obavijeste klijente o tečajnom riziku povezanom s kreditima izraženima u stranoj valuti.

Sud utvrđuje da je sporna odredba dio glavnog predmeta ugovora o zajmu, tako da se nepoštenost te odredbe može ispitati s obzirom na Direktivu 93/13 samo ako nije jasno i razumljivo sastavljena. Naime, obveza otplate kredita u određenoj valuti bitan je element ugovora o kreditu s obzirom na to da se ne odnosi na akcesoran način plaćanja, nego na samu narav obveze dužnika (t. 38.).

Presuda od 3. rujna 2020., Profi Credit Polska i dr. (C-84/19, C-222/19 i C-252/19, EU:C:2020:631)¹⁴

Članak 4. stavak 2. – Obveza sastavljanja ugovornih odredbi na jasan i razumljiv način – Ugovorne odredbe u kojima se ne navode usluge na naplatu kojih se odnose

Društvo Profi Credit Polska putem posrednika sklopilo je ugovor o potrošačkom kreditu s jednim korisnikom kredita. Navedeni je ugovor predviđao kamatnu stopu od 9,83 % godišnje kao i prethodno plaćanje iznosa od 129 poljskih zloty (PLN) (oko 30 eura), provizije u iznosu od 7771 PLN (oko 1804 eura) i iznosa od 1100 PLN (oko 255 eura) za financijski proizvod pod nazivom „Tvoj paket – Paket Ekstra”.

Društvo Profi Credit Polska od suda koji je uputio zahtjev, Sąda Rejonowy Szczecin – Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie (Općinski sud u Szczecinu nadležan za Desnu obalu i Zapad, Poljska), zatražilo je izdavanje platnog naloga na temelju mjenice koju je izdao korisnik kredita. Taj je sud donio presudu zbog ogluhe protiv koje je korisnik kredita podnio prigovor. U tom je okviru tvrdio da su odredbe ugovora o kreditu nepoštene.

Sud koji je uputio zahtjev utvrdio je da u tom ugovoru nisu definirani pojmovi „početna naknada” ili „provizija” niti se pojašnjavalo kojim konkretnim uslugama oni odgovaraju.

Stoga je Sud upitao treba li članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 tumačiti na način da su odredbe ugovora o potrošačkom kreditu kojima se na teret potrošača stavljaju troškovi različiti od plaćanja ugovornih kamata obuhvaćene iznimkom predviđenom tom odredbom ako se u tim odredbama ne navode ni priroda tih troškova ni usluge koje se njima plaćaju. Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, ocjena nepoštenosti tih odredbi moguća je s obzirom na tekst članka

¹⁴ Ova je presuda također prikazana u rubrici I.4. „Nacionalni propis koji potrošačima osigurava višu razinu zaštite”.

4. stavka 2. Direktive 93/13. Konkretno, prema mišljenju tog suda, pitanje iznosa plaćanja moglo bi biti obuhvaćeno iznimkom „glavnog predmeta ugovora” ili „primjerenost[i] cijene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i rob[e], na drugoj” u smislu navedene odredbe.

U tom pogledu, sud koji je uputio zahtjev naveo je da postoje znatne razlike između teksta članka 4. stavka 2. Direktive 93/13 i članka 385.1 stavka 1. poljskog Građanskog zakonika, kojim je ta odredba prenesena u nacionalno pravo. Naime, iz tog članka Građanskog zakonika proizlazi da je ocjena nepoštenosti nacionalnog suda isključena samo u pogledu usklađenosti cijene s naknadom za glavnu činidbu stranaka.

Prema mišljenju Suda, taj članak 4. stavak 2. treba tumačiti na način da te odredbe nisu obuhvaćene iznimkama predviđenima tom odredbom ako se njima ne predviđa ni priroda tih troškova ni usluge koje se njima plaćaju te ako su sastavljene na način da kod potrošača stvaraju zabunu kad je riječ o njegovim obvezama i ekonomskim posljedicama tih odredbi (t. 86. i t. 3. izreke).

Presuda od 12. siječnja 2023., D.V. (Nagrade za rad odvjetnika – Načelo satnice), (C-395/21, EU:C:2023:14)¹⁵

Ugovor o pružanju pravnih usluga sklopljen između odvjetnika i potrošača – Članak 4. stavak 2. – Izuzimanje odredaba koje se odnose na glavni predmet ugovora – Odredba kojom se predviđa plaćanje nagrada za rad odvjetnika prema satnici

M. A. je kao potrošač sklopio pet ugovora o pružanju pravnih usluga s osobom D. V., odvjetnikom. Svaki od tih ugovora predviđao je da nagrade za rad odvjetnika treba izračunati na temelju satnice, koja je bila određena na 100 eura za savjetovanja ili pružanje pravnih usluga osobi M. A.

Budući da nije primio ukupan iznos traženih nagrada, D. V. je podnio tužbu prvostupanjskom sudu zahtijevajući da se osobi M. A. naloži plaćanje nagrada koje se duguju na temelju ostvarenih pravnih usluga. Prvostupanjski sud djelomično je prihvatio zahtjev osobe D. V., međutim, utvrdio je da je ugovorna odredba o cijeni pruženih usluga nepoštena te je tražene nagrade smanjio za polovinu. S obzirom na to da je žalbeni sud potvrdio tu presudu, D. V. je podnio žalbu u kasacijskom postupku Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Vrhovni sud Litve).

Nakon što mu je taj sud uputio zahtjev za prethodnu odluku, Sud odlučuje o tumačenju Direktive 93/13.

Sud utvrđuje da je odredba ugovora o pružanju pravnih usluga sklopljenog između odvjetnika i potrošača kojom se cijena pruženih usluga određuje prema satnici obuhvaćena pojmom „glavni predmet ugovora” na temelju Direktive 93/13 (t. 1. izreke).

¹⁵ Ova je presuda također prikazana u rubrici II.1. „Pojam „nepoštena odredba”, rubrici III.2. „Zahtjevi dobre vjere, ravnoteže i transparentnosti” i rubrici V.2. „Zamjena nepoštena odredbe”.

4. Nacionalni propis koji potrošačima osigurava višu razinu zaštite

Presuda od 3. lipnja 2010., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, [EU:C:2010:309](#))

Odredbe koje definiraju glavni predmet ugovora – Sudski nadzor njihove nepoštenosti – Isključenje – Strože nacionalne odredbe radi osiguranja više razine zaštite potrošača

Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (u daljnjem tekstu: Caja de Madrid) sklopila je s klijentima ugovore o kreditu s promjenjivom kamatnom stopom radi kupnje stambenih objekata. Ti su ugovori sadržavali odredbu na temelju koje je nominalna kamatna stopa predviđena ugovorima, koja se periodično mijenja u skladu s ugovorenim referentnim pokazateljem, trebala biti zaokružena, počevši od prve revizije, na višu četvrtinu postotnog boda (u daljnjem tekstu: odredba o zaokruživanju).

Juzgado de Primera Instancia n°50 de Madrid (Prvostupanjski sud br. 50 u Madridu, Španjolska), pred kojim je Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Španjolsko udruženje korisnika bankarskih usluga, Španjolska) podnio tužbu, proglasio je da je odredba o zaokruživanju nepoštena u smislu nacionalnog zakonodavstva kojim je prenesena Direktiva 93/13. Nakon što je odbijena njezina žalba protiv te presude, Caja de Madrid podnijela je žalbu u kasacijskom postupku sudu koji je uputio zahtjev, Tribunalu Supremo (Vrhovni sud, Španjolska).

Sud podsjeća na to da se sustav zaštite koji postavlja Direktiva 93/13 temelji na ideji da se potrošač nalazi u podređenom položaju u odnosu na prodavatelja robe ili pružatelja usluga, kako u vezi sa sposobnošću pregovaranja tako i u odnosu na razinu informiranosti, što ga obvezuje na prihvaćanje uvjeta koje je prethodno pripremio prodavatelj robe ili pružatelj usluga a da nije moguće utjecati na njihov sadržaj. Ta je direktiva provela samo djelomično i minimalno usklađivanje nacionalnih zakonodavstava o nepoštenim odredbama, istodobno priznajući državama članicama mogućnost da potrošaču osiguraju višu razinu zaštite od one koja je njome predviđena.

Sud tako naglašava da države članice mogu zadržati ili donijeti, u cijelom području na koje se odnosi navedena direktiva, pravila koja su stroža od onih predviđenih samom direktivom, pod uvjetom da im je cilj osigurati višu razinu zaštite potrošača. Slijedom toga, Sud je presudio da se Direktivi 93/13 ne protive nacionalni propisi koji omogućuju sudsku kontrolu nepoštenih ugovornih odredbi u vezi s definicijom glavnog predmeta ugovora ili primjerenošću cijene i činidbe, s jedne strane, nasuprot uslugama i robi koje se moraju pružiti ili isporučiti u zamjenu, s druge strane, čak i ako su te odredbe sastavljene jasnim i razumljivim jezikom (t. 27., 28., 40., 44. i t. 1. izreke).

Presuda od 3. rujna 2020., Profi Credit Polska i dr. (C-84/19, C-222/19 i C-252/19, EU:C:2020:631)

Nacionalna odredba kojom se predviđa maksimalan iznos nekamatnih troškova kredita – Članak 3. stavak 1. – Ugovorna odredba kojom se na potrošača prebacuju troškovi zajmodavčeve gospodarske djelatnosti – Znatna neravnoteža između prava i obveza stranaka – Članak 4. stavak 2.

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen¹⁶, Sud također navodi da, s obzirom na to da članak 3851. stavak 1. Građanskog zakonika, kojim je u poljsko pravo prenesen članak 4. stavak 2. Direktive 93/13, povjerava uži doseg iznimci uvedenoj tom odredbom prava Unije, čime se osigurava viši stupanj zaštite potrošača – što ipak treba provjeriti sud koji je uputio zahtjev – on time omogućuje veću kontrolu eventualne nepoštenosti ugovornih odredbi koje su obuhvaćene područjem primjene te direktive (t. 83.).

U tom pogledu, člankom 8. Direktive 93/13 propisuje se da, kako bi osigurale najviši stupanj zaštite potrošača, države članice mogu u području na koje se odnosi ta direktiva usvojiti ili zadržati najstrože odredbe spojive s Ugovorom. Time se odražava ideja navedena u dvanaestoj uvodnoj izjavi te direktive, u skladu s kojom se njome provodi samo djelomično i minimalno usklađivanje nacionalnih propisa koji se odnose na nepoštene odredbe (t. 84.). Naime, u svojoj je sudskoj praksi Sud već presudio da je odredba nacionalnog prava kojom se povjerava uži doseg iznimci koja je uspostavljena člankom 4. stavkom 2. Direktive 93/13 u skladu s ciljem zaštite potrošača, koji slijedi ta direktiva (t. 85.).

¹⁶ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku I.3. 3.2., naslovljenu „Isključenja iz područja primjene Direktive 93/13 – Ugovorne odredbe koje utvrđuju glavni predmet ugovora ili se odnose na cijenu ili naknadu i usluge ili robu koje treba isporučiti kao protučinidbu”, str. 14.

II. Kvalifikacija „nepoštena odredba“ u smislu članka 3. Direktive 93/13

1. Pojam „nepoštena odredba“

Presuda od 27. lipnja 2000., *Océano Grupo Editorial (C-240/98 do C-244/98, EU:C:2000:346)*¹⁷

Klauzula o dodjeli nadležnosti

Ugovori o prodaji enciklopedija potrošačima sadržavali su odredbu kojom se nadležnost dodjeljuje sudovima u Barceloni (Španjolska), gradu u kojem nijedan potrošač nije imao domicil, ali u kojem se nalazilo sjedište društava tužitelja u glavnom postupku.

Budući da kupci enciklopedija nisu uplatili dospelje iznose u ugovorenim rokovima, prodavatelji su se između 25. srpnja i 19. prosinca 1997. obratili Juzgadu de Primera Instancia n°35 de Barcelona (Prvostupanjski sud br. 35 u Barceloni, Španjolska) u okviru postupka „juicio de cognición“ (skraćeni postupak rezerviran za sporove o ograničenim iznosima) kako bi se tuženicima u glavnom postupku naložilo plaćanje dugovanih iznosa.

Ti zahtjevi nisu dostavljeni potonjima jer je sud koji je uputio zahtjev dvojio o svojoj nadležnosti za odlučivanje u sporovima. Naime, Tribunal Supremo (Vrhovni sud, Španjolska) u više je navrata proglasio nepoštenima odredbe o dodjeli nadležnosti poput onih o kojima je riječ u sporovima koji su se pred njim vodili.

Juzgado de Primera Instancia n°35 de Barcelona (Prvostupanjski sud br. 35 u Barceloni), smatrajući da je tumačenje direktive nužno za odlučivanje u sporovima koji su mu podneseni, odlučio je prekinuti postupak i pitati Sud omoguđuje li zaštita koja se potrošačima osigurava Direktivom 93/13 nacionalnom sudu da po službenoj dužnosti ocijeni nepoštenost ugovorne odredbe koju ocjenjuje prilikom ispitivanja dopuštenosti zahtjeva podnesenog pred redovnim sudovima.

Tom presudom Sud je presudio da se nepoštenom u smislu te direktive treba smatrati ugovorna odredba o dodjeli nadležnosti, koja je unesena u ugovor sklopljen između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga a da se o njoj nije pojedinačno pregovaralo i kojom se isključiva nadležnost dodjeljuje sudu na čijem se području nalazi sjedište prodavatelja robe ili pružatelja usluga, ako takva odredba u suprotnosti sa zahtjevom o dobroj vjeri na štetu potrošača stvara znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka proizašlima iz ugovora (t. 24.).

Naime, Sud pojašnjava da takva odredba potrošaču nameće obvezu podvrgavanja isključivoj nadležnosti suda koji može biti udaljen od njegova domicila, što može otežati njegovo pojavljivanje. U slučaju sporova koji se odnose na ograničene iznose, troškovi pojavljivanja

¹⁷ Ova je presuda također prikazana u rubrici IV.2. 2.1. „Obveza ispitivanja nepoštenosti ugovorne odredbe po službenoj dužnosti – Doseg obveze“.

potrošača mogli bi imati odvratajući učinak i dovesti do toga da se potrošač odrekne svake pravne zaštite ili obrane. Takva odredba stoga ulazi u kategoriju odredaba čiji su predmet ili svrha isključenje ili ometanje prava potrošača na podnošenje tužbe pred sudom, što je kategorija iz točke 1. podtočke (q) Priloga Direktivi. Nasuprot tomu, ta odredba omogućuje prodavatelju robe ili pružatelju usluga da sve sporove koji se odnose na njegovu profesionalnu djelatnost objedini na sudu na čijem se području nalazi njegovo sjedište, što istodobno olakšava organizaciju njegova pojavljivanja i čini ga manje skupim (t. 22. i 23.).

Presuda od 7. kolovoza 2018., Banco Santander (C-96/16 i C-94/17, [EU:C:2018:643](#))¹⁸

Ustup tražbine – Potrošački ugovor o zajmu – Kriteriji za ocjenu nepoštenosti ugovorne odredbe kojom je određena zatezna kamatna stopa

Jedan zajmoprimac sklopio je s društvom Caja de Ahorros del Mediterráneo, koje je postalo društvo Banco de Sabadell, ugovor o hipotekarnom zajmu čiji je povrat bio predviđen u mjesečnim obrocima. Navedenim ugovorom bilo je ugovoreno da zatezna godišnja kamatna stopa iznosi 25 %.

Kasneći s plaćanjem, taj je zajmoprimac podnio pred Juzgadam de Primera Instancia (prvostupanjski sud, Španjolska) tužbu protiv Banco de Sabadell za poništenje, među ostalim, te potonje odredbe jer je bila nepoštena. Usto on smatra da ugovor o zajmu iz glavnog postupka ne smije više proizvoditi ni zatezne ni redovne kamate jer je odredba tog ugovora kojom se određuje zatezna kamatna stopa proglašena nepoštenom.

Naime, ustaljena sudska praksa Tribunala Supremo (Vrhovni sud, Španjolska) predviđa da su nepoštene ugovorne odredbe kojima se potrošaču koji propusti ispuniti svoje obveze nalaže plaćanje nerazmjerno visokog iznosa naknade. Niži sudovi stoga trebaju proglasiti nepoštenima odredbe ugovora o osobnom zajmu ili potrošačkog ugovora o hipotekarnom zajmu o kojima se nije pregovaralo, a odnose se na zatezne kamate, ako ispunjavaju kriterij prema kojem stopa tih kamata za više od dva postotna boda premašuje redovnu kamatnu stopu koja je ugovorena između ugovornih stranaka.

Tribunal Supremo (Vrhovni sud), pred kojim je pokrenut žalbeni postupak, pitao je Sud je li takva sudska praksa protivna Direktivi 93/13.

Tom je presudom Sud presudio da se Direktivi 93/13 ne protivi nacionalna sudska praksa poput one Tribunala Supremo (Vrhovni sud), u skladu s kojom je odredba potrošačkog ugovora o zajmu o kojoj se nije pregovaralo i kojom se određuje primjenjiva zatezna kamatna stopa nepoštena jer potrošaču u zakašnjenju nalaže plaćanje nerazmjerno visoke naknade, s obzirom na to da je ta stopa za više od dva postotna boda viša od redovne kamatne stope predviđene tim ugovorom (t. 2. izreke).

U tom pogledu ne može se isključiti da najviši sudovi države članice, kao što je to Tribunal Supremo (Vrhovni sud), mogu u svojoj ulozi ujednačavanja tumačenja prava i osiguranja pravne

¹⁸ Ova je presuda također prikazana u rubrici V.3. „Ostali učinci“.

sigurnosti donijeti određene kriterije, poštujući pritom Direktivu 93/13, a s obzirom na koje niži sudovi moraju razmatrati nepoštenost ugovornih odredaba. Doista, iako se čini da sudska praksa Tribunala Supremo (Vrhovni sud) ne predstavlja, doduše, strože odredbe koje države članice mogu donijeti radi osiguranja najvišeg stupnja zaštite potrošača na temelju članka 8. te direktive – s obzirom na to da se čini da ta sudska praksa nema zakonsku snagu niti predstavlja izvor prava u španjolskom pravnom poretku – donošenje kriterija sudskom praksom, poput onoga koji je u ovom slučaju razvio Tribunal Supremo (Vrhovni sud), ipak predstavlja dio cilja zaštite potrošača koji se nastoji postići navedenom direktivom (t. 68.).

Naime, iz članka 3. stavka 1. Direktive 93/13 i njezine opće strukture proizlazi da se njome ne nastoji toliko zajamčiti opća ugovorna ravnoteža između prava i obveza stranaka ugovora koliko izbjeći pojava neravnoteže između tih prava i obveza na štetu potrošača (t. 69.).

Presuda od 9. srpnja 2020., Ibercaja Banco (C-452/18, [EU:C:2020:536](#))¹⁹

Ugovor o hipotekarnom zajmu – Klauzula o ograničenju promjenjivosti kamatne stope (tzv. odredba „o najnižoj kamatnoj stopi“) – Ugovor o obnovi – Odricanje od osporavanja odredaba ugovora pred sudom – Neobvezatnost

Jedan zajmoprimac kupio je nekretninu od investitora, čime je od potonjeg preuzeo dug iz hipotekarnog zajma koji je u vezi s tom nekretninom odobrila kreditna institucija Caja de Ahorros de la Inmaculada de Aragón, koja je postala Ibercaja Banco. Zajmoprimac je na taj način prihvatio sve sporazume i uvjete tog hipotekarnog zajma, kako su bili definirani između prvotnog dužnika i kreditne institucije.

Tribunal Supremo (Vrhovni sud, Španjolska) proglasio je 9. svibnja 2013. ništetnima odredbe „o najnižoj kamatnoj stopi“ iz hipotekarnih ugovora jer nisu ispunile zahtjeve jasnoće i transparentnosti. U skladu s tom sudskom praksom, Ibercaja Banco započeo je proces ponovnog pregovaranja o tim odredbama u ugovorima o hipotekarnom zajmu koje je sklopio.

Tako je ugovor o hipotekarnom zajmu između zajmoprimca i Ibercaje Banco bio predmet ugovora o obnovi, koji se osobito odnosio na stopu navedenu u odredbi „o najnižoj kamatnoj stopi“, koja je snižena. Osim toga, ugovor o obnovi sadržavao je odredbu kojom je zajmoprimac odustao od učinaka do kojih bi dovelo utvrđenje nepoštenosti odredbe „o najnižoj kamatnoj stopi“.

Zajmoprimac je podnio tužbu sudu koji je uputio zahtjev, Juzgadu de Primera Instancia e Instrucción nº 3 de Teruel (Prvostupanjski i istražni sud br. 3 u Teruelu, Španjolska), zahtijevajući da se utvrdi da je odredba „o najnižoj kamatnoj stopi“ iz ugovora o hipotekarnom zajmu nepoštena te da se naloži kreditnoj instituciji da je ukloni i vrati mu iznose koje je na temelju navedene odredbe neosnovano naplatio nakon sklapanja tog ugovora.

¹⁹ Ova je presuda također prikazana u rubrici II.2. „Pojam odredbe „o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori“, rubrici III.2. „Zahtjevi dobre vjere, ravnoteže i transparentnosti“ i rubrici V.3. „Ostali učinci“.

Budući da je Ibercaja Banco u odgovoru na zahtjeve zajmoprimca istaknuo odredbe ugovora o obnovi, on je od suda koji je uputio zahtjev također zatražio da pojasni u kojoj su mjeri pravni akti kojima se mijenja ugovor, osobito njegova odredba čija se nepoštenost ističe, također „kontaminirani“ tom odredbom i stoga neobvezujući.

Međutim, sud koji je uputio zahtjev izrazio je dvojbe u pogledu sukladnosti ponovnog pregovaranja o nepoštenoj odredbi s načelom utvrđenim u članku 6. stavku 1. Direktive 93/13, prema kojem nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošače.

Tom je presudom Sud presudio da valja razlikovati odricanje od podnošenja sudskih tužbi kada je ono utvrđeno sporazumom, kao što je nagodba, čiji je sam predmet rješavanje potrošačeva spora s prodavateljem robe ili pružateljem usluga, od prethodnog odricanja od bilo kakve sudske tužbe unesenog u ugovor između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga (t. 67.).

S jedne strane, smatra da se odredba sadržana u ugovoru koji su sklopili prodavatelj robe ili pružatelj usluga i potrošač kako bi razriješili postojeći spor, a kojom se potrošač odriče isticanja pred nacionalnim sudom zahtjeva koje bi mogao istaknuti da nema te odredbe, može smatrati „nepoštenom“, osobito ako navedeni potrošač nije mogao raspolagati relevantnim informacijama koje bi mu omogućile shvaćanje pravnih posljedica koje za njega iz te odredbe proizlaze (t. 4. prva alineja izreke). Naime, činjenica da se prodavatelj robe ili pružatelj usluga i potrošač uzajamno odriču podnošenja sudskih tužbi u vezi s odredbom ugovora ne sprečava nacionalni sud u tome da procijeni njezinu nepoštenost, s obzirom na to da ona može imati obvezujuće učinke na potrošača (t. 64.).

S druge strane, Sud smatra da potrošača ne obvezuje odredba kojom se on u budućim sporovima odriče podnošenja sudskih tužbi utemeljenih na pravima koja izvodi iz Direktive 93/13 (t. 4. druga alineja izreke). Naime, on ne može valjano ugovoriti odricanje od buduće sudske zaštite i prava koje izvodi iz Direktive 93/13. Sud tako precizira da on po definiciji ne može shvatiti posljedice svojeg prihvaćanja takve odredbe kada je riječ o mogućim budućim sporovima (t. 75.).

Presuda od 12. siječnja 2023., D.V. (Nagrade za rad odvjetnika – Načelo satnice), (C-395/21, EU:C:2023:14)

Ugovor o pružanju pravnih usluga sklopljen između odvjetnika i potrošača – Članak 4. stavak 2. – Ocjena nepoštenosti ugovornih odredaba – Odredba kojom se predviđa plaćanje nagrada za rad odvjetnika prema satnici

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen²⁰, Sud također podsjeća na to da se ocjena nepoštenosti odredbe ugovora sklopljenog s potrošačem u načelu temelji na

²⁰ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku I.3. 3.2., naslovljenu „Isključenja iz područja primjene Direktive 93/13 – Ugovorne odredbe koje utvrđuju glavni predmet ugovora ili se odnose na cijenu ili naknadu i usluge ili robu koje treba isporučiti kao protučinidbu“, str. 15. Ova je presuda također prikazana u rubrici III.2. „Zahtjevi dobre vjere, ravnoteže i transparentnosti“ i rubrici V.2. „Zamjena nepoštene odredbe“.

sveobuhvatnoj procjeni kojom se ne uzima u obzir samo mogući nedostatak transparentnosti te odredbe. Međutim, države članice mogu potrošačima osigurati višu razinu zaštite (t. 49.).

S obzirom na to, Sud utvrđuje da odredbu ugovora o pružanju pravnih usluga sklopljenog između odvjetnika i potrošača kojom se u skladu s načelom satnice određuje cijena tih usluga i koja je stoga obuhvaćena glavnim predmetom tog ugovora ne treba smatrati nepoštenom samo zato što ona ne ispunjava zahtjev transparentnosti, osim ako je država članica čije se nacionalno pravo primjenjuje na predmetni ugovor izričito predvidjela, kao u predmetnom slučaju, da kvalifikacija odredbe „nepoštenom” proizlazi iz same te činjenice (t. 3. izreke).

2. Pojam odredbe „o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori”

Presuda od 20. rujna 2018., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, [EU:C:2018:750](#))

Članak 3. stavak 1. – Pojam „ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori” – Odredba uvrštena u ugovor nakon njegova sklapanja uslijed intervencije nacionalnog zakonodavca

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen²¹, Sud je također naglasio da se pojam „odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori” iz članka 3. stavka 1. Direktive 93/13 odnosi među ostalim na ugovornu odredbu izmijenjenu prisilnom odredbom nacionalnog prava, donesenom nakon sklapanja ugovora s potrošačem, čiji je cilj nadomjestiti ništetnu odredbu sadržanu u navedenom ugovoru (t. 1. izreke).

Presuda od 9. srpnja 2020., Ibercaja Banco (C-452/18, [EU:C:2020:536](#))

Ugovor o hipotekarnom zajmu – Klauzula o ograničenju promjenjivosti kamatne stope (tzv. odredba „o najnižoj kamatnoj stopi”) – Ugovor o obnovi

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen²², Sud je osim toga pojasnio da se za odredbu ugovora koji su sklopili prodavatelj robe ili pružatelj usluga i potrošač kako bi izmijenili potencijalno nepoštenu odredbu prethodno sklopljenog ugovora odnosno kako bi uredili posljedice njezine nepoštenosti može smatrati da se ni o njoj samoj nije pojedinačno pregovaralo i da se, prema potrebi, može proglasiti nepoštenom (t. 2. izreke).

Sud navodi da okolnost da je cilj nove odredbe izmjena prethodne o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo sama po sebi ne oslobađa nacionalni sud obveze da provjeri je li potrošač doista mogao utjecati, u smislu članka 3. stavka 2. Direktive 93/13, na sadržaj te nove odredbe. Stoga je

²¹ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku I.3. 3.1., naslovljenu „Isključenja iz područja primjene Direktive 93/13 – Ugovorne odredbe koje su odraz obveznih zakonskih ili regulatornih odredaba”, str. 8. Ova je presuda također prikazana u rubrici III.2. „Zahtjevi dobre vjere, ravnoteže i transparentnosti”.

²² Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku II.1., naslovljenu „Pojam „nepoštene odredbe”, str. 20. Ova je presuda također prikazana u rubrici III.2. „Zahtjevi dobre vjere, ravnoteže i transparentnosti” i u rubrici V.3. „Ostali učinci”.

na sudu koji je uputio zahtjev da uzme u obzir sve okolnosti u kojima je navedena odredba predstavljena potrošaču kako bi utvrdio je li on mogao utjecati na njezin sadržaj (t. 34. i 35.).

3. Pojam „znatnija neravnoteža” na štetu potrošača

Presuda od 14. ožujka 2013., Aziz (C-415/11, [EU:C:2013:164](#))²³

Ugovor o hipotekarnom zajmu – Postupak hipotekarne ovrhe – Nadležnosti nacionalnog suda koji odlučuje o meritumu – Nepoštene odredbe – Kriteriji za ocjenu

Predmet proizlazi iz zahtjeva za prethodnu odluku koji je uputio španjolski sud, pred kojim je potrošač podnio tužbu radi utvrđenja nepoštenosti nekoliko odredbi sadržanih u ugovoru o zajmu osiguranom hipotekom i radi poništenja postupka ovrhe protiv navedenog potrošača.

Te odredbe odnosile su se na određivanje zateznih kamata, koje se automatski primjenjuju na iznose koji nisu plaćeni po dospelju, bez potrebe za opomenom, na prijevremeno dospelje u dugoročnim ugovorima kao i na zajmodavčevo jednostrano utvrđivanje mehanizama za isplatu cjelokupnog duga pomoću odgovarajuće potvrde u kojoj se navodi traženi iznos. Sumnjajući u usklađenost navedenih odredbi s odredbama Direktive 93/13, sud koji je uputio zahtjev uputio je Sudu zahtjev za prethodnu odluku (t. 30.).

U tom kontekstu Sud presuđuje da pojam „znatnija neravnoteža” na štetu potrošača, u smislu članka 3. stavka 1. Direktive 93/13, treba ocijeniti na temelju analize nacionalnih pravila primjenjivih u slučaju nepostojanja sporazuma između stranaka kako bi se moglo ocijeniti stavlja li ugovor, i ako je tako, u kojoj mjeri, potrošača u nepovoljniji pravni položaj u odnosu na onaj predviđen nacionalnim pravom koje je na snazi. Isto tako, u tu je svrhu bitno provesti ispitivanje pravne situacije u kojoj se potrošač nalazi s obzirom na sredstva koja ima na raspolaganju, sukladno nacionalnim propisima, za sprečavanje korištenja nepoštenih odredaba (t. 2. izreke).

Presuda od 16. siječnja 2014., Constructora Principado (C-226/12, [EU:C:2014:10](#))

Ugovor o kupoprodaji nekretnine – Nepoštene odredbe – Kriteriji za ocjenu

Dana 26. lipnja 2005. jedan je pojedinac sklopio s društvom Constructora Principado ugovor o kupoprodaji stana. Ugovorna odredba stavila je na teret potrošača općinski porez na povećanje vrijednosti gradskih nekretnina kao i plaćanje za priključivanje stambenog objekta na vodovodnu i kanalizacijsku mrežu, što su tereti koji su zakonski na prodavatelju robe ili pružatelju usluga.

Taj je pojedinac Juzgadu de Primera Instancia n° 2 de Oviedo (Prvostupanjski sud br. 2 u Oviedu, Španjolska) podnio tužbu protiv društva Constructora Principado radi povrata navedenih iznosa. Zahtjev se temeljio na činjenici da se sporna odredba ugovora, u okviru čijeg je izvršavanja

²³ Ova je presuda također prikazana u rubrici IV.3. „Određivanje privremenih mjera”.

stjecatelj bio dužan to platiti, treba smatrati nepoštenom zato što se o njoj nisu vodili pojedinačni pregovori i zato što je prouzročila znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka ugovora.

Constructora Principado tvrdio je da nije postojala znatnija neravnoteža u pravima i obvezama stranaka s obzirom na to da se ocjenjivanje takve neravnoteže ne bi smjelo ograničiti na vođenje računa o određenoj odredbi, već bi trebalo podrazumijevati uzimanje u obzir ugovora u njegovoj cijelosti i uravnoteženost svih odredbi.

Audiencia Provincial de Oviedo (Provincijski sud u Oviedu, Španjolska), pred kojom je pokrenut žalbeni postupak, pitala je Sud treba li neravnotežu iz članka 3. stavka 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da ona proizlazi iz same činjenice da se obveza plaćanja koja zakonski tereti prodavatelja prenosi na potrošača, ili zapravo činjenica da Direktiva zahtijeva da je neravnoteža znatnija podrazumijeva da bi još uz to ekonomski utjecaj na potrošača trebao biti znatniji u odnosu na ukupan iznos transakcije.

Svojom presudom Sud odlučuje da postojanje znatnije neravnoteže ne zahtijeva nužno da troškovi koje neka ugovorna odredba stavlja na teret potrošaču moraju s obzirom na njega imati znatan ekonomski utjecaj u odnosu na iznos predmetne transakcije, već može proizlaziti iz same činjenice da se dovoljno ozbiljno šteti pravnom položaju u koji je na temelju primjenjivih nacionalnih odredbi stavljen potrošač kao stranka predmetnog ugovora, bilo u obliku ograničenja sadržaja prava koja prema tim odredbama ima na temelju ugovora ili ograničenja u njihovom korištenju, bilo u obliku nametanja dodatne obveze koja nije predviđena nacionalnim pravilima (izreka).

Sud precizira da je na sudu koji je uputio zahtjev da, kako bi ocijenio postoji li eventualna znatnija neravnoteža, vodi računa o prirodi robe ili usluge na koju se dotični ugovor odnosi, oslanjajući se na sve popratne okolnosti vezane za njegovo sklapanje kao i na sve druge odredbe tog ugovora (izreka).

III. Ocjena nepoštenosti ugovorne odredbe

1. Kriteriji za ocjenu

Presuda od 9. studenoga 2010. (veliko vijeće), VB Pénczygy Lízing (C-137/08, EU:C:2010:659)²⁴

Kriteriji za ocjenu – Ispitivanje po službenoj dužnosti nacionalnog suda nepoštenosti klauzule o dodjeli sudske nadležnosti

Stranke glavnog postupka sklopile su ugovor o zajmu namijenjen financiranju kupnje automobila.

Kada njegov suugovaratelj više nije ispunjavao svoje ugovorne obveze, VB Pénczygy Lízing, tužitelj, raskinuo je taj ugovor o zajmu i pokrenuo postupak pred sudom koji je uputio zahtjev kako bi ishodio povrat tražbine u iznosu od 317 404 mađarskih forinti (HUF) kao i plaćanje dospjelih kamata na neplaćeni iznos i troškove.

Društvo tužitelj nije podnijelo svoj zahtjev za izdavanje naloga za plaćanje nadležnom sudu na čijem području njegov suugovaratelj, tuženik, ima boravište, nego se pozvao na klauzulu o dodjeli sudske nadležnosti u navedenom ugovoru o zajmu koja eventualni spor između stranaka daje u nadležnost Budapesti II. és III. kerületi bíróságu (Sud za II. i III. okrug Budimpešte, Mađarska), odnosno sudu koji je uputio zahtjev.

Potonji je utvrdio da tuženik nema boravište na području njegove teritorijalne nadležnosti, dok pravila građanskog postupka predviđaju da je mjesno nadležan sud za odlučivanje u sporu poput onoga koji se pred njim vodi onaj na čijem području tuženik ima boravište.

Sud koji je uputio zahtjev ipak je želio pitati Sud koji su kriteriji koje nacionalni sud može uzeti u obzir u okviru ispitivanja nepoštenosti odredbe, osobito kada ugovorna odredba ne predviđa mjesnu nadležnost sudova na čijem se području nalazi sjedište prodavatelja robe ili pružatelja usluga, nego sudova različitog područja, iako se nalaze u blizini tog sjedišta.

U svojoj presudi Sud je trebao detaljnije objasniti presudu Pannon GSM (C-243/08)²⁵. Tom prilikom ocijenio je da članak 267. UFEU-a treba tumačiti na način da se nadležnost Suda odnosi na tumačenje pojma „nepoštena odredba” iz članka 3. stavka 1. Direktive i njezina priloga kao i na kriterije koje nacionalni sud može ili mora primijeniti prilikom ispitivanja neke ugovorne odredbe u vezi s odredbama te direktive, pri čemu se podrazumijeva da je na navedenom sucu da donese odluku, uzimajući u obzir te kriterije, o konkretnoj kvalifikaciji određene ugovorne odredbe ovisno o okolnostima koje su svojstvene predmetnom slučaju (t. 2. izreke).

²⁴ Ova je presuda također prikazana u rubrici IV.2. 2.1. „Obveza ispitivanja nepoštenosti ugovorne odredbe po službenoj dužnosti – Doseg obveze”.

²⁵ Presuda od 4. lipnja 2009., [Pannon GSM](#) (C-243/08, EU:C:2009:350), prikazana u rubrici IV.2. 2.1 „Obveza ispitivanja nepoštenosti ugovorne odredbe po službenoj dužnosti – Doseg obveze”.

Nepoštenost ugovorne odredbe mora se procijeniti tako da se u obzir uzmu priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je sklopljen i sve popratne okolnosti sklapanja ugovora, među kojima je činjenica da je ugovorna odredba o dodjeli nadležnosti unesena u ugovor sklopljen između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga a da se o njoj nije pojedinačno pregovaralo i kojom se isključiva nadležnost dodjeljuje sudu na čijem se području nalazi sjedište prodavatelja robe ili pružatelja usluga (t. 42. i 43.).

Presuda od 26. travnja 2012., Invitel (C-472/10, [EU:C:2012:242](#))²⁶

Jednostrana izmjena uvjeta ugovora od strane prodavatelja robe ili pružatelja usluga – Tužba za prestanak povrede koju je u javnom interesu podnijelo tijelo određeno nacionalnim zakonodavstvom u ime potrošača – Utvrđenje nepoštenosti odredbe

Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság (Nacionalni ured za zaštitu potrošača, u daljnjem tekstu: NFH) ima ovlast zahtijevati od mađarskih sudova da proglase ništavom nepoštenu odredbu iz potrošačkog ugovora ako prodavatelj robe ili pružatelj usluga primjenjuje takvu odredbu na znatan broj potrošača ili uzrokuje znatnu štetu. Prema mađarskom zakonodavstvu, proglašenje ništavosti nepoštenih odredbi koju je sud proglasio nakon takve tužbe u javnom interesu (grupna tužba) primjenjuje se na svakog potrošača koji je sklopio ugovor s prodavateljem robe ili pružateljem usluga u kojem se nalazi ta odredba.

NFH-u je podnesen velik broj pritužbi potrošača protiv operatora fiksne telefonije koji je u opće uvjete ugovora o pretplati jednostrano uveo odredbu kojom mu se daje pravo da korisnicima naknadno naplati troškove primijenjene u slučaju plaćanja računa poštanskim nalogom. Osim toga, način izračuna tih troškova naloga nije bio preciziran u tim ugovorima.

Smatrajući da predmetna odredba čini nepoštenu ugovornu odredbu i da je gospodarski subjekt odbio izmijeniti tu odredbu, NFH je pokrenuo postupak pred Pest Megyei Bírósággom (Sud u Pestu, Mađarska) kako bi ishodio proglašenje sporne odredbe ništavom zbog nepoštenosti te automatsku i retroaktivnu naknadu pretplatnicima u vezi s iznosima koji su nepravilno naplaćeni i obračunati na ime „troškova naloga”. Međutim, taj je sud smatrao da rješenje spora ovisi o tumačenju relevantnih odredbi Direktive 93/13.

Što se tiče ocjene nepoštenosti odredbe koja podliježe njegovoj ocjeni, Sud navodi da je ona u nadležnosti nacionalnog suda koji odlučuje u postupku koji je u javnom interesu pokrenulo tijelo određeno nacionalnim zakonodavstvom u ime potrošača. Na njemu je da ocijeni, s obzirom na članak 3. stavke 1. i 3. Direktive 93/13, nepoštenost odredbe poput one o kojoj je riječ u ovom slučaju. U okviru te ocjene taj će sud morati, među ostalim, provjeriti jesu li, s obzirom na sve odredbe iz općih uvjeta potrošačkih ugovora i primjenjivog nacionalnog zakonodavstva, razlozi ili način izmjene troškova povezanih s uslugom koju treba pružiti određeni na jasan i razumljiv način i imaju li, prema potrebi, potrošači pravo na raskid ugovora (t. 1. izreke).

²⁶ Ova je presuda također prikazana u rubrici VI.1. „Kolektivne tužbe ili tužbe u javnom interesu”.

2. Zahtjevi dobre vjere, ravnoteže i transparentnosti

Presuda od 21. ožujka 2013., RWE Vertrieb (C-92/11, [EU:C:2013:180](#))

Direktiva 2003/55/EZ – Unutarnje tržište prirodnog plina – Direktiva 93/13/EEZ – Ugovori sklopljeni između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača – Jednostrana izmjena cijene usluge od strane prodavatelja robe ili pružatelja usluga – Upućivanje na prisilni propis osmišljen za drugu kategoriju potrošača – Primjenjivost Direktive 93/13 – Obveza jasnog i razumljivog teksta i transparentnosti

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen²⁷, Sud je u pogledu eventualne nepoštenosti sporne odredbe utvrdio da je zakonodavac Unije priznao da, u okviru ugovora na neodređeno vrijeme kao što su ugovori o opskrbi plinom, poduzeće za opskrbu ima legitiman interes za izmjenu troškova svoje usluge. Standardizirana odredba koja omogućuje takvu jednostranu prilagodbu ipak mora ispunjavati zahtjeve dobre vjere, ravnoteže i transparentnosti. U tom pogledu Sud podsjeća na to da u konačnici nije na njemu, nego na nacionalnom sudu da u svakom pojedinom slučaju utvrdi je li to tako. Prilikom tog ispitivanja nacionalni sud mora pridati ključnu važnost određenim kriterijima koje je Sud naveo (t. 45. do 48.).

U ugovoru se moraju transparentno navesti razlog i način promjene troškova kako bi potrošač mogao predvidjeti moguće izmjene ugovora na temelju jasnih i razumljivih kriterija (t. 49.).

Sud u tom pogledu naglašava da se nepostojanje informacija o tom pitanju prije sklapanja ugovora u načelu ne može nadoknaditi samom činjenicom da će potrošači tijekom izvršavanja ugovora biti obaviješteni o izmjeni troškova uz razuman otkazni rok i o njihovu pravu na raskid ugovora ako ne žele prihvatiti tu izmjenu (t. 51.).

Kada je riječ o mogućnosti raskida koja je dana potrošaču, ona se u konkretnim okolnostima mora moći stvarno iskoristiti. To ne bi bio slučaj kada, zbog razloga vezanih uz uvjete raskida ugovora ili uvjete dotičnog tržišta, potrošač nema stvarnu mogućnost promjene opskrbljivača ili kada nije na odgovarajući način i pravodobno obaviješten o izmjeni (t. 54.).

Presuda od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, [EU:C:2014:282](#))

Izuzimanje odredbi koje se odnose na glavni predmet ugovora ili primjerenost cijene ili naknade pod uvjetom da su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene – Ugovor o potrošačkom kreditu u stranoj valuti – Ugovorne odredbe u vezi s tečajem

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen²⁸, Sud pojašnjava da odredba kojom se definira glavni predmet ugovora ne podliježe ocjeni njezine nepoštenosti samo ako je sastavljena jasno i razumljivo. U tom pogledu Sud ističe da takav zahtjev nije ograničen samo na

²⁷ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku I.3. 3.1., naslovljenu „Isključenja iz područja primjene Direktive 93/13 – Ugovorne odredbe koje su odraz obveznih zakonskih ili regulatornih odredaba”, str. 7.

²⁸ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku I.3. 3.2., naslovljenu „Isključenja iz područja primjene Direktive 93/13 – Ugovorne odredbe koje utvrđuju glavni predmet ugovora ili se odnose na cijenu ili naknadu i usluge ili robu koje treba isporučiti kao protučinidbu”, str. 12. Ova je presuda također prikazana u rubrici V.2. „Zamjena nepošteno odredbe”.

razumljivost te odredbe na formalnoj i gramatičkoj razini. Naprotiv, u ugovoru o kreditu moraju se transparentno navesti razlozi i posebnosti mehanizma konverzije strane valute. Stoga je na nacionalnom sudu da utvrdi je li uobičajeno obaviješten i razumno pažljiv potrošač mogao, na temelju oglašavanja i informacija koje je dao zajmodavac u okviru pregovora o ugovoru o kreditu, ne samo znati za postojanje razlike između kupovnog i prodajnog tečaja strane valute nego i procijeniti učinke primjene potonjeg tečaja za izračun otplate i za ukupni trošak njegova zajma (t. 73. i 76.).

Presuda od 20. rujna 2017., Andriuc i dr. (C-186/16, [EU:C:2017:703](#))

Ugovor o kreditu sklopljen u stranoj valuti – Tečajni rizik koji u potpunosti snosi potrošač – Znatnija neravnoteža u pravima i obvezama stranaka, proizašlima iz ugovora – Vrijeme u koje se mora ocijeniti neravnoteža – Doseg pojma odredbi koje su „jasno i razumljivo sastavljene” – Razina informiranja koju mora pružiti banka

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen²⁹, Sud podsjeća na to da zahtjev prema kojem ugovorna odredba mora biti jasno i razumljivo sastavljena također nalaže da ugovor jasno iznese funkcioniranje konkretnog mehanizma na koji se odnosi predmetna odredba. Prema potrebi, u ugovoru se također mora istaknuti odnos između tog mehanizma i mehanizma propisanog drugim odredbama, tako da potrošač na temelju preciznih i razumljivih kriterija bude u stanju procijeniti ekonomske posljedice koje iz toga za njega proizlaze. Nacionalni sud to pitanje treba ispitati s obzirom na sve relevantne elemente činjeničnog stanja, uključujući oglašavanje i obavijesti koje je davatelj kredita učinio dostupnima u sklopu pregovora o sklapanju ugovora o zajmu (t. 45. i 46.).

Konkretnije, na nacionalnom je sudu da provjeri je li potrošač bio obaviješten o svim elementima koji mogu utjecati na opseg njegove obveze i koji mu omogućuju da ocijeni ukupni trošak zajma (t. 47.).

U tom kontekstu Sud pojašnjava da financijske institucije korisnicima kredita moraju pružiti dovoljno informacija kako bi im omogućile donošenje razboritih i informiranih odluka. Stoga se te informacije moraju odnositi ne samo na mogućnost povećanja ili deprecijacije valute kredita nego i na utjecaj kretanja deviznog tečaja i povećanja kamatne stope valute kredita na otplate (t. 49.).

Tako, s jedne strane, zajmoprimac mora biti jasno obaviješten o činjenici da se, sklapajući ugovor o zajmu u stranoj valuti, izlaže određenom tečajnom riziku koji će gospodarski teško moći snositi u slučaju pada vrijednosti valute u kojoj ostvaruje svoj dohodak. S druge strane, kreditna institucija mora izložiti moguće promjene deviznog tečaja i rizike svojstvene uzimanju zajma u stranoj valuti, osobito ako zajmoprimac ne ostvaruje svoj dohodak u toj valuti (t. 50.).

Sud također pojašnjava da je, u slučaju da bankovna institucija nije ispunila te obveze obavještavanja, upozorenja i savjetovanja kao i svoje obveze sastavljanja ugovornih odredbi na

²⁹ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku I. 3.3.2., naslovljenu „Isključenja iz područja primjene Direktive 93/13 – Ugovorne odredbe koje utvrđuju glavni predmet ugovora ili se odnose na cijenu ili naknadu i usluge ili robu koje treba isporučiti kao protučinidbu”, str. 13.

jasan i razumljiv način te se, posljedično, nepoštenost sporne odredbe može ispitivati, na nacionalnom sudu da ocijeni, s jedne strane, je li banka povrijedila zahtjev dobre vjere i, s druge strane, postoji li eventualna znatnija neravnoteža među strankama ugovora. Ta se procjena provodi s obzirom na vrijeme sklapanja predmetnog ugovora i posebno uzimajući u obzir stručnost i znanje banke o mogućim promjenama tečaja i rizicima povezanim sa sklapanjem kredita u stranoj valuti. U tom pogledu Sud naglašava da ugovorna odredba među strankama može dovesti do neravnoteže koja se očituje tek tijekom izvršenja ugovora (t. 54. do 57.).

Presuda od 20. rujna 2018., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, [EU:C:2018:750](#))

Odredba uvrštena u ugovor nakon njegova sklapanja uslijed intervencije nacionalnog zakonodavca – Članak 4. stavak 2. – Jasno i razumljivo sastavljena odredba

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen³⁰, Sud pojašnjava doseg zahtjeva prema kojem ugovorna odredba mora biti jasno i razumljivo sastavljena (t. 73.).

U tom pogledu Sud smatra da su financijske institucije obvezne korisnicima kredita pružiti dovoljno informacija kako bi im omogućile donošenje razboritih i informiranih odluka. To znači da odredbu koja se odnosi na rizik promjene tečaja potrošač mora razumjeti i na formalnoj i gramatičkoj razini, ali i u pogledu njezina konkretnog dosega. Iz toga slijedi da prosječni potrošač, koji je uobičajeno obaviješten, razumno pažljiv i oprezan, mora moći ne samo znati za mogućnost deprecijacije nacionalne valute u odnosu na stranu valutu u kojoj je kredit izražen nego i procijeniti potencijalno znatne ekonomske posljedice takve odredbe na njegove financijske obveze (t. 78.).

Osim toga, Sud navodi da se jasnoća i razumljivost ugovornih odredbi ocjenjuju pozivanjem na sve okolnosti koje su postojale u trenutku sklapanja ugovora i na sve ostale odredbe tog ugovora, neovisno o tome što je nacionalni zakonodavac kasnije neke od njih proglasio ili smatrao nepoštenima te ih zbog toga ukinuo (t. 83. i t. 4. izreke).

Presuda od 3. listopada 2019., Kiss i CIB Bank (C-621/17, [EU:C:2019:820](#))

Obveza jasnog i razumljivog sastavljanja ugovornih odredbi – Odredbe koje obvezuju na plaćanje naknada za neodređene usluge

Tužitelj u glavnom postupku sklopio je s CIB-ovim pravnim prednikom ugovor o zajmu na iznos od 16 451 eura, uz godišnju kamatnu stopu od 5,4 % i naknadu za upravljanje od 2,4 % godišnje, za razdoblje od 20 godina. On je također morao, na temelju odredbi ugovora, platiti iznos od 40 000 mađarskih forinti (HUF) (oko 125 eura) kao isplatnu naknadu.

³⁰ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku I.3. 3.1., naslovljenu „Isključenja iz područja primjene Direktive 93/13 – Ugovorne odredbe koje su odraz obveznih zakonskih ili regulatornih odredaba”, str. 8. Ova je presuda također prikazana u rubrici II.2. „Pojam odredbe, o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori”.

Podnio je tužbu Győri Törvényszék (Okružni sud u Győru, Mađarska), s ciljem da se utvrdi nepoštenost odredbi o naknadi za upravljanje i isplatnoj naknadi jer u ugovoru nisu konkretno navedene zauzvrat ponuđene usluge.

U svoju obranu ClB je istaknuo da nema nikakvu obvezu konkretnog navođenja usluga za čije se pružanje plaćaju naknada za upravljanje i isplatna naknada. On je, međutim, pojasnio da se isplatna naknada odnosi na formalne radnje koje se obavljaju prije sklapanja ugovora, dok naknada za upravljanje predstavlja protučinidbu za formalne radnje obavljene nakon tog sklapanja.

Kúria (Vrhovni sud, Mađarska), postupajući povodom žalbe u tom sporu, pita Sud jesu li odredbe o kojima je riječ u glavnom postupku sastavljene jasno i razumljivo te o načinu na koji treba ocijeniti njihovu eventualnu nepoštenost.

Sud je presudio da zahtjev prema kojem ugovorna odredba treba biti jasno i razumljivo sastavljena ne nalaže da u odredbama ugovora o potrošačkom zajmu, poput onih u glavnom postupku – o kojima se nisu vodili pojedinačni pregovori i u kojima se točno utvrđuju iznosi naknade za upravljanje i isplatne naknade na teret potrošača, njihova metoda izračuna i trenutak kada ih je potrebno platiti – također treba detaljno navesti sve usluge koje se pružaju u zamjenu za predmetne iznose (t. 1. izreke).

Međutim, Sud pojašnjava da je važno da se priroda usluga koje su stvarno pružene može razumno shvatiti ili izvesti iz cjelokupnog ugovora. Osim toga, potrošač mora moći provjeriti postoji li preklapanje među različitim naknadama ili među uslugama za koje se one naplaćuju. Sud koji je uputio zahtjev stoga treba provjeriti je li to slučaj, vodeći računa o svim relevantnim činjeničnim elementima, među kojima su ne samo odredbe dotičnog ugovora, nego i oglašavanje i obavijesti koje je davatelj zajma učinio dostupnima u sklopu pregovora o njegovu sklapanju (t. 43. i 44.).

Osim toga, Sud je presudio da ugovorna odredba o naknadi za upravljanje zajmom – koja ne omogućava da se nedvojbeno utvrdi koje se konkretne usluge pružaju u zamjenu za te troškove – načelno ne uzrokuje na štetu potrošača, u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka proizašlima iz ugovora (t. 2. izreke). Naime, Sud precizira da se ne čini – što je ipak dužan provjeriti sud koji je uputio zahtjev – da odredbe o troškovima vođenja zajma i isplatnoj naknadi nepovoljno utječu na pravni položaj potrošača predviđen u nacionalnom pravu, osim ako usluge koje se pružaju u zamjenu za naknade nije moguće razumno uključiti u upravljanje zajmom ili u njegovu isplatu odnosno ako su iznosi navedenih naknada stavljenih na teret potrošača nerazmjerni u odnosu na iznos zajma. Na sudu je koji je uputio zahtjev da usto vodi računa o učinku drugih ugovornih odredbi kako bi utvrdio uzrokuju li one znatniju neravnotežu na štetu zajmoprimca (t. 55.).

Presuda od 9. srpnja 2020., Ibercaja Banco (C-452/18, [EU:C:2020:536](#))***Ugovor o hipotekarnom zajmu – Klauzula o ograničenju promjenjivosti kamatne stope (tzv. odredba „o najnižoj kamatnoj stopi“) – Ugovor o obnovi***

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen³¹, Sud navodi, osim toga, da zahtjev transparentnosti koji na temelju Direktive 93/13³² obvezuje prodavatelja robe ili pružatelja usluga podrazumijeva da se prilikom sklapanja ugovora o hipotekarnom zajmu uz promjenjivu kamatnu stopu u kojem se utvrđuje odredba „o najnižoj kamatnoj stopi“ potrošaču mora omogućiti da shvati ekonomske posljedice koje za njega proizlaze iz mehanizma koji pokreće ta odredba o „najnižoj kamatnoj stopi“, osobito stavljanjem na raspolaganje informacija o prošlim kretanjima indeksa na temelju kojeg se kamatna stopa izračunava (t. 3. izreke).

Presuda od 12. siječnja 2023., D.V. (Nagrade za rad odvjetnika – Načelo satnice), (C-395/21, [EU:C:2023:14](#))***Ugovor o pružanju pravnih usluga sklopljen između odvjetnika i potrošača – Članak 4. stavak 2. – Ocjena nepoštenosti ugovornih odredaba – Odredba kojom se predviđa plaćanje nagrada za rad odvjetnika prema satnici***

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen³³, Sud ispituje ispunjava li odredba ugovora o pružanju pravnih usluga sklopljenog između odvjetnika i potrošača kojom se cijena usluga koje se pružaju utvrđuje prema satnici, koja ne sadržava druge informacije osim primijenjene satnice, zahtjev jasnog i razumljivog sastavljanja. U tom pogledu Sud ističe da je, s obzirom na prirodu usluga koje su predmet ugovora o pružanju pravnih usluga, pružatelju usluga često teško, pa čak i nemoguće, odmah nakon sklapanja ugovora predvidjeti točan broj sati potrebnih za osiguravanje izvršenja tog ugovora i stoga ukupan stvarni trošak tih usluga (t. 41.). Međutim, iako se od pružatelja usluga ne može zahtijevati da obavijesti potrošača o konačnim financijskim posljedicama njegovog obvezivanja, koje ovise o budućim i nepredvidljivim događajima neovisnima o volji tog pružatelja usluga, on je potrošaču prije sklapanja ugovora dužan priopćiti informacije koje mu omogućuju donošenje razborite i informirane odluke o mogućem nastanku takvih događaja te o posljedicama koje bi iz njih mogle proizići kad je riječ o trajanju pružanja pravnih usluga (t. 43.).

Te informacije – koje se mogu razlikovati ovisno, s jedne strane, o predmetu i prirodi predviđenih usluga te, s druge strane, o primjenjivim profesionalnim i deontološkim pravilima – moraju sadržavati naznake koje potrošaču omogućuju da ocijeni približan ukupni trošak tih usluga. Takve naznake mogle bi biti procjena očekivanog ili najmanjeg broja potrebnih radnih sati ili obveza slanja, u razumnim vremenskim razmacima, računa ili periodičnih izvješća u kojima se navodi broj obavljenih radnih sati. Sud pojašnjava da je na nacionalnom sudu da ocijeni,

³¹ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku II.1., naslovljenu „Pojam „nepoštena odredba“, str. 20. Ova je presuda također prikazana u rubrici II.2. „Pojam odredbe „o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori“ i rubrici V.3. „Ostali učinci“.

³² Članak 3. stavak 1., članak 4. stavak 2. i članak 5. Direktive 93/13

³³ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku I.3. 3.2., naslovljenu „Isključenja iz područja primjene Direktive 93/13 – Ugovorne odredbe koje utvrđuju glavni predmet ugovora ili se odnose na cijenu ili naknadu i usluge ili robu koje treba isporučiti kao protučinidbu“, str. 15. Ova je presuda također prikazana u rubrici II.1. „Pojam „nepoštena odredba“ i rubrici V.2., „Zamjena nepoštena odredbe“.

uzimajući u obzir ta razmatranja i sve relevantne elemente sklapanja predmetnog ugovora, je li pružatelj usluga potrošaču priopćio odgovarajuće predugovorne informacije (t. 44.).

Sud stoga zaključuje da odredba ugovora kojom se cijena određuje prema satnici – a da potrošaču prije sklapanja ugovora nisu priopćene informacije koje bi mu omogućile da donese razboritu odluku uz potpuno poznavanje gospodarskih posljedica sklapanja tog ugovora – ne ispunjava zahtjev da je jasno i razumljivo sastavljena (t. 2. izreke).

IV. Ovlasti i obveze nacionalnog suda

1. Nadležnost nacionalnog suda

Presuda od 1. travnja 2004., *Freiburger Kommunalbauten* (C-237/02, [EU:C:2004:209](#))

Ugovor o izgradnji i isporuci parkirališnog mjesta – Promjena redoslijeda izvršenja ugovornih obveza predviđena dispozitivnim odredbama nacionalnog prava – Odredba kojom se potrošač obvezuje na plaćanje cijene prije nego što prodavatelj robe ili pružatelj usluge ispuni svoje obveze – Obveza prodavatelja robe ili pružatelja usluga da pruži jamstvo

Ugovorom sklopljenim pred javnim bilježnikom 5. svibnja 1998. općinski građevinski poduzetnik Freiburger Kommunalbauten prodao je paru stjecatelja, u privatne svrhe, mjesto na parkiralištu koje je trebao izgraditi.

Ugovorom je bilo predviđeno da se cjelokupna cijena može zahtijevati nakon što je davatelj predao jamstvo. U slučaju kašnjenja s plaćanjem, kupac je bio dužan platiti zatezne kamate.

Nakon predaje jamstva stjecatelji su odbili izvršiti plaćanje. Istaknuli su da je odredba o dospelosti cjelokupne cijene protivna članku 9. Bürgerliches Gesetzbuch (njemački Građanski zakonik). Cijenu su platili tek nakon što im je isporučeno parkirališno mjesto, bez nedostataka, 21. prosinca 1999.

Freiburger Kommunalbauten stoga je zahtijevao zatezne kamate zbog zakašnjelog plaćanja pred Landgerichtom Freiburg (Sud u Freiburgu, Njemačka), koji je prihvatio zahtjev.

Odlučujući o reviziji, Bundesgerichtshof (Savezni vrhovni sud, Njemačka) odlučio je prekinuti postupak i pitati Sud treba li odredbu sadržanu u općim uvjetima prodaje, na temelju koje je stjecatelj građevine koji će se izgraditi dužan platiti cjelokupnu cijenu, neovisno o stanju napretka izgradnje, smatrati nepoštenom u smislu Direktive 93/13 ako mu je prodavatelj prethodno predao bankarsku garanciju za pokriće iznosa koje bi mogao zahtijevati zbog neizvršenja ili nepravilnog izvršenja ugovora.

Tom je presudom Sud presudio da je na nacionalnom sudu da utvrdi ispunjava li odredba ugovora o gradnji kojom je cjelokupna cijena dospjela prije nego što je prodavatelj robe ili pružatelj usluge ispunio svoje obveze i kojom se nalaže davanje garancije od strane prodavatelja robe ili pružatelja usluge kriterije koji se zahtijevaju da bi se smatrala nepoštenom u smislu članka 3. stavka 1. Direktive 93/13 (izreka).

Naime, iako Sud može tumačiti opće kriterije koje koristi zakonodavac Zajednice kako bi definirao pojam „nepoštena odredba“, kako je naveden u Direktivi 93/13, on ne može odlučiti o primjeni tih općih kriterija na određenu odredbu koju treba ispitati ovisno o okolnostima konkretnog slučaja (t. 22.).

2. Obveza ispitivanja nepoštenosti ugovorne odredbe po službenoj dužnosti

2.1. Doseg obveze

Presuda od 27. lipnja 2000., *Océano Grupo Editorial (C-240/98 do C-244/98, EU:C:2000:346)*

Klauzula o dodjeli nadležnosti – Ovlast suda da po službenoj dužnosti ispita nepoštenost takve odredbe

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen³⁴, Sud je presudio da zaštita koju Direktiva 93/13 osigurava potrošačima podrazumijeva da nacionalni sud može po službenoj dužnosti ocijeniti nepoštenost ugovorne odredbe koja mu je podnesena kada ispituje dopuštenost zahtjeva podnesenog pred nacionalnim sudovima. Nacionalni sud dužan je prilikom primjene odredaba nacionalnog prava donesenih prije ili nakon Direktive 93/13 te odredbe u najvećoj mogućoj mjeri tumačiti u svjetlu teksta i svrhe te direktive. Zahtjev usklađenog tumačenja osobito zahtijeva da nacionalni sud da prednost onomu koji će mu omogućiti da po službenoj dužnosti odbije preuzeti nadležnost koja mu je dodijeljena na temelju nepoštene odredbe (t. 2. izreke).

Presuda od 4. lipnja 2009., *Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350)*

Ovlast i obveza nacionalnog suda da po službenoj dužnosti ispita nepoštenost odredbe o dodjeli nadležnosti – Kriteriji za ocjenu

Jedan je potrošač s društvom Pannon sklopio ugovor o pretplati za pružanje usluga mobilne telefonije. Potpisivanjem ugovora potrošač je također prihvatio opće ugovorne uvjete društva koji su, među ostalim, utvrdili nadležnost Budaörsi Városi Bíróság (Općinski sud u Budaörsu, Mađarska), suda na području sjedišta Pannona, za sve sporove koji proizlaze iz ugovora o pretplati ili su s njim povezani.

Budući da taj potrošač nije ispunio svoje ugovorne obveze, Pannon je pokrenuo postupak pred Budaörsi Városi Bíróságom (Općinski sud u Budaörsu), koji je utvrdio da je stalno boravište potrošača, koji je imao pravo na invalidsku mirovinu, bilo u Dombegyházu, odnosno 275 kilometara od Budaörsa, s vrlo ograničenim mogućnostima prijevoza između tih dvaju mjesta.

Taj je sud također istaknuo da bi, u skladu s pravilima mađarskog Zakonika o građanskom postupku, u nedostatku odredbe ugovora o pretplati kojom se određuje njegova nadležnost, mjesno nadležan sud bio onaj u kojem se nalazi boravište potrošača.

Međutim, budući da je imao dvojbe u pogledu moguće nepoštenosti odredbe ugovora o pretplati kojom se određuje njegova nadležnost, Budaörsi Városi Bíróság (Općinski sud u Budaörsu) uputio je Sudu prethodna pitanja koja se odnose na tumačenje Direktive 93/13.

³⁴ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku II.1., naslovljenu „Pojam ‚nepoštena odredba‘“, str. 18.

Osobito je želio znati mora li po službenoj dužnosti, prilikom provjere vlastite mjesne nadležnosti, ispitati nepoštenost te odredbe.

Sud najprije podsjeća na to da se zaštita koju Direktiva 93/13 pruža potrošačima proširuje na slučajeve u kojima se potrošač, koji je s prodavateljem robe ili pružateljem usluga sklopio ugovor koji sadržava nepoštenu odredbu, suzdržava od pozivanja na nepoštenost te odredbe bilo zato što nije znao za svoja prava bilo zato što je odvrćen od njihova ostvarivanja zbog troškova koji bi nastali pokretanjem sudskog postupka (t. 30.).

Uloga nacionalnog suda u području zaštite potrošača stoga se ne ograničava samo na mogućnost da odluči o eventualnoj nepoštenosti ugovorne odredbe, već uključuje i obvezu ispitivanja tog pitanja po službenoj dužnosti kada raspolaže potrebnim pravnim i činjeničnim elementima u tu svrhu, uključujući kada se pita o vlastitoj mjesnoj nadležnosti. Kada nacionalni sud takvu odredbu smatra nepoštenom, na njemu je da je ne primijeni, osim ako potrošač, nakon što ga je sud obavijestio, namjerava ne istaknuti njezinu nepoštenost i nedostatak obvezujućeg učinka (t. 32. i 33.).

Isto tako, nacionalno pravilo koje predviđa da potrošač samo u slučajevima u kojima je uspješno osporio nepoštenu ugovornu odredbu pred nacionalnim sudom nije njome vezan nije u skladu s Direktivom 93/13. Naime, takvo pravilo isključuje mogućnost da nacionalni sud po službenoj dužnosti ocijeni nepoštenost ugovorne odredbe (t. 1. izreke).

Presuda od 9. studenoga 2010. (veliko vijeće), VB Pénzügyi Lízing (C-137/08, [EU:C:2010:659](#))

Kriteriji za ocjenu – Ispitivanje po službenoj dužnosti nacionalnog suda nepoštenosti klauzule o dodjeli sudske nadležnosti

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen³⁵, Sud također pojašnjava da nacionalni sud mora po službenoj dužnosti istražiti spada li odredba o dodjeli isključive mjesne nadležnosti sadržana u ugovoru sklopljenom između prodavatelja robe ili pružatelja usluge i potrošača, koja je predmet spora koji se pred njim vodi, u područje primjene Direktive 93/13 te, ako spada, da mora po službenoj dužnosti ocijeniti je li takva odredba nepoštena. Naime, kako bi se zajamčila učinkovitost zaštite potrošača koju želi zakonodavac Unije u situaciji u kojoj postoji nejednakost između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga, koja se može nadoknaditi samo pozitivnom intervencijom neovisnom o samim ugovornim strankama, nacionalni sud mora u svakom slučaju i neovisno o pravilima nacionalnog prava utvrditi jesu li o spornoj odredbi pojedinačno pregovarali prodavatelj robe ili pružatelj usluga i potrošač (t. 48. i t. 3. izreke).

³⁵ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku III.1., naslovljenu „Kriteriji za ocjenu”, str. 26.

Presuda od 17. svibnja 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, [EU:C:2018:320](#))

Ispitivanje je li ugovor obuhvaćen područjem primjene Direktive 93/13 koje provodi nacionalni sud po službenoj dužnosti

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen³⁶, Sud smatra da nacionalni sud, koji donosi odluku zbog izostanka i koji je u skladu s nacionalnim postupovnim pravilima ovlašten ispitati po službenoj dužnosti neusklađenost između odredbe na kojoj se temelji zahtjev i nacionalnih pravila javnog poretka, mora ispitati po službenoj dužnosti ulazi li ugovor koji sadržava tu odredbu u područje primjene Direktive 93/13 i, ovisno o slučaju, moguću nepoštenost navedene odredbe u smislu te direktive (t. 1. izreke).

Presuda od 11. ožujka 2020., Lintner (C-511/17, [EU:C:2020:188](#))

Ugovor o kreditu u stranoj valuti – Uzimanje u obzir svih ostalih ugovornih odredaba u svrhu ocjene nepoštenosti pobijane odredbe – Članak 6. stavak 1. – Ispitivanje po službenoj dužnosti nacionalnog suda nepoštenosti odredaba koje se nalaze u ugovoru – Doseg

Tužiteljica je podnijela tužbu Fővárosi Törvényszék (Okružni sud u Budimpešti, Mađarska) povodom navodne nepoštenosti određenih odredaba ugovora o hipotekarnom kreditu u stranoj valuti koji je sklopila s bankarskom institucijom. Na temelju tih odredaba, ta je bankarska institucija imala pravo jednostrane izmjene tog ugovora o kreditu. Budući da je taj sud odbio tu tužbu, nadležni žalbeni sud – povodom žalbe koju je tužiteljica podnijela – vratio je predmet sudu koji je uputio zahtjev na ponovno odlučivanje te mu je nametnuo obvezu da po službenoj dužnosti ispita ugovorne odredbe koje tužiteljica nije osporavala u svojoj prvotnoj tužbi, a koje su se, među ostalim, odnosile na javnobilježnički akt, razloge raskida i određene troškove koje ona snosi.

Sud je povodom prethodnog pitanja odlučio da, kao prvo, kad je riječ o dosegu ispitivanja po službenoj dužnosti eventualne nepoštenosti ugovorne odredbe koje nacionalni sud mora provesti na temelju Direktive 93/13, taj sud nije obavezan pojedinačno i po službenoj dužnosti ispitati sve ostale ugovorne odredbe koje taj potrošač nije pobijao – kako bi provjerio može li ih se smatrati nepoštenima – nego treba ispitati samo one odredbe koje su povezane s predmetom spora, kako su ga stranke odredile. Tako je Sud naveo da to ispitivanje mora poštovati granice predmeta spora koji se treba shvatiti kao cilj što ga stranka želi ostvariti svojim zahtjevima koji se tumače s obzirom na tužbeni zahtjev i razloge koje su stranke iznijele u tu svrhu. Prema tome, u tim granicama sud koji je uputio zahtjev treba po službenoj dužnosti ispitati ugovornu odredbu kako bi izbjegao da se potrošačevi zahtjevi odbiju odlukom koja je, prema potrebi, postala pravomoćna, a moglo ih se prihvatiti da se taj potrošač u neznanju nije propustio pozvati na nepoštenost te odredbe. Sud je osim toga naglasio da, kako bi se izbjegla povreda korisnog učinka zaštite dodijeljene potrošačima na temelju navedene direktive, nacionalni sud ne smije zahtjeve koji su mu podneseni tumačiti na formalistički način, nego,

³⁶ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku I.2., naslovljenu „Područje primjene *ratione materiae*: pojmovi „prodavatelj robe ili pružatelj usluge” i „potrošač”, str. 4.

upravo suprotno, mora shvatiti njihov sadržaj s obzirom na razloge iznesene njima u prilog (t. 28., 30., 32., 33. i t. 1. izreke).

Kao drugo, kad je riječ o provedbi ispitivanja nepoštenosti odredbe po službenoj dužnosti, Sud je presudio da ako pravni i činjenični elementi koji se nalaze u spisu podnesenom nacionalnom sudu izazivaju ozbiljne sumnje o nepoštenosti određenih odredaba na koje se potrošač nije pozivao, ali koje su povezane s predmetom spora, na tom je sudu da po službenoj dužnosti poduzme mjere izvođenja dokaza kako bi nadopunio spis, na način da od stranaka zatraži da mu u skladu s načelom kontradiktornosti iznesu pojašnjenja i podnesu dokumente nužne u tu svrhu (t. 37.).

2.2. Granice obveze

Presuda od 21. studenoga 2002., Cofidis (C-473/00, [EU:C:2002:705](#))

Tužba koju podnosi prodavatelj robe ili pružatelj usluge – Nacionalna odredba kojom se nacionalnom sudu zabranjuje da po isteku prekluzivnog roka po službenoj dužnosti ili na prigovor potrošača istakne nepoštenost odredbe

Ugovorom od 26. siječnja 1998. Cofidis je jednom zajmoprimcu odobrio kredit. Budući da dospjeli iznosi nisu bili nepodmireni, Cofidis je podnio 24. kolovoza 2000. tužbu protiv tog zajmoprimca pred sudom u Beču radi naplate dugovanih iznosa.

Iako je utvrdio nepoštenost određenih odredbi ugovora o kreditu, sud u Beču smatrao je da je primjenjiv prekluzivni rok od dvije godine predviđen člankom L. 311-37 Zakonika o zaštiti potrošača koji mu zabranjuje da poništi odredbe za koje je utvrdio da su nepoštene.

Odlučio je prekinuti postupak i pitati Sud obvezuje li zahtjev usklađenog tumačenja sustava zaštite potrošača, predviđen Direktivom, nacionalni sud kojem je prodavatelj robe ili pružatelj usluga podnio tužbu radi isplate protiv potrošača s kojim je sklopio ugovor da izuzme iz primjene iznimno postupovno pravilo, kao što je ono predviđeno u članku L. 311-37 Zakonika o zaštiti potrošača. U praksi je to pravilo zabranjivalo nacionalnom sudu da na zahtjev potrošača ili po službenoj dužnosti poništi svaku nepoštenu odredbu zbog koje je ugovor nevaljan ako je sastavljen više od dvije godine prije pokretanja postupka te je stoga prodavatelju robe ili pružatelju usluga omogućilo da se pred sudom pozove na navedene odredbe i temelji svoju tužbu na njima.

Sud je u svojoj presudi presudio da zaštita koju Direktiva 93/13 pruža potrošačima obuhvaća slučajeve u kojima se potrošač koji je s prodavateljem robe ili pružateljem usluga sklopio ugovor koji sadržava nepoštenu odredbu ne poziva na nepoštenost te odredbe. Stoga je očito da, u postupcima čiji je predmet ispunjenje nepoštenih odredbi koje prodavatelji robe ili pružatelji usluga pokreću protiv potrošača, određivanje vremenskog ograničenja ovlasti suda da, po službenoj dužnosti ili na prigovor potrošača, izuzme takve odredbe iz primjene može ugroziti djelotvornost zaštite koja se želi postići člancima 6. i 7. Direktive (t. 35.).

Stoga postupovna odredba kojom se nacionalnom sudu zabranjuje da po isteku prekluzivnog roka po službenoj dužnosti ili na prigovora potrošač istakne nepoštenost odredbe čije izvršenje zahtijeva prodavatelj robe ili pružatelj usluga može pretjerano otežati, u sporovima u kojima su potrošači tuženici, primjenu zaštite koju im Direktiva želi pružiti te je stoga taj sud mora izuzeti iz primjene (t. 36.).

Presuda od 18. veljače 2016., Finanmadrid EFC (C-49/14, [EU:C:2016:98](#))

Postupak izdavanja platnog naloga – Postupak ovrhe – Nadležnost nacionalnog ovršnog suca za isticanje po službenoj dužnosti ništavosti nepoštenih odredbi – Načelo pravomoćnosti – Načelo djelotvornosti – Sudska zaštita

Taj se predmet odnosio na španjolski propis koji, s jedne strane, nije predviđao, osim iznimno, intervenciju nacionalnog suda u postupak izdavanja platnog naloga i, s druge strane, nije mu dopuštao ni nadzor po službenoj dužnosti eventualnog postojanja nepoštenih odredbi u okviru izvršenja navedenog platnog naloga.

U tom pogledu Sud presuđuje da bi potrošač mogao biti suočen s ovršnom ispravom a da ni u jednom trenutku tijekom postupka ne uživa jamstvo da će biti ocijenjena nepoštenost predmetnih odredbi, kada su odvijanje i posebnosti postupka izdavanja platnog naloga takvi da se, u nedostatku posebnih okolnosti koje dovode do postupanja suca, taj postupak okončava a da se pritom ne može provesti nadzor nad postojanjem nepoštenih odredbi u ugovoru sklopljenom između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača te kada sud koji postupuje radi ovrhe platnog naloga nije nadležan za ocjenu po službenoj dužnosti postojanja takvih odredbi. Takav postupovni sustav može ugroziti djelotvornost zaštite prava koja proizlazi iz Direktive 93/13. Naime, djelotvornu zaštitu tih prava moguće je zajamčiti samo ako navedeni postupovni sustav dopušta, u okviru postupka izdavanja platnog naloga ili postupka izvršenja takvog naloga, nadzor po službenoj dužnosti eventualne nepoštenosti odredbi sadržanih u dotičnom ugovoru (t. 45. i 46.).

Prema mišljenju Suda, takvo stajalište ne može se dovesti u pitanje kada nacionalno postupovno pravo daje odluci koju donosi tijelo kojom je podnesen zahtjev za izdavanje platnog naloga snagu pravomoćno presuđene stvari i priznaje joj učinke istovrsne učincima sudske odluke. Naime, takav propis ne čini se sukladnim s načelom djelotvornosti jer u postupcima koje su pokrenuli prodavatelji robe i pružatelji usluga u kojima su potrošači tuženici čini nemogućim ili pretjerano teškim primjenu zaštite koju Direktiva 93/13 nastoji pružiti potrošačima (t. 47. i 48.).

Presuda od 26. siječnja 2017., Banco Primus (C-421/14, [EU:C:2017:60](#))

Ugovori o hipotekarnom zajmu – Postupak ovrhe na nekretnini pod hipotekom – Prekluzivni rok – Dužnost nacionalnih sudova – Pravomoćnost

Banco Primus je 2008. jednom zajmoprimcu odobrio zajam osiguran hipotekom na njegovu domu. Nakon sedam uzastopnih propuštanja plaćanja, proglašeno je prijevremeno dospijeće, u skladu s jednom odredbom ugovora o zajmu. Banco Primus zahtijevao je plaćanje cjelokupnog preostalog iznosa glavnice, redovnih i zatezних kamata kao i različitih troškova. Također je zatražio prodaju založene nekretnine na javnoj dražbi. Budući da se na javnoj dražbi nije pojavio

nijedan ponuditelj, Juzgado de Primera Instancia n°2 de Santander (Prvostupanjski sud br. 2 u Santanderu, Španjolska, u daljnjem tekstu: Prvostupanjski sud) dodijelio je nekretninu Banco Primusu, koji je zatražio stupanje u posjed te nekretnine. Stupanje u posjed odgođeno je zbog triju uzastopnih incidentalnih postupaka, među kojima je i onaj u kojem je doneseno rješenje kojim se odredba ugovora o zajmu koja se odnosi na zatezne kamate kvalificira nepoštenom. Donošenje odluke nakon trećeg incidentalnog postupka okončalo je odgodu postupka deložacije u tijeku.

Zajmoprimac je izvanrednom žalbom pred Prvostupanjskim sudom podnio prigovor protiv postupka ovrhe nad svojom nekretninom opterećenom hipotekom, pozivajući se na nepoštenost odredbe ugovora o zajmu koja se odnosi na zatezne kamate. Nakon podnošenja tog prigovora, taj sud – nakon što je prekinuo postupak deložacije – istaknuo je da postoje sumnje u pogledu nepoštenosti u smislu Direktive 93/13 još nekih odredaba ugovora o zajmu, osim one koja se odnosi na zatezne kamate.

Međutim, navedeni je sud utvrdio, među ostalim, da se španjolski propis kojim se uređuje načelo pravomoćnosti protivi novom ispitivanju nepoštenosti odredaba ugovora o kojem je riječ u glavnom postupku jer je njegova zakonitost u pogledu Direktive 93/13 već provjerena u okviru odluke koja je postala konačna.

Sud je presudio da se Direktivi 93/13 ne protivi nacionalno pravilo koje nacionalnom sudu zabranjuje da po službenoj dužnosti preispita nepoštenost odredaba ugovora sklopljenog s prodavateljem robe ili pružateljem usluga, ako je već pravomoćnom odlukom odlučeno o zakonitosti svih odredaba ugovora u odnosu na tu direktivu (t. 2. prvi stavak izreke). Naime, Sud navodi da je nacionalni sud dužan po službenoj dužnosti procijeniti nepošteni karakter ugovorne odredbe koja ulazi u područje primjene Direktive 93/13 i time ispraviti neravnotežu između potrošača i prodavatelja ili pružatelja ako raspolaže potrebnim pravnim i činjeničnim elementima (t. 43.).

U tom pogledu Sud podsjeća na važnost načela pravomoćnosti u pravnom sustavu Unije i u nacionalnim pravnim sustavima. Naime, važno je, kako bi se zajamčili ustaljenost prava i pravnih odnosa i dobro sudovanje, da sudske odluke koje su postale konačne nakon iscrpljenja raspoloživih pravnih sredstava ili nakon isteka rokova predviđenih za korištenje tih sredstava više ne mogu biti dovedene u pitanje (t. 46.).

Nadalje, pravo Unije ne nalaže nacionalnom sudu da izuzme iz primjene domaća postupovna pravila kojima se odluci daje svojstvo pravomoćnosti, čak i ako bi to omogućilo ispravljanje povrede odredbe, ma kakva ona bila, sadržane u Direktivi 93/13, osim ako nacionalno pravo takvom sudu ne daje tu ovlast u slučaju povrede nacionalnih pravila o javnom poretku. Osim toga, prema pravu Unije, načelo djelotvorne sudske zaštite potrošača obuhvaća pravo na pristup samo jednom sudu, a ne dvostrukoj sudskoj instanci (t. 47. i 48.).

Međutim, uvjeti određeni nacionalnim pravima prema kojima nepoštene odredbe u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem ne obvezuju potrošače, na koje se poziva članak 6. stavak 1. Direktive 93/13, ne mogu zadirati u bit prava koja potrošači imaju na temelju te direktive, a to je da ne budu vezani odredbom koja se smatra nepoštenom (t. 51.).

Posljedično, Sud je presudio da je u slučaju postojanja jedne ili više ugovornih odredaba čija eventualna nepoštenost još nije ispitana tijekom prethodne sudske kontrole spornog ugovora koja je okončana pravomoćnom odlukom nacionalni sud kojem se potrošač uredno obratio u okviru izvanrednog prigovora dužan, na zahtjev stranaka ili po službenoj dužnosti, ako raspolaže za to potrebnim činjeničnim i pravnim elementima, ocijeniti njihovu eventualnu nedopuštenost (t. 2. drugi stavak izreke). Naime, bez takve bi se kontrole zaštita potrošača pokazala nepotpunom i nedostatnom te ne bi predstavljala ni prikladno ni djelotvorno sredstvo za prestanak korištenja te vrste odredaba, suprotno onomu što predviđa članak 7. stavak 1. Direktive 93/13.

Presuda od 17. svibnja 2022. (veliko vijeće), Ibercaja Banco (C-600/19, [EU:C:2022:394](#))

Postupak hipotekarne ovrhe – Nepoštenost odredbe kojom se određuje nominalna stopa zateznih kamata i odredbe o prijevremenom dospijeću u ugovoru o zajmu – Pravomoćnost i prekluzija – Gubitak mogućnosti pozivanja na nepoštenost ugovorne odredbe pred sudom – Ovlast nacionalnog suda da provodi nadzor po službenoj dužnosti

Spor u glavnom postupku bio je između MA i društva Ibercaja Banco SA u vezi sa zahtjevom za plaćanje kamata koje se duguju bankovnoj instituciji zato što MA i PO nisu izvršili ugovor o hipotekarnom zajmu koji su te stranke sklopile. Nadležni sud proglasio je ovrhu na temelju hipoteke Ibercaje Banco i dopustio ovrhu na teret potrošača. Tek se tijekom ovršnog postupka, upravo nakon prodaje nekretnine opterećene hipotekom na javnoj dražbi, MA pozvao na nepoštenost odredbe o zateznim kamata i odredbe o najnižoj kamatnoj stopi, tj. kada pravomoćnost i prekluzija ne omogućuju ni sudu da po službenoj dužnosti ispita nepoštenost odredbi ni potrošaču da se pozove na nepoštenost navedenih odredbi. Ugovor je bio predmet ispitivanja po službenoj dužnosti u trenutku pokretanja postupka hipotekarne ovrhe a da pritom ispitivanje spornih odredbi nije izričito navedeno ni obrazloženo.

U presudi se Sud bavi odnosom između načela pravomoćnosti, prekluzije i ovlasti nacionalnog suda da po službenoj dužnosti ispita nepoštenost ugovorne odredbe u okviru postupka hipotekarne ovrhe.

S jedne strane, Sud ističe da se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13 protivi nacionalno zakonodavstvo koje zbog pravomoćnosti i prekluzije ne dopušta ni sudu da po službenoj dužnosti ispita nepoštenost ugovornih odredaba u okviru postupka hipotekarne ovrhe, ni potrošaču da se, nakon isteka roka za podnošenje prigovora, poziva na nepoštenost navedenih ugovornih odredaba u tom postupku ili kasnijem deklaratornom postupku. To tumačenje direktive primjenjivo je kada su navedene odredbe bile predmet ispitivanja po službenoj dužnosti u trenutku pokretanja postupka hipotekarne ovrhe a da se pritom to ispitivanje izričito ne navodi ili ne obrazlaže u odluci kojom se odobrava hipotekarna ovrha i da se u toj odluci pritom ne navodi da se takvo ispitivanje više neće moći dovesti u pitanje ako se ne podnese prigovor. Naime, budući da u odluci kojom se odobrava hipotekarna ovrha nije bio obaviješten o ispitivanju nepoštenosti ugovornih odredaba koje se provodi po službenoj dužnosti, potrošač nije raspolagao svim informacijama kako bi ocijenio potrebu za podnošenje pravnog sredstva protiv te odluke. Međutim, učinkovit nadzor eventualne nepoštenosti ugovornih odredaba ne može biti zajamčen ako se pravomoćnost također odnosi na sudske odluke u kojima se ne spominje takav nadzor (t. 49., 50. i t. 1. izreke).

S druge strane, Sud nasuprot tomu smatra da je nacionalno zakonodavstvo, koje ne dopušta nacionalnom sudu da, djelujući po službenoj dužnosti ili na potrošačev zahtjev, ispita eventualnu nepoštenost ugovornih odredaba nakon što je hipotekarno jamstvo provedeno, imovinsko dobro osigurano hipotekom prodano, a pravo vlasništva nad njime preneseno trećoj osobi, u skladu s člankom 6. stavkom 1. i člankom 7. stavkom 1. Direktive 93/13. Taj je zaključak ipak uvjetovan time da potrošač čije je imovinsko dobro osigurano hipotekom prodano može ostvariti svoja prava u kasnijem postupku radi dobivanja naknade imovinske štete uzrokovane primjenom nepoštenih odredaba (t. 2. izreke).

Presuda od 17. svibnja 2022. (veliko vijeće), SPV Project 1503 i dr. (C-693/19 i C-831/19, EU:C:2022:395)

Postupak za izdavanje platnog naloga i postupak ovrhe na tražbini protiv trećih osoba – Pravomoćnost koja implicitno obuhvaća valjanost odredaba ovršne isprave – Ovlast ovršnog suda da po službenoj dužnosti ispita eventualnu nepoštenost ugovorne odredbe

Sporovi u glavnom postupku bili su između društva SPV Project 1503 Srl i društva Dobank SpA, u svojstvu mandatar društva Unicredit SpA, s jedne strane, te osobe YB, s druge strane, i spora između društva Banco di Desio e della Brianza SpA i drugih kreditnih institucija, s jedne strane, te osoba YX i ZW, s druge strane, u pogledu ovršnih postupaka koji se temelje na ovršnim ispravama koje su postale pravomoćne. Talijanski ovršni sudovi pitaju se o nepoštenosti ugovorne kazne i odredbe kojom se predviđa zatezna kamata na ugovore o financiranju kao i o nepoštenosti određenih odredbi sadržanih u ugovorima o jamstvu. Na temelju tih ugovora vjerovnici su ishodili platne naloge koji su postali konačni. Međutim, sudovi navode da, na temelju načelâ nacionalnog postupovnog prava, ako potrošač nije podnio prigovor, pravomoćnost platnog naloga obuhvaća poštenost ugovornih odredaba o jamstvu, i to i u slučaju kada sud koji je izdao takav nalog nije ni na koji način izričito ispitao njihovu nepoštenost.

U presudi Sud pojašnjava odnos između načela pravomoćnosti i ovlasti ovršnog suda da po službenoj dužnosti, u okviru postupka izdavanja platnog naloga, ispita nepoštenost ugovorne odredbe na kojoj se temelji taj nalog.

U tom pogledu Sud je presudio da se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13 protivi nacionalni propis prema kojem, ako dužnik ne podnese prigovor protiv platnog naloga, ovršni sud ne može nadzirati eventualnu nepoštenost odredaba na kojima se temelji taj nalog jer se pravomoćnost tog naloga prešutno odnosi na valjanost tih odredaba. Konkretnije, propis u skladu s kojim se smatra da je ispitivanje nepoštenosti ugovornih odredaba koje se provodi po službenoj dužnosti izvršeno i obuhvaćeno pravomoćnošću, čak i u nedostatku bilo kakva obrazloženja u tom smislu u odluci kojom se izdaje platni nalog, može lišiti smisla obvezu nacionalnog suda da po službenoj dužnosti ispita eventualnu nepoštenost tih odredaba. U takvom slučaju, zahtjev djelotvorne sudske zaštite zahtijeva da ovršni sud može ocijeniti – što uključuje i prvi put – eventualnu nepoštenost ugovornih odredaba na kojima se temelji nalog. U tom pogledu nije relevantna činjenica da na dan kada je nalog postao konačan dužnik nije znao da ga se može smatrati „potrošačem” u smislu te direktive (t. 65. do 68. i izreka).

Presuda od 17. svibnja 2022. (veliko vijeće), Impuls Leasing România (C-725/19, EU:C:2022:396)

Postupak izvršenja ugovora o leasingu koji ima svojstvo ovršne isprave – Prigovor izvršenju – Nacionalni propis koji sudu kojem je podnesen taj prigovor ne omogućuje da provjeri nepoštenost odredaba ovršne isprave – Ovlast ovršnog suda da po službenoj dužnosti ispita eventualnu nepoštenost ugovorne odredbe – Postojanje tužbe općeg prava koja omogućuje provjeru nepoštenosti navedenih odredaba – Zahtjev postojanja jamstva za prekid ovršnog postupka

Spor u glavnom postupku bio je između osobe IO i društva Impuls Leasing Romania IFN SA u vezi s prigovorom protiv postupka izvršenja ugovora o leasingu. Rumunjski sud napominje da ugovor o leasingu na temelju kojega je pokrenuta ovrha sadržava određene odredbe koje bi se mogle smatrati nepoštenima. Međutim, rumunjski propisi ne dopuštaju sudu nadležnom za ovrhu tražbine, kojemu je podnesen prigovor protiv tog izvršenja, da po službenoj dužnosti ili na zahtjev potrošača ocijeni nepoštenost odredbi ugovora sklopljenog između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga koji je ovršna isprava jer postoji tužba općeg prava povodom koje sud kojemu je podnesena ta tužba može nadzirati nepoštenost odredbi takvog ugovora. Točno je da sud koji odlučuje o meritumu, kojemu je podnesena tužba različita od one koja se odnosi na ovršni postupak, može prekinuti navedeni postupak. Međutim, potrošač koji traži prekid ovršnog postupka dužan je položiti jamstvo koje se izračunava na temelju vrijednosti predmeta tužbe.

U presudi Sud se bavi pitanjem ovlasti nacionalnog suda da po službenoj dužnosti ispituje nepoštenost odredaba ovršne isprave ako mu je podnesen prigovor protiv izvršenja te isprave.

U tom pogledu on smatra da se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13 i načelu djelotvornosti protivi nacionalno zakonodavstvo koje sudu nadležnom za izvršenje tražbine, kojem je podnesen prigovor protiv tog izvršenja, ne omogućuje da po službenoj dužnosti ili na potrošačev zahtjev ocijeni nepoštenost odredaba ugovora koji čini ovršnu ispravu, ako sud koji odlučuje o meritumu, kojem se može podnijeti odvojena tužba općeg prava u svrhu ispitivanja eventualne nepoštenosti odredaba takvog ugovora, može prekinuti ovršni postupak do donošenja odluke o meritumu samo u slučaju plaćanja jamstva – koje se izračunava primjerice na temelju vrijednosti predmeta tužbe – u iznosu koji bi mogao odvratiti potrošača od podnošenja takve tužbe i ostajanja pri njoj. Što se tiče tog jamstva, Sud pojašnjava da troškovi podnošenja tužbe u odnosu na iznos spornog duga ne smiju biti takve prirode da obeshrabre potrošača da pokrene postupak pred sudom. Međutim, vjerojatno je da dužnik u slučaju neplaćanja ne raspolaže financijskim sredstvima potrebnima za polaganje zahtijevanog jamstva. To vrijedi tim više ako vrijednost podnesenih tužbi znatno premašuje cjelokupnu vrijednost ugovora, kao što se to čini da je slučaj u glavnom postupku (t. 58., 59. i izreka).

3. Određivanje privremenih mjera

Presuda od 14. ožujka 2013., Aziz (C-415/11, [EU:C:2013:164](#))

Ugovor o hipotekarnom zajmu – Postupak hipotekarne ovrhe – Nadležnosti nacionalnog suda koji odlučuje o meritumu

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen³⁷, Sud također pojašnjava da, ako nacionalni postupovni sustav dovodi do nemogućnosti suda koji odlučuje o meritumu, pred kojim je potrošač podnio zahtjev za isticanje nepoštenosti ugovorne odredbe koja je temelj ovršnog naslova, da odredi privremene mjere koje mogu prekinuti postupak hipotekarne ovrhe, ako se pokaže da je određivanje takvih mjera potrebno kako bi se zajamčila puna učinkovitost njegove konačne odluke, taj sustav može ugroziti djelotvornost zaštite koja se nastoji ostvariti Direktivom 93/13 (t. 59.).

Bez te mogućnosti, u svim slučajevima u kojima je ovrha na nekretnini opterećenoj hipotekom provedena prije donošenja odluke suda koji odlučuje o meritumu, a kojom se utvrđuje nepoštenost ugovorne odredbe na kojoj se temelji hipoteka i stoga ništavost ovršnog postupka, ta odluka omogućuje potrošaču samo da osigura isključivo odštetnu zaštitu, koja bi se pokazala nepotpunom i nedovoljnom i ne bi bila ni primjereno ni učinkovito sredstvo za sprečavanje primjene te odredbe, suprotno onomu što predviđa članak 7. stavak 1. te direktive (t. 60.).

4. Ocjena nepoštenosti arbitražne klauzule

Presuda od 26. listopada 2006., Mostaza Claro (C-168/05, [EU:C:2006:675](#))

Neosporavanje nepoštenosti odredbe tijekom arbitražnog postupka – Mogućnost isticanja tog prigovora u okviru žalbenog postupka protiv arbitražne odluke

Dana 2. svibnja 2002. Móvil i jedan potrošač sklopili su ugovor o pretplati na mobilnu telefonsku liniju. Taj je ugovor sadržavao arbitražnu klauzulu kojom su svi sporovi povezani s navedenim ugovorom bili podvrgnuti arbitraži Asociación Europea de Arbitraje de Derecho y Equidad (Europsko udruženje za arbitražu i nagodbu, u daljnjem tekstu: AEADE).

Taj je potrošač arbitražnu odluku koju je donio AEADE pobijao pred sudom koji je uputio zahtjev, tvrdeći da nepoštenost arbitražne klauzule dovodi do ništavosti sporazuma o arbitraži.

Audiencia Provincial de Madrid (Pokrajinski sud u Madridu, Španjolska), pred kojom je pokrenut spor, utvrdila je da nema nikakve sumnje da navedeni sporazum o arbitraži sadržava nepoštenu ugovornu odredbu i da je stoga ništav.

³⁷ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku II. 3., naslovljenu „Pojam „znatnija neravnoteža” na štetu potrošača”, str. 23.

Međutim, budući da se potrošač nije pozvao na tu ništavost u okviru arbitražnog postupka i kako bi protumačio nacionalno pravo u skladu s Direktivom 93/13, on je odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu prethodno pitanje. Konkretnije, pita se može li nacionalni sud, kojemu je podnesen zahtjev za poništenje arbitražne odluke nepovoljne za potrošača koja je donesena u arbitražnom postupku koji je nametnut odredbom ugovora o pretplati za mobilnu telefoniju koja se treba kvalificirati kao nepoštena, postupiti po tom zahtjevu, iako se potrošač nije pozvao na tu nepoštenost pred arbitrom.

U svojoj presudi Sud smatra da Direktiva 93/13 podrazumijeva da nacionalni sud ocjenjuje ništavost sporazuma o arbitraži i poništi tu odluku zato što navedeni sporazum sadržava nepoštenu odredbu, iako se potrošač na tu ništavost pozvao samo u okviru tužbe za poništenje. Naime, cilj članka 6. te direktive, koji državama članicama nalaže da predvide da nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošače, ne bi se mogao postići ako bi sud kojem je podnesena tužba za poništenje arbitražne odluke bio spriječen ocijeniti ništavost te odluke samo zbog toga što se potrošač nije pozvao na ništavost sporazuma o arbitraži u okviru arbitražnog postupka. Stoga se takav propust potrošača ne bi ni u kojem slučaju mogao nadoknaditi postupanjem subjekata koji su treće osobe u odnosu na ugovor i, prema tome, sustav posebne zaštite uveden Direktivom u konačnici bi bio ugrožen (t. 30., 31. i izreka).

Presuda od 6. listopada 2009., Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, [EU:C:2009:615](#))

Nepoštena arbitražna klauzula – Ništavost – Arbitražna odluka koja je postala pravomoćna – Ovrha – Nadležnost nacionalnog ovršnog suda za isticanje po službenoj dužnosti ništavosti nepoštena arbitražna klauzule

Dana 24. svibnja 2004. Asturcom i jedan potrošač sklopili su ugovor o pretplati na mobilnu telefonsku liniju. Taj je ugovor sadržavao arbitražnu klauzulu kojom su svi sporovi povezani s navedenim ugovorom bili podvrgnuti arbitraži Asociación Europea de Arbitraje de Derecho y Equidad (Europsko udruženje za arbitražu i nagodbu, u daljnjem tekstu: AEADE). Sjedište tog arbitražnog tijela, koje nije bilo navedeno u ugovoru, nalazi se u Bilbao (Španjolska).

Budući da taj potrošač nije platio određene račune i da je raskinuo ugovor prije isteka ugovorenog minimalnog trajanja pretplate, Asturcom je protiv njega pokrenuo arbitražni postupak pred AEADE-om.

Arbitražnom odlukom, donesenom 14. travnja 2005., navedenom potrošaču naloženo je plaćanje iznosa od 669,60 eura. Asturcom je 29. listopada 2007. Juzgadu de Primera Instancia n°4 de Bilbao (Prvostupanijski sud br. 4 u Bilbao, Španjolska) podnio tužbu za izvršenje navedene arbitražne odluke.

U svojoj odluci kojom se upućuje prethodno pitanje taj je sud naveo da je arbitražna klauzula sadržana u ugovoru o pretplati nepoštena. Međutim, sumnjajući u usklađenost nacionalnog zakonodavstva s pravom Unije, osobito u pogledu nacionalnih postupovnih pravila, navedeni sud odlučio je uputiti Sudu prethodno pitanje.

Sud je presudio da je nacionalni sud pred kojim je pokrenut postupak za izvršenje arbitražne odluke koja je postala pravomoćna i donesene bez pojavljivanja potrošača dužan, ako raspolaže

potrebnim pravnim i činjeničnim elementima u tu svrhu, po službenoj dužnosti ocijeniti nepoštenost arbitražne odredbe sadržane u ugovoru sklopljenom između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača, s obzirom na to da, u skladu s nacionalnim postupovnim pravilima, može provesti takvu ocjenu u okviru sličnih tužbi nacionalnog prava. Ako je to slučaj, na tom je sudu da izvede sve posljedice koje iz toga proizlaze prema nacionalnom pravu kako bi se uvjerio da potrošač nije obvezan navedenom klauzulom (t. 1. izreke).

U svrhu te ocjene Sud pojašnjava, s jedne strane, da je članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 prisilna odredba i, s druge strane, da se, s obzirom na narav i važnost javnog interesa na kojem se zasniva zaštita koja se potrošačima osigurava tom direktivom, članak 6. treba smatrati pravnim pravilom ekvivalentnim nacionalnim pravilima koja unutar nacionalnog pravnog poretka imaju status pravnih pravila javnog poretka (t. 51. i 52.).

V. Učinci utvrđenja nepoštenosti odredbe

1. Ishod ugovora koji sadržava nepoštenu odredbu

Presuda od 15. ožujka 2012., Pereničová i Perenič (C-453/10, [EU:C:2012:144](#))

Pogrešna naznaka ukupne efektivne godišnje kamatne stope – Utjecaj nepoštenih poslovne prakse i nepoštenih odredbi na opću valjanost ugovora

Par zajmoprimaca dobio je kredit u iznosu od 150 000 SKK (4979 eura) od SOS-a, nebankarske ustanove, koji odobrava potrošačke kredite na temelju standardiziranih ugovora. Prema ugovoru o kreditu, zajam je trebao biti otplaćen u 32 mjesečna obroka u iznosu od 6000 SKK (199 eura), dopunjene trideset trećom isplatom koja je jednaka iznosu odobrenog kredita. Primatelji kredita stoga su bili dužni vratiti iznos od 342 000 SKK (11 352 eura).

Ukupna efektivna godišnja kamatna stopa (UEGKS) kredita, tj. ukupni ugovorni trošak koji plaća potrošač, utvrđena je u ugovoru na 48,63 %.

Par zajmoprimaca podnio je tužbu pred Okresný súdom Prešov (Općinski sud u Prešovu, Slovačka) kako bi se utvrdilo da njihov ugovor o kreditu sadržava nekoliko nepoštenih odredbi, kao što je netočan navod UEGKS-a, te su od tog suda također zahtijevali da utvrdi ništavost ugovora u cijelosti.

Taj je sud pitao Sud dopuštaju li odredbe Direktive 93/13 da utvrdi ništavost potrošačkog ugovora koji sadržava nepoštenih odredbe ako bi takvo rješenje bilo povoljnije za potrošača.

U svojoj presudi Sud najprije podsjeća na to da je cilj Direktive 93/13 uklanjanje nepoštenih odredaba u potrošačkim ugovorima, zadržavajući pritom, ako je moguće, valjanost cijelog ugovora, a ne poništenje svih ugovora koji sadržavaju takve odredbe. Što se tiče kriterija koji omogućuju ocjenu može li ugovor stvarno postojati bez nepoštenih odredaba, Sud ističe da valja primijeniti objektivni pristup u smislu kojeg se situacija jedne od ugovornih strana, u ovom slučaju potrošača, ne može smatrati odlučujućim kriterijem za rješavanje budućeg ishoda ugovora. Slijedom toga, toj se direktivi protivi to da se prilikom ocjene može li ugovor koji sadržava jednu nepoštenu odredbu ili više njih nastaviti postojati bez navedenih odredbi uzmu u obzir samo povoljni učinci ništavosti ugovora u cijelosti za potrošača (t. 36. i t. 1. izreke).

Međutim, Sud navodi da je Direktiva 93/13 provela samo djelomično i minimalno usklađivanje nacionalnih zakonodavstava o nepoštenim odredbama, istodobno priznajući državama članicama mogućnost da potrošaču osiguraju višu razinu zaštite od one koja je njome predviđena. Slijedom toga, toj se direktivi ne protivi to da država članica, u skladu s pravom Unije, donese propis koji omogućuje proglašenje ništavim u cijelosti ugovora sklopljenog između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača koji sadržava jednu nepoštenu odredbu ili više njih, ako se pokaže da se time osigurava bolja zaštita potrošača (t. 1. izreke).

Presuda od 14. lipnja 2012., Banco Español de Crédito (C-618/10, [EU:C:2012:349](#))*Nepoštena odredba o zateznim kamatama – Postupak izdavanja platnog naloga – Nadležnosti nacionalnog suda*

Taj predmet potječe iz Španjolske, gdje se sudovima mogu podnijeti zahtjevi za nalaganje plaćanja dospjelog novčanog duga koji ne prelazi 30 000 eura ako je iznos tog duga uredno potvrđen. Ako je takav zahtjev podnesen u skladu s tim uvjetima, dužnik mora platiti svoj dug ili se može usprotiviti tom plaćanju u roku od 20 dana pa se o njegovu predmetu odlučuje u redovnom građanskom postupku.

Međutim, španjolsko zakonodavstvo ne ovlašćuje sudove kojima je podnesen zahtjev za izdavanje platnog naloga da po službenoj dužnosti proglašavaju ništavost nepoštenih odredbi sadržanih u ugovoru sklopljenom između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača. Stoga je analiza nepoštenosti odredbi takvog ugovora dopuštena samo u slučaju da se potrošač usprotivi plaćanju.

Osim toga, kada je španjolski sud ovlašten utvrditi ništavost nepoštenih odredbi u potrošačkom ugovoru, nacionalni propis omogućuje mu da dopuni ugovor izmjenom sadržaja te odredbe na način da ukloni njezinu nepoštenost.

Jedan pojedinac je u ovom slučaju sa španjolskom bankom sklopio ugovor o zajmu u iznosu od 30 000 eura radi kupnje vozila. Iako je datum dospelosti ugovora bio određen za 2014., banka koja je dala kredit smatrala je da je ugovor istekao prije tog datuma jer u rujnu 2008. još nisu izvršene otplate sedam mjesečnih obroka. Banka je stoga Juzgado de Primera Instancia n° 2 de Sabadell (Prvostupanjski sud br. 2 u Sabadellu, Španjolska) podnijela zahtjev za izdavanje platnog naloga koji odgovara nepodmirenim mjesečnim obrocima, uvećanima za kamate koje su ugovorile stranke i za troškove. Sud je po službenoj dužnosti proglasio ništavom odredbu o zateznim kamatama zbog nepoštenosti, s obzirom na to da je stopa bila određena na 29 %, te je novu stopu tih kamata utvrdio na 19 %, upućujući na zakonsku i zateznu kamatnu stopu. Osim toga, zatražio je da kreditna ustanova izvrši novi izračun iznosa kamata.

U okviru žalbenog postupka protiv te odluke španjolski sud koji je uputio zahtjev osobito je želio znati je li španjolski propis koji sudovima omogućuje ne samo da izuzmu iz primjene nego i da izmijene sadržaj nepoštenih odredbi u skladu s Direktivom 93/13.

Sud podsjeća na to da na temelju Direktive 93/13 nepoštena odredba unesena u ugovor sklopljen između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača ne obvezuje potrošača i da ugovor koji sadržava takvu odredbu i dalje obvezuje stranke pod istim uvjetima ako može postojati bez te nepoštenih odredbi. Stoga Sud utvrđuje da se toj direktivi protivi španjolski propis u dijelu u kojem se njime nacionalnom sudu daje mogućnost da, kada utvrdi ništavost nepoštenih odredbi, izmijeni sadržaj te odredbe (t. 2. izreke).

Takva bi mogućnost, kad bi se priznala nacionalnom sudu, mogla ukloniti odvrćajući učinak na prodavatelje robe ili pružatelje usluga koji proizlazi iz puke neprimjene nepoštenih odredbi na potrošače. Stoga ta mogućnost jamči manju zaštitu potrošača od one koja proizlazi iz neprimjene tih odredbi. Naime, kad bi nacionalni sud mogao izmijeniti sadržaj nepoštenih odredbi, prodavatelji robe ili pružatelji usluga i dalje bi bili u iskušenju upotrijebiti te odredbe

znajući da bi sud, čak i ako bi te odredbe trebalo proglasiti ništavima, mogao dopuniti ugovor na način da se zaštite njihovi interesi (t. 69.).

Posljedično, kad utvrde postojanje nepoštene odredbe, nacionalni sudovi obvezni su jedino izuzeti iz primjene nepoštenu ugovornu odredbu kako ona ne bi imala obvezujuće učinke na potrošača a da pritom nisu ovlašteni izmijeniti njezin sadržaj. Naime, ugovor u kojem se nalazi odredba u načelu mora nastaviti vrijediti bez ikakve izmjene osim one koja proizlazi iz otklanjanja nepoštenih odredbi, ako je takav nastavak ugovora pravno moguć prema pravilima nacionalnog prava (t. 65.).

2. Zamjena nepoštene odredbe

Presuda od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, [EU:C:2014:282](#))

Ugovor o potrošačkom kreditu u stranoj valuti – Ugovorne odredbe u vezi s tečajem – Razlika između kupovnog tečaja, mjerodavnog za isplatu, i prodajnog tečaja, mjerodavnog za otplatu kredita – Ovlaсти nacionalnog suca u slučaju kada utvrdi da je neka odredba „nepoštena“ – Zamjena nepoštene ugovorne odredbe dispozitivnom odredbom nacionalnog prava – Dopustivost

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen³⁸, Sud također smatra da se, u slučaju da uklanjanje nepoštene odredbe ugovor učini neizvršivim, kao u ovom slučaju, Direktivi 93/13 ne protivi to da nacionalni sud odredbu o kojoj je riječ zamijeni dispozitivnom odredbom nacionalnog prava. Naime, takav pristup omogućuje postizanje cilja Direktive, koji se osobito sastoji od uspostavljanja ravnoteže između stranaka, zadržavajući, koliko je to moguće, valjanost cijelog ugovora (t. 3. izreke).

Ako takva zamjena ne bi bilo dopuštena i sud bi morao utvrditi da je ugovor ništetan, mogao bi se ugroziti preventivni učinak sankcije za ništetnost i cilj zaštite potrošača. U ovom bi slučaju takvo poništenje dovelo do izvršivosti cjelokupnog dugovanog iznosa. Međutim, to može premašiti financijsku sposobnost potrošača i stoga više sankcionirati potrošača nego davatelja kredita, koji se, s obzirom na tu posljedicu, možda neće osjećati potaknutim da spriječi uvrštavanje tih odredbi u svoje ugovore (t. 83. i 84.).

³⁸ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku I.3. 3.2., naslovljenu „Isključenja iz područja primjene Direktive 93/13 – Ugovorne odredbe koje utvrđuju glavni predmet ugovora ili se odnose na cijenu ili naknadu i usluge ili robu koje treba isporučiti kao protučinidbu“, str. 12. Ova je presuda također prikazana u rubrici III.2. „Zahtjevi dobre vjere, ravnoteže i transparentnosti“.

Presuda od 3. listopada 2019., Dziubak (C-260/18, [EU:C:2019:819](#))

Hipotekarni kredit indeksiran u stranoj valuti – Odredba koja se odnosi na utvrđivanje tečaja između valuta – Učinci utvrđenja nepoštenosti odredbe – Mogućnost suda da zamijeni nepoštene odredbe primjenom općih odredaba građanskog prava – Ocjena potrošačeva interesa – Nastavak važenja ugovora bez nepoštenih odredaba

Par zajmoprimaca sklopio je 2008. s bankom Raiffeisen ugovor o hipotekarnom zajmu izražen u poljskim zlotima (PLN), ali indeksiran u švicarskom franku (CHF). Stoga, iako su sredstva stavljena na raspolaganje u PLN-u, preostali iznos koji se duguje i mjesečni obroci bili su izraženi u CHF-u, na način da su se potonji ipak trebali naplatiti u PLN-u s bankovnog računa zajmoprimaca. Prilikom isplate kredita preostali dugovani iznos izražen u CHF-u određen je na temelju kupovnog tečaja PLN-CHF primjenjivog u Raiffeisenu na dan isplate, dok su mjesečni obroci izračunani na temelju prodajnog tečaja PLN-CHF koji se u toj banci primjenjivao u trenutku njihova dospijeća. Budući da su sklopili ugovor o kreditu indeksiran u CHF-u, zajmoprimci su imali pravo na kamatnu stopu koja se temeljila na tečaju te valute, koja je bila niža od one primjenjive na PLN, ali su bili izloženi tečajnom riziku koji proizlazi iz fluktuacije tečaja PLN-CHF.

Zajmoprimci su pokrenuli postupak pred Sądom Okręgowym w Warszawie (Okružni sud u Varšavi, Poljska) kako bi se utvrdila ništetnost predmetnog ugovora o zajmu jer su odredbe tog ugovora kojima se predviđa primjena tečajne razlike između kupovnog tečaja za stavljanje sredstava na raspolaganje i prodajnog tečaja za njihove otplate nezakonite nepoštene odredbe koje ih ne obvezuju na temelju Direktive 93/13.

Prema mišljenju zajmoprimaca, nakon što se ukinu sporne odredbe, nemoguće je utvrditi pravilan tečaj, tako da ugovor više ne može postojati. Osim toga, tvrdili su da, čak i ako se pokaže da se ugovor o zajmu može izvršiti bez tih odredbi kao ugovor o zajmu izražen u PLN-u, ali koji više ne podliježe indeksiranju u CHF-u, zajam bi trebao i dalje podlijezati povoljnijim kamatama povezanim s CHF-om.

Pozivajući se na presudu Kásler³⁹, sud koji je uputio zahtjev pitao je Sud mogu li se, nakon njihova uklanjanja, nepoštene odredbe zamijeniti općim odredbama nacionalnog prava kojima se predviđa da se učinci izraženi u ugovoru upotpunjuju učincima koji proizlaze iz načela pravičnosti ili običaja.

Nacionalni sud također je želio znati omogućuje li mu Direktiva 93/13 da proglasi nevaljanim ugovor kada bi održavanje ugovora bez nepoštenih odredbi imalo za posljedicu izmjenu naravi njegova glavnog predmeta s obzirom na to da se, iako predmetni zajam više nije indeksiran u CHF-u, kamate i dalje obračunavaju na temelju stope primjenjive na tu valutu.

Sud je u svojoj presudi najprije utvrdio da je mogućnost zamjene predviđena u presudi Kásler ograničena na dispozitivne odredbe nacionalnog prava ili one koje su primjenjive u slučaju

³⁹ Presuda Suda od 30. travnja 2014., [Kásler i Káslerné Rábai](#) (C-26/13, EU:C:2014:282), prikazana u rubrici I.3. 3.2. „Isključenja iz područja primjene Direktive 93/13 – Ugovorne odredbe koje utvrđuju glavni predmet ugovora ili se odnose na cijenu ili naknadu i usluge ili robu koje treba isporučiti kao protučinidbu”

sporazuma stranaka i da se, među ostalim, temelji na razlogu da se smatra da takve odredbe ne sadrže nepoštene odredbe (t. 59.).

Naime, pretpostavlja se da te odredbe odražavaju ravnotežu koju je nacionalni zakonodavac želio uspostaviti između prava i obveza stranaka određenih ugovora, za slučajeve u kojima stranke ili nisu odstupile od standardnog pravila predviđenog od strane nacionalnog zakonodavca za dotične ugovore, ili su izrijekom odabrale primjenu pravila koje je nacionalni zakonodavac donio u tu svrhu. Međutim, čini se da prethodno navedene opće odredbe poljskog prava nisu bile predmet posebne procjene zakonodavca radi uspostave te ravnoteže, tako da se na njih ne primjenjuje pretpostavka nepostojanja nepoštenosti (t. 60. i 61.).

Slijedom toga, Sud smatra da se tim odredbama ne mogu otkloniti praznine u ugovoru koje su uzrokovane uklanjanjem njegovih nepoštenih odredbi (t. 62.).

U tom kontekstu Sud smatra da, s obzirom na to da je cilj mogućnosti zamjene osigurati provedbu zaštite potrošača zaštitom njegovih stvarnih i postojećih interesa od mogućih štetnih posljedica koje mogu nastati poništenjem predmetnog ugovora u cijelosti, te posljedice treba ocjenjivati s obzirom na okolnosti koje postoje ili se mogu predvidjeti u trenutku spora koji se odnosi na uklanjanje predmetnih nepoštenih odredaba, a ne na one koje su postojale u trenutku sklapanja ugovora (t. 2. izreke).

Sud nadalje podsjeća na to da, na temelju Direktive 93/13, ugovor iz kojeg su uklonjene nepoštene odredbe koje je sadržavao i dalje obvezuje stranke u odnosu na ostale odredbe koje sadržava, pod uvjetom da može postojati bez uklonjenih nepoštenih odredaba i da je takav kontinuitet ugovora pravno moguć prema nacionalnom pravu. U tom pogledu Sud napominje da se, prema mišljenju nacionalnog suda, nakon pukog brisanja odredbi o tečajnoj razlici čini da se priroda glavnog predmeta ugovora mijenja kumulativnim učinkom napuštanja indeksacije u CHF-u i nastavka primjene kamatne stope koja se temelji na stopi CHF-a. Međutim, budući da se takva izmjena čini pravno nemogućom u poljskom pravu, Direktivi se ne protivi to da poljski sud sporni ugovor proglasi nevaljanim (t. 39., 42. i 43.).

U tom pogledu Sud naglašava da bi poništenje spornih odredbi dovelo ne samo do ukidanja mehanizma indeksacije kao i tečajne razlike nego i neizravno do nestanka rizika promjene tečaja, koji je izravno povezan s indeksacijom kredita u stranoj valuti. Međutim, Sud je podsjetio na to da odredbe koje se odnose na tečajni rizik definiraju glavni predmet ugovora o kreditu indeksiranog u stranoj valuti, tako da je objektivna mogućnost održavanja predmetnog ugovora o kreditu u svakom slučaju neizvjesna (t. 44.).

Naposljetku, Sud podsjeća na to da se, u slučaju u kojem se potrošač radije ne poziva na sustav zaštite uspostavljen Direktivom protiv nepoštenih odredbi on ne primjenjuje. U tom pogledu Sud pojašnjava da potrošač na temelju tog sustava također mora moći odbiti zaštitu od štetnih posljedica do kojih dovodi poništenje ugovora u cijelosti, ako ne želi uživati tu zaštitu (t. 55.).

Presuda od 7. studenoga 2019., Kanyeba i dr. (spojeni predmeti C-349/18 do C-351/18, EU:C:2019:936)⁴⁰

Opći uvjeti prijevoza željezničkog prijevoznika – Obvezne odredbe zakona ili drugih propisa – Odredba o ugovornoj kazni – Ovlasti nacionalnog suda

Ta je presuda donesena u okviru triju sporova između Soci t  nationale des chemins de fer belges (Belgijsko nacionalno željezničko poduzeće, NMBS) i triju putnika, u vezi s dodatnim naknadama koje su od potonjih zatražene zbog putovanja vlakom bez karte. Naime, nakon što su navedeni putnici odbili regulirati svoj položaj tako da odmah kupe kartu po cijeni karte uvećanoj za dodatke, odnosno naknadno plaćanjem paušalnog iznosa, NMBS je protiv njih podnio tužbe zahtijevajući da im se naloži da mu plate dugovane iznose zbog navedenih kr enja njegovih uvjeta prijevoza. NMBS je tvrdio da priroda odnosa između njega i navedenih putnika nije ugovorna, nego se temelji na odredbama propisa s obzirom na to da oni nisu kupili kartu. Sud koji je uputio zahtjev, pred kojim je pokrenut postupak, pitao je Sud, međ u ostalim, o opsegu zaštite koju Direktiva 93/13 pruža takvim putnicima koji se koriste uslugama prijevoznika bez karte.

Sud najprije podsjeća na to da, u skladu s člankom 1. stavkom 2. Direktive 93/13, ugovorne odredbe koje su odraz, međ u ostalim, obveznih odredaba zakona ili drugih propisa ne podliježu njezinim odredbama i da je na nacionalnom sudu da provjeri je li predmetna odredba obuhvaćena tim iskljućenjem iz područja primjene te direktive. Međutim, temeljeći se na pretpostavci da je ta odredba obuhvaćena tim područjem primjene, Sud je razmotrio ovlasti nacionalnog suda na temelju članka 6. stavka 1. Direktive 93/13 kada utvrdi nepoštenost ugovorne odredbe u smislu te direktive (t. 61.).

Sud je utvrdio da se toj odredbi takod er protivi to da nacionalni sud zamijeni takvu odredbu dispozitivnom odredbom nacionalnog prava primjenom naćela svojeg ugovornog prava, osim ako ugovor o kojem je rijeć ne može nastaviti postojati u slućaju brisanja nepoštene odredbe i ako bi poništenje čitavog ugovora izložilo potro aća osobito nepovoljnim posljedicama (t. 2. izreke).

Presuda od 3. ožujka 2020. (veliko vijeće), G mez del Moral Guasch (C-125/18, EU:C:2020:138)

Ugovor o hipotekarnom kreditu – Promjenjiva kamatna stopa – Referentni indeks koji se temelji na hipotekarnim kreditima  tedionica – Indeks koji proizlazi iz podzakonske ili upravne odredbe – Jednostrano unošenje takve odredbe odlukom trgovca – Nadzor zahtjeva transparentnosti koji provodi nacionalni sud – Posljedice utvrđ enja nepoštenosti ugovorne odredbe

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izlo en⁴¹, Sud podsjeća na to da se članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 ne protivi to da nacionalni sud, primjenom naćela ugovornog prava, ukloni nepoštenu odredbu iz ugovora sklopljenog između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i

⁴⁰ Ova je presuda takod er prikazana u rubrici V.3. „Ostali ućinci”.

⁴¹ što se tiće činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku I.3. 3.1., naslovljenu „Iskljućenja iz područja primjene Direktive 93/13 – Ugovorne odredbe koje su odraz obveznih zakonskih ili regulatornih odredaba”, str. 9.

potrošača, zamjenjujući je dispozitivnom odredbom nacionalnog prava u situacijama u kojima bi nacionalni sud zbog nevaljanosti takve odredbe ugovor morao proglasiti ništetnim u cijelosti, izlažući tako potrošača osobito štetnim posljedicama (t. 61.).

Naime, takvo utvrđivanje ništetnosti načelno bi moglo dovesti do neposrednog dospijeća na naplatu preostalog iznosa kredita koji bi svojom veličinom mogao nadići financijsku sposobnost potrošača pa bi slijedom toga ono imalo prije za cilj sankcionirati potrošača, a ne davatelja kredita kojega se takvim postupanjem ne bi odvratilo od uključivanja takvih odredbi u ugovore koje su dio njegove ponude. U konkretnom slučaju španjolski je zakonodavac nakon sklapanja spornog ugovora o kreditu uveo „zamjenski“ indeks koji je, što mora provjeriti sud koji je uputio zahtjev, dispozitivne naravi. U tim okolnostima Sud smatra da se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13 ne protivi to da u slučaju ništetnosti nepoštene ugovorne odredbe kojom se određuje referentni indeks za izračun promjenjivih kamata za kredit nacionalni sud zamijeni taj indeks navedenim zamjenskim indeksom, koji se primjenjuje kad ne postoji suprotni sporazum ugovornih strana ako dotični ugovor o hipotekarnom kreditu ne može nastaviti postojati u slučaju ukidanja te nepoštene odredbe, te ako bi utvrđivanje ništetnosti tog ugovora u cijelosti potrošača izložilo osobito štetnim posljedicama (t. 63. do 67. i t. 4. izreke).

Presuda od 12. siječnja 2023., D.V. (Nagrade za rad odvjetnika – Načelo satnice), (C-395/21, EU:C:2023:14)

Ugovor o pružanju pravnih usluga sklopljen između odvjetnika i potrošača – Odredba kojom se predviđa plaćanje nagrada za rad odvjetnika prema satnici – Članak 6. stavak 1. Ovlasti nacionalnog suda kad utvrdi da je neka odredba „nepoštena“

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen⁴², Sud se izjašnjava o učincima utvrđenja nepoštenosti odredbe ugovora o pružanju pravnih usluga sklopljenog između odvjetnika i potrošača kojom se cijena pruženih usluga određuje prema satnici. U tom pogledu Sud napominje da je nacionalni sud dužan izuzeti iz primjene tu odredbu, osim ako se potrošač tomu protivi (t. 55.).

Pojašnjava da se, ako se primjenom relevantnih odredaba nacionalnog prava ugovor o pružanju pravnih usluga nakon uklanjanja nepoštene odredbe o cijeni ne može održati na snazi i ako su te usluge bile pružene, Direktivi 93/13 ne protivi poništenje tog ugovora ni to da nacionalni sud ponovno uspostavi situaciju u kojoj bi se potrošač nalazio da ta odredba nije postojala, čak i ako bi to dovelo do toga da pružatelj usluga ne primi nikakvu naknadu za svoje usluge (t. 59.).

Što se tiče posljedica koje bi poništenje ugovora o kojima je riječ u glavnom postupku moglo imati za potrošača, Sud podsjeća na svoju sudsku praksu prema kojoj bi, kad je riječ o ugovoru o kreditu, poništenje takvog ugovora u cijelosti u načelu dovelo do neposrednog dospijeća na naplatu preostalog iznosa kredita, koji bi svojom veličinom mogao nadići financijsku sposobnost potrošača, te bi moglo dovesti do osobito štetnih posljedica za njega. Međutim, osobito štetna

⁴² Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku I.3. 3.2., naslovljenu „Isključenja iz područja primjene Direktive 93/13 – Ugovorne odredbe koje utvrđuju glavni predmet ugovora ili se odnose na cijenu ili naknadu i usluge ili robu koje treba isporučiti kao protučinidbu“, str. 15. Ova je presuda također prikazana u rubrici II.1. „Pojam „nepoštena odredba“ i rubrici III.2. „Zahtjevi dobre vjere, ravnoteže i transparentnosti“.

narav poništenja ugovora ne može se svesti samo na posljedice isključivo imovinske prirode (t. 61.).

Naime, nije isključeno da poništenje ugovora o pružanju pravnih usluga koje su već pružene može dovesti potrošača u položaj pravne nesigurnosti, osobito u slučaju da nacionalno pravo omogućuje pružatelju usluga da zatraži naknadu za te usluge na osnovi različitoj od poništenog ugovora. Osim toga, poništenje ugovora moglo bi utjecati na valjanost i djelotvornost radnji izvršenih na temelju tog ugovora (t. 62.).

U tim okolnostima, Sud utvrđuje da se, u slučaju da bi poništenje ugovora u cijelosti izložilo potrošača osobito štetnim posljedicama, što je na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri, Direktivi 93/13 ne protivi to da nacionalni sud otkloni ništavost nepoštene odredbe zamjenjujući je dispozitivnom odredbom nacionalnog prava ili odredbom primjenjivom u slučaju sporazuma stranaka navedenog ugovora. Suprotno tomu, toj se direktivi protivi to da nacionalni sud zamijeni nepoštenu odredbu koja je proglašena ništavom sudskom procjenom visine naknade koju treba platiti za navedene usluge (t. 4. izreke).

3. Ostali učinci

Presuda od 21. siječnja 2015., Unicaja Banco i Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 i C-487/13, [EU:C:2015:21](#))

Hipotekarni ugovori – Ugovorne odredbe o zateznoj kamati – Nepoštene odredbe – Hipotekarni ovršni postupak – Smanjenje visine kamate – Nadležnost nacionalnog suda

Glavni predmeti odnosili su se na hipotekarne ovršne postupke koje su pokrenuli Unicaja Banco i Caixabank radi ovrhe na osnovi nekoliko hipoteka. Osim toga, svi ugovori o zajmu o kojima je riječ u glavnim postupcima sadržavaju odredbu prema kojoj zajmodavac u slučaju da zajmoprimac ne ispuní svoje obveze plaćanja može prije prvotno ugovorenog datuma dospijea tražiti plaćanje cjelokupnog iznosa glavnice koji nije podmiren, uvećanog za kamatu, zateznu kamatu, naknade i troškove koji su bili ugovoreni. Unicaja Banco i Caixabank podnijeli su sudu koji je uputio zahtjeve za prethodnu odluku zahtjeve za ovrhu s osnove nepodmirenih iznosa uvećanih za zateznu kamatu predviđenu hipotekarnim ugovorima u pitanju.

Taj sud u okviru tih postupaka razmotrio je pitanje jesu li uvjeti o zateznoj kamatnoj stopi i primjena te kamatne stope na glavnice koja je prijevremeno dospjela zbog kašnjenja s plaćanjem „nepošteni“ u smislu članka 3. stavka 1. Direktive 93/13. S tim u vezi, sud koji je uputio zahtjev ipak izrazio dvojbe u pogledu posljedica koje mora izvesti iz nepoštenosti navedenih odredbi s obzirom na nacionalnu odredbu u skladu s kojom nacionalni sud pred kojim je pokrenut hipotekarni ovršni postupak mora ponovno obračunati iznose koji se duguju na temelju uvjeta u ugovoru o hipotekarnom zajmu kada ugovor predviđa zateznu kamatnu stopu koja je tri puta veća od zakonske stope, primjenjujući zateznu kamatu koja ne prelazi tu gornju granicu.

U tom pogledu Sud utvrđuje da su, prema sudu koji je uputio zahtjev, odredbe u pogledu zatezne kamate u ugovorima o hipotekarnom zajmu, u vezi s kojima su pred njim pokrenuti

ovršni postupci, „nepoštene“ u smislu članka 3. Direktive 93/13 (t. 27.). U tom kontekstu Sud podsjeća na to da, kada je riječ o posljedicama koje treba izvesti iz utvrđenja da je odredba ugovora između potrošača i trgovca nepoštena, iz sadržaja članka 6. stavka 1. Direktive 93/13 proizlazi da su nacionalni sudovi obvezni samo izuzeti iz primjene nepoštenu ugovornu odredbu kako ona ne bi imala obvezujuće učinke na potrošača, a da pritom nisu nadležni preispitati njezin sadržaj. Naime, taj ugovor u načelu mora nastaviti vrijediti bez ikakve izmjene osim one koja proizlazi iz otklanjanja nepoštenih odredaba, ako je takav kontinuitet ugovora pravno moguć prema pravilima nacionalnog prava (t. 28.).

Iz odluka kojima se upućuje zahtjev za prethodnu odluku proizlazi da nacionalna odredba o kojoj je riječ propisuje smanjenje zatezne kamate kod zajmova ili kredita radi kupnje nekretnine za vlastito stanovanje, koji su osigurani hipotekama zasnovanima na tom stanu (t. 35.). Područje primjene te odredbe obuhvaća sve ugovore o hipotekarnom zajmu i razlikuje se od onog Direktive 93/13, koje se odnosi samo na nepoštene odredbe uključene u ugovore između trgovaca i potrošača. Iz toga slijedi da obveza poštovanja gornje granice zatezne kamatne stope, koja odgovara trostrukom iznosu zakonske kamatne stope, kako ju je odredio zakonodavac, ne ugrožava ocjenu nepoštenosti odredbe u pogledu zatezne kamate koju obavlja sud (t. 36.).

U tom kontekstu Sud podsjeća na to da se u skladu s člankom 4. stavkom 1. Direktive 93/13 nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje tako da se u obzir uzimaju narav robe ili usluga na koje se ugovor odnosi kao i sve popratne okolnosti koje su postojale u vrijeme sklapanja ugovora. Iz toga proistječe da se u tim okolnostima također moraju ocjenjivati posljedice koje spomenuta odredba može imati u okviru prava primjenjivog na takav ugovor, što uključuje ispitivanje nacionalnog pravnog sustava (t. 37.). Nadalje, u tom pogledu Sud podsjeća na to da je nacionalni sud koji postupa u sporu isključivo između pojedinaca dužan, kad primjenjuje odredbe unutarnjeg prava, uzeti u obzir sveukupnost pravila nacionalnog prava i tumačiti ih u najvećoj mogućoj mjeri u svjetlu teksta i cilja mjerodavne direktive, radi postizanja rješenja usklađenog s njezinim ciljem (t. 38.).

Slijedom toga, Sud je presudio da se članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 ne protivi nacionalna odredba poput one o kojoj je riječ u ovom slučaju, pod uvjetom da njezina primjena ne prejudicira ocjenu nepoštenosti takve odredbe koju provodi nacionalni sud i ne sprečava taj sud da navedenu ugovornu odredbu izuzme iz primjene ako utvrdi da je „nepoštena“. Naime, kada je nacionalni sud suočen s ugovornom odredbom koja se odnosi na zateznu kamatu čija je stopa niža od one predviđene nacionalnim pravom, određivanje te zakonske gornje granice ne sprečava spomenuti sud da tu odredbu ocijeni nepoštenom, ako je to slučaj (t. 40. i izreka).

Međutim, ako je stopa zatezne kamate određene odredbom ugovora o hipotekarnom zajmu viša od stope propisane nacionalnim pravom i mora se, u skladu s tim pravom, smanjiti, takva okolnost ne smije spriječiti nacionalni sud u tome da, osim te mjere ublažavanja, izvede, s obzirom na Direktivu 93/13, sve posljedice eventualne nepoštenosti ugovorne odredbe koja sadržava tu stopu, poništavajući je ako je to potrebno (t. 41. i 42.).

Presuda od 7. kolovoza 2018., Banco Santander (C-96/16 i C-94/17, [EU:C:2018:643](#))*Ustup tražbine – Potrošački ugovor o zajmu – Kriteriji za ocjenu nepoštenosti ugovorne odredbe kojom je određena zatezna kamatna stopa – Posljedice te nepoštenosti*

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen⁴³, Sud navodi da se Direktivi 93/13 ne protivi nacionalna sudska praksa poput one Tribunala Supremo (Vrhovni sud, Španjolska), u skladu s kojom nepoštenost odredbe potrošačkog ugovora o zajmu o kojoj se nije pregovaralo i kojom se određuje zatezna kamatna stopa dovodi do potpunog poništenja tih kamata, pri čemu nastavljaju teći redovne kamate predviđene tim ugovorom (t. 3. izreke).

Konkretnije, Sud navodi da iz te direktive ne proizlazi da izuzimanje od primjene ili poništenje odredbe ugovora o zajmu kojom se određuje zatezna kamatna stopa, zbog njezine nepoštenosti, mora također dovesti do izuzimanja od primjene ili poništenja odredbe tog ugovora kojom se određuje redovna kamatna stopa, to više što se te različite odredbe moraju jasno razlikovati. U pogledu potonjeg, Sud smatra da se zateznim kamatama nastoji sankcionirati dužnikovo neizvršenje njegove obveze izvršenja povrata zajma u ugovorno dogovorenim obrocima, odvratiti tog dužnika od kašnjenja u ispunjavanju svojih obveza i, prema potrebi, nadoknaditi zajmodavcu šteta koju je pretrpio zbog kašnjenja u plaćanju. Nasuprot tomu, uloga redovnih kamata jest naknada za zajmodavčevo stavljanje na raspolaganje iznosa novca sve do njegova povrata. Ta se razmatranja primjenjuju neovisno o načinu na koji su sastavljene ugovorne odredbe o zateznim i redovnim kamatnim stopama. Konkretnije, one se primjenjuju ne samo kada se zatezna kamatna stopa određuje neovisno o redovnoj kamatnoj stopi u zasebnoj odredbi, nego i kada se ona određuje u obliku povećanja redovne kamatne stope za određeni broj postotnih bodova. Kada se u potonjem slučaju nepoštenost odredbe sastoji u tom povećanju, Direktivom 93/13 zahtijeva se samo poništenje navedenog povećanja (t. 76. i 77.).

Presuda od 26. ožujka 2019. (veliko vijeće), Abanca Corporación Bancaria (C-70/17 i C-179/17, [EU:C:2019:250](#))*Odredba o prijevremenom dospijeću ugovora o hipotekarnom zajmu – Utvrđivanje djelomične nepoštenosti odredbe – Ovlasti nacionalnog suda u slučaju kada postoji „nepoštena“ odredba – Zamjena nepoštene odredbe odredbom nacionalnog prava*

Sporovi u glavnom postupku odnosili su se na ugovore o hipotekarnom zajmu sklopljene u Španjolskoj, koji su sadržavali odredbu na temelju koje se moglo zahtijevati prijevremeno dospijeće ugovora, osobito u slučaju neplaćanja samo jedne mjesečne rate.

Sudovi koji su uputili zahtjev obratili su se Sudu glede pitanja, treba li, u biti, članke 6. i 7. Direktive 93/13 tumačiti na način da se, kada se za odredbu o prijevremenom dospijeću ugovora o hipotekarnom zajmu utvrdi da je nepoštena, tu odredbu ipak može djelomično održati na snazi, uklanjanjem elemenata koji je čine nepoštenom. Također su ga pitali mogu li se u protivnom slučaju te odredbe tumačiti na način da se postupak ovrhe na temelju hipoteke pokrenut primjenom te odredbe ipak može nastaviti dispozitivnom primjenom pravila

⁴³ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku II.1., naslovljenu „Pojam ‚nepoštena odredba‘“, str. 19.

nacionalnog prava, ako bi nemogućnost provođenja tog postupka mogla biti protivna interesima potrošača.

U tom je pogledu Sud presudio da članke 6. i 7. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da im se, s jedne strane, protivi to da se odredbu o prijevremenom dospijeću ugovora o hipotekarnom zajmu za koju se utvrdi da je nepoštena djelomično održi na snazi, uklanjanjem elemenata koji je čine nepoštenom, kada bi takvo uklanjanje dovelo do revizije sadržaja takve odredbe utječući na njezinu bit. Potom je Sud presudio da se tim istim člancima ne protivi to da nacionalni sud otkloni ništetnost takve nepoštene odredbe zamjenjujući je novim tekstom zakonske odredbe koji je inspirirao tu odredbu, primjenjivim u slučaju sporazuma ugovornih stranaka, kada se predmetni ugovor o hipotekarnom zajmu ne može održati u slučaju uklanjanja te nepoštene odredbe, i kada je utvrđeno da ništetnost cijelog ugovora potrošača izlaže osobito štetnim posljedicama (izreka).

Točno je da se članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 protivi pravilo nacionalnog prava koje u slučaju kada nacionalni sud utvrdi ništetnost nepoštene odredbe u ugovoru sklopljenom između poslovnog subjekta i potrošača tom sudu omogućuje dopunu tog ugovora uz izmjenu sadržaja te ugovorne odredbe. Stoga, kada bi nacionalni sud mogao izmijeniti sadržaj nepoštenih odredbi u takvom ugovoru, takva mogućnost mogla bi naštetiti ostvarenju dugoročnog cilja postavljenog člankom 7. Direktive 93/13. Naime, takva mogućnost pospješila bi gubitak preventivnog učinka prema poslovnim subjektima do kojeg inače dolazi jednostavnim izuzimanjem nepoštenih odredbi od primjene u odnosu na potrošača, s obzirom na to da bi poslovni subjekti ostali u iskušenju koristiti se takvim odredbama znajući da bi nacionalni sudac, čak i kada bi ih morao proglasiti ništetnima, mogao nadopuniti ugovor koliko je potrebno da se zaštiti interes tih poslovnih subjekata (t. 53. i 54.).

Međutim, u situaciji kada se ugovor sklopljen između poslovnog subjekta i potrošača ne može održati nakon uklanjanja nepoštene odredbe, članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 ne protivi to da nacionalni sud, primjenom načela ugovornog prava, utvrdi ništetnom nepoštenu odredbu zamjenjujući je dopunskom odredbom nacionalnog prava u situacijama u kojima nacionalni sud zbog utvrđivanja ništetnosti nepoštene odredbe mora ugovor u cijelosti utvrditi ništetnim, izlažući time potrošača za njega osobito nepovoljnim posljedicama, na način da ga se time kažnjava (t. 56.).

Takva je zamjena u potpunosti opravdana s obzirom na cilj Direktive 93/13. Naime, ona je u skladu s ciljem članka 6. stavka 1. te direktive, s obzirom na to da je njezin cilj zamijeniti formalnu ravnotežu koju ugovor uspostavlja između prava i obveza ugovornih stranaka stvarnom ravnotežom kojom se ponovno uspostavlja jednakost između potonjih, a ne dovesti do utvrđivanja ništetnosti svih ugovora s nepoštenim odredbama (t. 57.).

Kada ne bi bilo dopušteno nepoštenu odredbu zamijeniti dopunskom odredbom nacionalnog prava, te bi sudac morao cijeli ugovor utvrditi ništetnim, potrošač bi mogao biti izložen osobito štetnim posljedicama, na način da bi bila ugrožena odvratajuća funkcija utvrđivanja ništetnosti takvog ugovora. Naime, kada je riječ o ugovoru o zajmu, takvo utvrđivanje ništetnosti dovelo bi u načelu do neposrednog dospijeća na naplatu preostalog iznosa zajma koji bi svojom veličinom mogao nadići financijsku sposobnost potrošača pa bi slijedom toga ono imalo prije za cilj sankcionirati potrošača, a ne davatelja zajma kojega se takvim postupanjem ne bi odvratilo od stavljanja takvih odredbi u ugovore koji su dio njegove ponude (t. 58.).

Zbog sličnih razloga, Sud je zaključio da se, u situaciji u kojoj se ugovor o hipotekarnom zajmu sklopljen između poslovnog subjekta i potrošača ne može održati nakon uklanjanja nepoštene odredbe čiji je tekst inspiriran zakonskom odredbom primjenjivom u slučaju sporazuma ugovornih stranaka, članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 ne protivi niti to da nacionalni sud, radi izbjegavanja ništetnosti tog ugovora, zamijeni tu odredbu novim tekstom te referentne zakonske odredbe uvedene nakon sklapanja ugovora, jer bi utvrđivanje ništetnosti ugovora potrošača izložilo osobito štetnim posljedicama (t. 59.).

Na sudovima koji su uputili zahtjev je da provjere, u skladu s pravilima nacionalnog prava i na temelju objektivnoga pristupa, bi li uklanjanje tih odredbi dovelo do toga da se ugovori o hipotekarnom zajmu ne mogu održati.

U tom slučaju, na sudovima koji su uputili zahtjev je da ispituju bi li utvrđivanje ništetnosti ugovora o hipotekarnom zajmu o kojima je riječ u glavnom postupku izložilo predmetne potrošače osobito štetnim posljedicama. S tim u vezi Sud ističe iz odluka kojima se upućuje zahtjev za prethodnu odluku proizlazi da bi takvo utvrđivanje ništetnosti moglo utjecati, konkretno, na postupovna pravila nacionalnog prava prema kojima banke mogu potraživati, u sudskom postupku, ukupan iznos ostatka zajma koji duguju potrošači (t. 61.).

Presuda od 7. studenoga 2019., Kanyeba i dr. (spojeni predmeti C-349/18 do C-351/18, [EU:C:2019:936](#))

Opći uvjeti prijevoza željezničkog prijevoznika – Odredba o ugovornoj kazni – Ovlasti nacionalnog suda

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen⁴⁴, Sud je, odlučujući o odredbi o ugovornoj kazni predviđenoj u ugovoru sklopljenom između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača, presudio da se članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 protivi to da nacionalni sud koji je utvrdio nepoštenost takve ugovorne kazne ublaži iznos kazne koji na temelju te odredbe mora platiti potrošač (t. 2. izreke).

Presuda od 9. srpnja 2020., Ibercaja Banco (C-452/18, [EU:C:2020:536](#))

Ugovor o hipotekarnom zajmu – Klauzula o ograničenju promjenjivosti kamatne stope (tzv. odredba „o najnižoj kamatnoj stopi”) – Ugovor o obnovi – Odricanje od osporavanja odredaba ugovora pred sudom – Neobvezatnost

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen⁴⁵, Sud smatra da se članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 ne protivi mogućnost da odredba ugovora koji su sklopili prodavatelj robe ili pružatelj usluga i potrošač, a za koju se u sudskom postupku može utvrditi da je nepoštena, valjano bude predmet ugovora o obnovi između tog prodavatelja robe ili pružatelja usluga i tog potrošača, kojim se potonji odriče učinaka do kojih bi dovelo proglašavanje te

⁴⁴ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku V.2., naslovljenu „Zamjena nepoštene odredbe”, str. 53.

⁴⁵ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku II.1., naslovljenu „Pojam ‚nepoštena odredba’”, str. 20. Ova je presuda također prikazana u rubrici II.2. „Pojam odredbe ‚o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori” i rubrici III.2. „Zahtjevi dobre vjere, ravnoteže i transparentnosti”.

odredbe nepoštenom, pod uvjetom da je to odricanje rezultat slobodnog i informiranog pristanka potrošača, što je na nacionalnom sudu da provjeri (t. 1. izreke).

Sud pojašnjava da se potrošačevo odustajanje od isticanja ništavosti nepoštene odredbe može uzeti u obzir samo ako je on tom prilikom bio svjestan da su ta odredba i njezini učinci neobvezujući. Samo se u tom slučaju može smatrati da je njegovo prihvaćanje izmjene te odredbe rezultat slobodnog i informiranog pristanka, uz poštovanje zahtjeva predviđenih u članku 3. Direktive 93/13, što je na nacionalnom sudu da provjeri (t. 29.).

4. Vremensko ograničenje učinaka utvrđenja ništavosti

Presuda od 21. prosinca 2016. (veliko vijeće), Gutiérrez Naranjo (C-154/15, C-307/15 i C-308/15, [EU:C:2016:980](#))

Hipotekarni zajmovi – Nepoštene odredbe – Proglašenje ništavosti – Ograničavanje od strane nacionalnog suda vremenskih učinaka proglašenja ništavosti nepoštene odredbe

Glavni predmeti odnosili su se na odredbe unesene u ugovore o hipotekarnom zajmu, kojima je bila predviđena minimalna stopa ispod koje se promjenjiva kamatna stopa nije mogla smanjiti. Iako su odredbe „o najnižoj kamatnoj stopi“ proglašene nepoštenima ranijom presudom španjolskog Vrhovnog suda s obzirom na sudsku praksu Suda o tumačenju Direktive 93/13, taj je sud općenito ograničio restitucijske učinke proglašenja tih odredbi ništavima na iznose koji su neosnovano plaćeni nakon objave njegove presude kojom se utvrđuju načela. U tim okolnostima, sudovi koji su uputili zahtjeve, kojima su se potrošači na koje se odnosi primjena navedenih odredbi „o najnižoj kamatnoj stopi“ obratili, pitali su je li takvo vremensko ograničenje učinaka proglašenja ništavosti u skladu s Direktivom 93/13.

U svojoj presudi Sud naglašava da utvrđenje nepoštenosti odredbe u smislu Direktive 93/13 mora imati za učinak ponovnu uspostavu situacije potrošača u kojoj bi se on nalazio da nije bilo te odredbe. Slijedom toga, u ovom slučaju utvrđenje nepoštenosti odredbi „o najnižoj kamatnoj stopi“ mora omogućiti povrat neopravdano stečenih koristi na štetu potrošača (t. 66. i 67.).

U tom pogledu Sud pojašnjava da, iako nacionalni sud može odlučiti da u interesu pravne sigurnosti njegova presuda ne smije utjecati na situacije o kojima je konačno odlučeno ranijim sudskim odlukama, na Sudu je, s druge strane, da sam odluči o vremenskim ograničenjima tumačenja pravila Unije koje on daje. Usto, budući da vremensko ograničenje učinaka ništavosti odredbi „o najnižoj kamatnoj stopi“, kako ga je odredio španjolski Vrhovni sud, lišava potrošače prava na povrat svih iznosa koje su neosnovano platili, ono osigurava samo nepotpunu i nedovoljnu zaštitu potrošača. U tim okolnostima, takvo ograničenje nije ni prikladno ni učinkovito sredstvo za sprečavanje korištenja te vrste odredbi, suprotno onomu što predviđa Direktiva. Stoga se pravu Unije protivi to vremensko ograničenje restitucijskih učinaka povezanih s ništavosti nepoštene odredbe (t. 70., 72., 73., 75. i izreka).

Presuda od 17. svibnja 2022. (veliko vijeće), Unicaja Banco (C-869/19, [EU:C:2022:397](#))

Hipotekarni ugovor – Nepoštenost „ugovorne odredbe o najnižoj kamatnoj stopi“ predviđene tim ugovorom – Nacionalna pravila o žalbenom postupku – Ograničavanje vremenskih učinaka proglašenja ništavosti nepoštene odredbe – Povrat – Ovlast nacionalnog žalbenog suda da provodi nadzor po službenoj dužnosti

Spor u glavnom postupku bio je između L-a i društva Banco de Caja España de Inversiones, Salamanca y Soria SAU, čiji je pravni sljednik Unicaja Banco SA, u vezi s time što nacionalni žalbeni sud nije po službenoj dužnosti istaknuo žalbeni razlog koji se temelji na povredi prava Unije. Banka je L-u odobrila hipotekarni zajam. Tim je ugovorom bila predviđena „ugovorna odredba o najnižoj kamatnoj stopi“ na temelju koje promjenjiva stopa ne može biti niža od 3 %. L je protiv te banke podnio tužbu radi proglašenja ništavosti te odredbe i povrata neosnovano stečenih iznosa, tvrdeći da tu odredbu treba proglasiti nepoštenom zbog nedostatka transparentnosti. Prvostupanjski sud prihvatio je tužbu, pri čemu je primjenom nacionalne sudske prakse vremenski ograničio restitucijske učinke. Žalbeni sud pred kojim je banka pokrenula postupak nije naložio potpuni povrat iznosa primljenih na temelju „ugovorne odredbe o najnižoj kamatnoj stopi“, s obzirom na to da L nije podnio žalbu protiv prvostupanjske presude. U skladu sa španjolskim pravom, ako nijedna stranka ne osporava neki dio presude, žalbeni sud ne može poništiti njezine učinke ili je izmijeniti. To je pravilo slično pravomoćnosti. Španjolski Vrhovni sud stoga je pitao Sud o usklađenosti nacionalnog prava s pravom Unije, osobito u pogledu okolnosti da nacionalni sud, kojem je podnesena žalba protiv presude kojom se vremenski ograničava povrat iznosa koje je potrošač neosnovano platio na temelju odredbe koja je proglašena nepoštenom, ne može po službenoj dužnosti istaknuti razlog koji se temelji na povredi Direktive 93/13 i naložiti povrat svih navedenih iznosa.

U svojoj presudi Sud ispituje odnos između određenih nacionalnih postupovnih načela koja uređuju žalbeni postupak, kao što su to načela dispozitivnosti, podudarnosti i zabrane *reformatio in peius*, i ovlasti nacionalnog suda da po službenoj dužnosti ispita nepoštenost odredbe.

U tom pogledu on smatra da se članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 protivi primjena takvih nacionalnih postupovnih načela, na temelju kojih nacionalni sud, kojem je podnesena žalba protiv presude kojom se vremenski ograničava povrat iznosa koje je potrošač neosnovano platio na temelju odredbe koja je proglašena nepoštenom, ne može po službenoj dužnosti istaknuti razlog koji se temelji na povredi odredaba te direktive i naložiti povrat svih navedenih iznosa kada se činjenica da dotični potrošač nije osporavao to vremensko ograničenje ne može pripisati njegovoj potpunoj pasivnosti. U ovom slučaju Sud je pojasnio da se nepodnošenje potrošačeve žalbe u primjerenom roku može pripisati činjenici da je njegov žalbeni rok već istekao u trenutku donošenja presude Gutiérrez Naranjo i dr.⁴⁶, u kojoj je Sud utvrdio da nacionalna sudska praksa kojom se vremenski ograničavaju restitucijski učinci povezani s utvrđenjem nepoštenosti ugovorne odredbe nije u skladu s navedenom direktivom. Stoga dotični potrošač u glavnom postupku nije pokazao potpunu pasivnost time što nije podnio žalbu. U tim okolnostima, primjena nacionalnih postupovnih načela kojima mu se oduzimaju sredstva koja mu omogućuju ostvarivanje njegovih prava na temelju Direktive o nepoštenim odredbama protivna je načelu

⁴⁶ Presuda od 21. prosinca 2016., [Gutiérrez Naranjo i dr.](#) (C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980), prikazana u rubrici V.4. „Vremensko ograničenje učinaka utvrđenja ništavosti“.

djelotvornosti jer je takva da onemogućava ili pretjerano otežava zaštitu tih prava (t. 38., 39. i izreka).

VI. Sredstva za sprečavanje primjene nepoštene odredbe

1. Kolektivne tužbe ili tužbe u javnom interesu

Presuda od 26. travnja 2012., Invitel (C-472/10, [EU:C:2012:242](#))

Jednostrana izmjena uvjeta ugovora od strane prodavatelja robe ili pružatelja usluga – Tužba za prestanak povrede koju je u javnom interesu podnijelo tijelo određeno nacionalnim zakonodavstvom u ime potrošača – Utvrđenje nepoštenosti odredbe – Pravni učinci

U toj presudi, čiji je činjenični i pravni okvir prethodno izložen⁴⁷, Sud najprije podsjeća na to da Direktiva 93/13 obvezuje države članice da omoguće osobama ili organizacijama koje imaju legitiman interes za zaštitu potrošača da pred sudovima podnesu tužbu za propuštanje kako bi utvrdile jesu li ugovorne odredbe sastavljene za opću upotrebu nepošteno i, prema potrebi, ishodile njihovu zabranu. U tom pogledu Sud ipak pojašnjava da cilj te direktive nije uskladiti sankcije koje se primjenjuju kada je nepoštenost odredbe potvrđena u okviru postupaka koje su pokrenule te osobe ili organizacije (t. 35. i 36.).

Nadalje, Sud ističe da djelotvorna provedba odvratajućeg cilja tužbi u javnom interesu zahtijeva da odredbe koje su proglašene nepoštenima u okviru takve tužbe protiv dotičnog prodavatelja robe ili pružatelja usluga ne obvezuju ni potrošače koji su, ovisno o slučaju, stranke u postupku ni one koji to nisu, ali su s tim prodavateljem robe ili pružateljem usluga sklopili ugovor na koji se primjenjuju isti opći uvjeti. U tom kontekstu Sud naglašava da se tužbe u javnom interesu za uklanjanje nepoštenih odredbi također mogu podnijeti prije njihove primjene u ugovorima (t. 38.).

U tim okolnostima Sud utvrđuje da je sporno zakonodavstvo, na temelju kojeg se proglašenje ništavosti nepoštene odredbe koju je proglasio sud nakon tužbe u javnom interesu primjenjuje na sve potrošače koji su sklopili ugovor s prodavateljem robe ili pružateljem usluga u kojem se nalazi ta odredba, upravo u skladu s logikom Direktive 93/13 prema kojoj su države članice dužne osigurati postojanje primjerenih i učinkovitih sredstava za sprečavanje primjene nepoštenih odredaba. Slijedom toga, smatra se da je to zakonodavstvo u skladu s tom direktivom.

Sud nadalje pojašnjava da su nacionalni sudovi dužni po službenoj dužnosti, također i u budućnosti, izvesti sve posljedice utvrđenja ništavosti u okviru tužbe za propuštanje, tako da nepoštena odredba ne obvezuje potrošače koji su sklopili ugovor koji sadržava takvu odredbu i na koji se primjenjuju isti opći uvjeti (t. 43. i t. 2. izreke).

⁴⁷ Što se tiče činjeničnog i pravnog okvira spora, vidjeti rubriku III.1., naslovljenu „Kriteriji za ocjenu”, str. 27.

Presuda od 27. veljače 2014., Pohotovost' (C-470/12, [EU:C:2014:101](#))

Izvršenje arbitražnog pravorijeka – Zahtjev za intervenciju u postupak izvršenja – Udruga za zaštitu potrošača – Nacionalno zakonodavstvo ne dopušta takvu intervenciju – Postupovna autonomija država članica

Društvo Pohotovost' odobrilo je potrošački kredit jednom zajmoprimcu. Potonji je arbitražnom odlukom osuđen na povrat iznosa povezanih s izvršenjem tog ugovora. Nakon zahtjeva za izvršenje te arbitražne odluke koji je podnijelo društvo Pohotovost', nadležni sudski ovršitelj podnio je Okresným súdu Svidník (Općinski sud u Svidníku, Slovačka) (u daljnjem tekstu: nacionalni sud) zahtjev za odobrenje izvršenja navedene odluke.

U okviru tog ovršnog postupka udruga za zaštitu potrošača zatražila je intervenciju. Naime, ta se udruga pozvala na nedostatak nepristranosti sudskog ovršitelja jer je u prošlosti poslovno surađivao s Pohotovost'. Nakon što je donio rješenje kojim se zahtjev za intervenciju proglašava nedopuštenim, nacionalnom je sudu podnesena tužba protiv tog rješenja. U ovom je slučaju navedena udruga u biti tvrdila da sud zajmoprimcu nije dodijelio dovoljnu zaštitu u odnosu na nepoštenu arbitražnu klauzulu.

U skladu sa slovačkim propisima, udruga za zaštitu potrošača može intervenirati u postupak koji se odnosi na materijalna prava potrošača. Međutim, na temelju sudske prakse Najvyššeg súda Slovenskej republiky (Vrhovni sud, Slovačka Republika), intervencija takve udruge nije dopuštena u ovršnim postupcima koji se odnose na potrošača, bilo da je riječ o izvršenju presude nacionalnog suda ili pravomoćne arbitražne odluke.

U tom se kontekstu nacionalni sud odlučio obratiti Sudu. U svojoj presudi Sud je presudio da se Direktivi 93/13 i člancima 38. i 47. Povelje, koji se odnose na zaštitu potrošača i pravo na djelotvoran pravni lijek, ne protivi nacionalni propis koji ne dopušta udruzi za zaštitu prava potrošača da intervenira na strani potrošača u postupku izvršenja pravomoćnog arbitražnog pravorijeka koji se protiv njega vodi (izreka).

Sud pojašnjava da je nacionalni sud pred kojim se vodi postupak izvršenja pravomoćnog arbitražnog pravorijeka dužan, ako raspolaže potrebnim pravnim i činjeničnim elementima, po službenoj dužnosti ispitati nepoštenost ugovornih odredbi na kojima se temelji potraživanje iz tog pravorijeka (t. 42.).

Osim toga, što se tiče uloge udruge za zaštitu potrošača, Sud ističe da članak 7. stavci 1. i 2. Direktive 93/13 predviđa mogućnost da te udruge pokrenu postupak pred sudovima kako bi utvrdile jesu li ugovorne odredbe sastavljene za opću uporabu nepoštene i ishodile njihovu zabranu. U tom smislu pojašnjava da se tako podnesene tužbe za propuštanje mogu podnijeti čak i ako odredbe čija se zabrana zahtijeva nisu bile primijenjene u određenim ugovorima. Nasuprot tomu, u nedostatku propisa Unije o mogućnosti da udruge za zaštitu potrošača interveniraju u pojedinačnim sporovima koji uključuju potrošače, to pitanje uređuje svaka država članica, na temelju načela procesne autonomije i uz poštovanje načela ekvivalentnosti i djelotvornosti (t. 43., 44. i 46.).

Što se tiče načela ekvivalentnosti, Sud zaključuje da ono u ovom slučaju nije povrijeđeno. Naime, isključenje intervencije bilo koje treće strane u svakom postupku izvršenja odluke nacionalnog

suda ili pravomoćnog arbitražnog pravorijeka primjenjuje se neovisno o tome je li istaknuta povreda prava Unije ili nacionalnog prava. Sud također utvrđuje da nije povrijeđeno ni načelo djelotvornosti. Tako on najprije pojašnjava da Direktiva o nepoštenim odredbama ne predviđa pravo udruga za zaštitu potrošača da interveniraju u pojedinačnim sporovima koji se tiču potrošača. Stoga članak 38. Povelje, koji se odnosi na potrebu osiguranja visoke razine zaštite potrošača, ne nalaže tumačenje te direktive u smislu priznavanja tog prava. Osim toga, on zaključuje da, s obzirom na to da navedena direktiva predviđa obvezu nacionalnog suda da po službenoj dužnosti nadzire nepoštenost ugovornih odredbi, odbijanje intervencije takve udruge na strani potrošača ne čini povredu njezina prava na pokretanje sudskog postupka. Međutim, prema mišljenju Suda, to odbijanje ne utječe na prava takve udruge, osobito podnošenja kolektivne tužbe ili izravnog zastupanja potrošača u bilo kojem postupku (t. 49., 50., 52. i 54. do 56.).

Presuda od 14. travnja 2016., Sales Sinués (C-381/14 i C-385/14, [EU:C:2016:252](#))

Hipotekarni ugovori – Klauzula o najnižoj kamatnoj stopi – Ispitivanje odredbe radi proglašenja njezine ništavosti – Kolektivni postupak – Tužba za propuštanje – Prekid pojedinačnog postupka koji ima isti predmet

Korisnici kredita sklopili su 2005. s dvjema španjolskim bankarskim institucijama ugovor o obnovi hipotekarnog zajma i ugovor o hipotekarnom zajmu. Ugovori su sadržavali takozvanu klauzulu „o najnižoj kamatnoj stopi” kojom se predviđala najniža godišnja nominalna stopa i gornja granica te stope. Na temelju te odredbe i neovisno o promjenama tržišnih stopa, kamatne stope iz tih ugovora nisu mogle biti niže od postotka predviđenog navedenom odredbom.

Smatrajući da su im te klauzule „o najnižoj kamatnoj stopi” nametnule bankarske institucije i da na njihovu štetu stvaraju neravnotežu, korisnici kredita podnijeli su svaki Juzgado de lo Mercantil n°9 de Barcelona (Trgovački sud br. 9 u Barceloni, Španjolska, u daljnjem tekstu: nacionalni sud) tužbu za poništenje tih odredbi. Prije tih tužbi udruga za zaštitu potrošača podnijela je protiv više bankarskih institucija kolektivnu tužbu kojom je, među ostalim, tražila prestanak primjene takozvanih klauzula o „najnižoj kamatnoj stopi” u ugovorima o zajmu.

U ovom su slučaju bankarske institucije zatražile prekid predmetnih postupaka do donošenja pravomoćne presude kojom se okončava kolektivni postupak. Zajmoprimci su se usprotivili tom prekidu. Nacionalni sud smatrao je da je na temelju španjolske postupovne odredbe dužan prekinuti pojedinačne postupke koji se pred njim vode do donošenja pravomoćne presude povodom kolektivne tužbe. Međutim, takav suspenzivni učinak doveo bi do podvrgavanja pojedinačne tužbe kolektivnoj tužbi, kako u pogledu odvijanja postupka tako i njegovu ishoda.

Sud je, kojem je upućeno prethodno pitanje, odlučio o tumačenju članka 7. Direktive 93/13. On smatra da se toj odredbi protivi nacionalni propis koji sudu kojem je podnesena pojedinačna tužba potrošača koji traži da se utvrdi nepošten karakter odredbe ugovora kojim je vezan za prodavatelja robe ili pružatelja usluga propisuje da automatski prekine postupak koji se vodi po takvoj tužbi do donošenja konačne presude o kolektivnoj tužbi o kojoj se vodi postupak, koju je podnijela udruga potrošača kako bi se spriječila upotreba, u ugovorima iste vrste, odredbi sličnih onima na koje se odnosi navedena pojedinačna tužba. Sud pojašnjava da ta neusklađenost postoji osobito ako do tog prekida dođe a da se pritom ne može uzeti u obzir njezina

relevantnost sa stajališta zaštite potrošača koji je pojedinačno pokrenuo postupak pred sudom i da taj potrošač ne može odlučiti povući se iz navedene kolektivne tužbe (izreka).

Sud podsjeća na to da, usporedno sa subjektivnim pravom potrošača da pokrene postupak pred sudom radi ispitivanja nepoštenosti odredbe ugovora kojeg je on stranka, Direktiva 93/13 dopušta državama članicama uspostavljanje nadzora nepoštenih odredbi sadržanih u standardnim ugovorima putem tužbi za propuštanje koje podnose udruge za zaštitu potrošača na temelju članka 7. stavka 2. Direktive 93/13. Stoga Sud napominje da preventivna i odvraćajuća narav tih radnji, kao i njihova neovisnost u odnosu na bilo koji konkretan pojedinačni sukob, podrazumijevaju da ih se može koristiti čak i ako odredbe čija se zabrana traži nisu bile korištene u određenim ugovorima. Stoga Sud naglašava da pojedinačne i kolektivne tužbe imaju različite predmete i pravne učinke. Tako bi njihovo odvijanje trebalo odgovarati samo postupovnim zahtjevima koji se, među ostalim, odnose na dobro sudovanje i potrebu izbjegavanja proturječnih sudskih odluka, bez slabljenja zaštite potrošača (t. 21., 29. i 30.).

U nedostatku usklađivanja postupovnih pravila primjenjivih na odnose između kolektivnih i pojedinačnih tužbi, na svakoj je državi članici da utvrdi ta pravila u skladu s načelom postupovne autonomije i poštujući načela ekvivalentnosti i djelotvornosti. U ovom slučaju Sud napominje da španjolska postupovna odredba, na temelju koje je nacionalni sud dužan automatski prekinuti postupak o potrošačevoj pojedinačnoj tužbi kojom se nastoji utvrditi nepoštenost ugovorne odredbe do donošenja konačne presude u postupku o kolektivnoj tužbi koji je u tijeku, ne dovodi u pitanje poštovanje načela ekvivalentnosti. Suprotno tomu, to nije slučaj s načelom djelotvornosti jer se tom postupovnom odredbom potrošača može spriječiti da se pojedinačno pozove na prava priznata tom direktivom. Naime, Sud utvrđuje da je potrošač nužno vezan ishodom kolektivne tužbe, čak i ako je odlučio da neće sudjelovati u njoj, i da je podložan roku potrebnom za donošenje sudske odluke o kolektivnoj tužbi (t. 32., 33., 36. i 39.).

Osim toga, ako želi sudjelovati u kolektivnoj tužbi, podliježe obvezama u vezi s određivanjem nadležnog suda i s razlozima na koje se moguće pozvati. Usto potrošač također gubi ostala prava koja bi mu bila priznata u okviru pojedinačne tužbe, kao što su uzimanje u obzir okolnosti karakterističnih za njegov slučaj i mogućnost da odustane od neprimjene nepoštene odredbe. S druge strane, primjena navedenog postupovnog pravila sprečava nacionalni sud da ocijeni relevantnost prekida postupka o pojedinačnoj tužbi do donošenja konačne presude o kolektivnoj tužbi. U tom kontekstu Sud zaključuje da se takav nedostatak djelotvornosti ne može opravdati potrebom sprečavanja opasnosti od proturječnih sudskih odluka, s obzirom na to da bi razlika u naravi između sudskog nadzora koji se izvršava u okviru kolektivne tužbe i onog koji se izvršava u okviru pojedinačne tužbe načelno trebala spriječiti takvu opasnost. Takav nedostatak ne može se opravdati ni potrebom izbjegavanja preopterećenosti sudova jer se djelotvorno ostvarivanje prava koja potrošači imaju na temelju Direktive 93/13 ne može dovesti u pitanje razmatranjima povezanim s organizacijom sudova države članice (t. 37., 38. i 40. do 42.).

2. Jamstvo prava na djelotvoran pravni lijek

Presuda od 17. srpnja 2014., *Sánchez Morcillo i Abril García* (C-169/14, [EU:C:2014:2099](#))

Ugovor o hipotekarnom zajmu – Nepoštene odredbe – Ovršni postupak na temelju hipoteke – Pravo žalbe

Tužitelji su 2013. s Bancom Bilbao potpisali javnobilježnički akt o zajmu s hipotekarnim jamstvom koje se odnosilo na njihov stan. Zbog toga što dužnici nisu ispunjavali obvezu plaćanja mjesečnih rata, Banco Bilbao zatražio je plaćanje ukupnosti zajma popraćenog redovnim i zateznim kamatama kao i prisilnu prodaju nekretnine opterećene hipotekom u svoju korist.

Nakon pokretanja postupka ovrhe na temelju hipoteke dužnici su protiv njega podnijeli prigovor, koji je odbijen u prvom stupnju. Protiv te su odluke podnijeli žalbu Audienciji Provincial de Castellón (Provincijski sud u Castellónu, Španjolska, u daljnjem tekstu: nacionalni sud).

U skladu sa španjolskim građanskim postupovnim zakonodavstvom, vjerovnik može podnijeti žalbu na odluku kojom se prihvaćanjem dužnikova prigovora okončava postupak ovrhe na temelju hipoteke. Nasuprot tomu, ono ne dopušta dužniku čiji je prigovor odbijen da podnese žalbu protiv presude kojom se nalaže nastavak postupka prisilnog izvršenja. Osim toga, sud koji odlučuje o meritumu ne može prekinuti postupak ovrhe na temelju hipoteke, nego u najboljem slučaju dodijeliti naknadu štete koju je pretrpio potrošač.

U ovom je slučaju nacionalni sud imao dvojbe u pogledu sukladnosti tog španjolskog zakonodavstva s ciljem zaštite potrošača iz Direktive 93/13 kao i s pravom na djelotvoran pravni lijek ustanovljenim člankom 47. Povelje. Pojasnio je da bi dopuštanje podnošenja žalbe dužnicima moglo biti to više odlučujuće jer bi se neke odredbe ugovora o zajmu koji je predmet glavnog postupka mogle smatrati „nepoštenima” u smislu članka 3. stavka 1. Direktive 93/13.

Sud je u svojoj presudi presudio da se članku 7. stavku 1. Direktive 93/13 u vezi s člankom 47. Povelje protivi nacionalni sustav ovrhe koji predviđa da sudac koji odlučuje o meritumu ne može odgoditi ovrhu na temelju hipoteke, pri čemu može svojom konačnom odlukom, u najboljem slučaju, dodijeliti odštetu za štetu koju pretrpi potrošač. Sud pojašnjava da se neusklađenost temelji na činjenici da se potrošač kao ovršenik ne može žaliti na odluku kojom se njegov prigovor na ovrhu odbija, dok se prodavatelj robe ili pružatelj usluge, ovrhovoditelj, može koristiti žalbom protiv odluke kojom se nalaže okončanje postupka ili se nepoštena odredba proglašava neprimjenjivom (t. 51. i izreka).

Sud najprije napominje da je španjolsko postupovno zakonodavstvo ograničilo mogućnost podnošenja žalbe protiv odluke o legitimnosti ugovorne odredbe kojom se uvodi razlika u postupanju između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača kao stranaka u postupku. Naime, prodavatelj ili pružatelj raspolaže pravom žalbe protiv odluke koja mu ne ide u korist, dok u slučaju odbijanja prigovora potrošač nema tu mogućnost (t. 30.).

Sud navodi da u nedostatku usklađenosti nacionalnih mehanizama prisilne ovrhe, načini provedbe žalbe protiv odluke o legitimitetu ugovorne odredbe koji su dopušteni u okviru postupka hipotekarne ovrhe potpadaju pod unutarnji pravni poredak država članica na temelju

načela njihove procesne autonomije, pod uvjetom poštovanja načela ekvivalentnosti i djelotvornosti (t. 31.).

Nadalje, Sud smatra da se prema pravu Unije načelo djelotvorne sudske zaštite odnosi samo na pravo na pristup sudu. Slijedom toga, činjenica da potrošač dužnik protiv kojeg je pokrenut postupak ovrhe na temelju hipoteke ima na raspolaganju pravno sredstvo samo pred jednim sudom kako bi istaknuo svoja prava koja ima na temelju Direktive 93/13 ne može sama po sebi biti protivna pravu Unije (t. 36.).

Međutim, Sud napominje da španjolski sustav izlaže potrošača odnosno, ovisno o slučaju, njegovu obitelj riziku da izgube stan nakon njegove prisilne prodaje, dok bi ovršni sudac obavio, u najboljem slučaju, brzu provjeru valjanosti ugovornih odredaba na kojima prodavatelj ili pružatelj temelji svoj zahtjev. Zaštita koju potrošač u svojstvu ovršenika može prema potrebi izvesti iz različitog sudskog nadzora u okviru postupka o meritumu pokrenutog usporedno s ovršnim postupkom ne može ublažiti taj rizik, s obzirom na to da potrošač neće dobiti povrat u prijašnje stanje koje je postojalo prije ovrhe na nekretnini opterećenoj hipotekom, već u najboljem slučaju odštetu. Međutim, sama odštetna narav naknade koja je eventualno dodijeljena potrošaču daje mu samo nepotpunu i nedovoljnu zaštitu te stoga nije ni primjereno ni djelotvorno sredstvo u smislu članka 7. stavka 1. Direktive 93/13, kako bi prekinuo korištenje odredbe koja je ocijenjena nepoštenom (t. 43.).

Osim toga, Sud pojašnjava da odvijanje postupka prigovora na ovrhu predviđeno španjolskim zakonodavstvom stavlja potrošača u svojstvu ovršenika u slabiji položaj u odnosu na prodavatelja ili pružatelja u svojstvu vjerovnika ovrhovoditelja u pogledu sudske zaštite prava na koja se ima pravo pozvati na temelju Direktive 93/13 protiv korištenja nepoštenih odredaba. Ta situacija ugrožava ostvarenje cilja te direktive, s obzirom na to da neravnoteža između postupovnih sredstava koja su na raspolaganju strankama samo naglašava onu koja postoji između ugovornih stranaka (t. 45. i 46.).

Presuda od 1. listopada 2015., ERSTE Bank Hungary (C-32/14, [EU:C:2015:637](#))

Ugovor o hipotekarnom zajmu – Sprečavanje korištenja nepoštenih uvjeta – Odgovarajuća i djelotvorna sredstva – Priznanje duga – Javnobilježnički akt – Izdavanje potvrde o ovršnosti od strane javnog bilježnika – Ovršna isprava – Obveze javnog bilježnika – Ispitivanja nepoštenih uvjeta po službenoj dužnosti – Sudski nadzor – Načela ekvivalentnosti i djelotvornosti

Glavni postupak odnosio se na zahtjev za poništenje odbijanja javnog bilježnika da ukine potvrdu o ovršnosti, stavljenu javnobilježničkim aktom, na priznanje duga mađarskog potrošača na temelju ugovora o zajmu i ugovora o hipotekarnom jamstvu sklopljenih s bankom.

Sud navodi da Direktivom 93/13 nije dan odgovor na pitanje treba li – u okolnostima u kojima ga nacionalno zakonodavstvo ovlašćuje da na javnu ispravu koja se odnosi na ugovor stavi potvrdu o ovršnosti, te da tu potvrdu ukine – na javnog bilježnika proširiti i mogućnost da izvršava nadležnosti koje neposredno spadaju u sudsku funkciju. Međutim, kada u pravu Unije nisu usklađeni nacionalni mehanizmi prisilnog izvršenja s ulogom dodijeljenom javnim bilježnicima u okviru tih mehanizama, pravni sustav svake države članice treba uspostaviti takva pravila u skladu s načelom postupovne neovisnosti, pod uvjetom da se poštuju načela ekvivalentnosti i

djelotvornosti. S aspekta načela djelotvornosti, Sud presuđuje da Direktiva 93/13 u sporovima između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača nalaže postojanje pozitivne intervencije nacionalnog suda pred kojim se vodi postupak, nezavisne od samih ugovornih strana. Međutim, poštovanje načela djelotvornosti ne može u cijelosti nadoknaditi potpunu pasivnost potrošača (t. 48., 49. i 62.).

Slijedom toga, činjenica da se potrošač može pozvati na zaštitu predviđenu Direktivom 93/13 samo ako pokrene sudski postupak, osobito protiv javnobilježničkog akta, ne može se sama po sebi smatrati protivnom načelu djelotvornosti. Naime, djelotvorna sudska zaštita zajamčena Direktivom temelji se na pretpostavci da je jedna od stranaka ugovora prethodno pokrenula postupak pred nacionalnim sudovima (t. 63.).

Presuda od 21. prosinca 2016., Biuro podrozy „Partner” (C-119/15, [EU:C:2016:987](#))

Učinak erga omnes nepoštenih odredaba koje se nalaze u javnom upisniku – Novčana kazna izrečena prodavatelju robe ili pružatelju usluga koji je koristio odredbu koja se smatra jednaka onoj koja se nalazi u navedenom upisniku – Prodavatelj robe ili pružatelj usluga koji nije sudjelovao u postupku u kojem je utvrđena nepoštenost odredbe

Odlukom od 22. studenoga 2011. predsjednik poljskog Ureda za zaštitu tržišnog natjecanja i potrošača utvrdio je da je Biuro Partner, poljsko društvo koje djeluje u sektoru turističkih usluga, primjenjivao odredbe koje su se u postupcima koji su se odnosili na druge prodavatelje robe ili pružatelje usluga smatrali nedopuštenima, i koje su upisane u nacionalni upisnik nezakonitih općih uvjeta poslovanja. Prema mišljenju predsjednika tog ureda, te odredbe koje je koristio Biuro Partner povređuju kolektivne interese potrošača i opravdavaju izricanje novčane kazne u iznosu od 27 127 poljskih zlota (PLN) (oko 6400 eura).

HK Zakład Usługowo Handlowy „Partner”, čiji je pravni slijednik Biuro Partner, osporavao je činjenicu da su odredbe koje je koristilo to društvo jednake onima upisanima u navedeni upisnik.

Presudom od 19. studenoga 2013., Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Okrušni sud u Varšavi – Sud za zaštitu tržišnog natjecanja i potrošača, Poljska) odbio je tužbu društva Biuro Partner protiv navedene odluke predsjednika Ureda za zaštitu tržišnog natjecanja i potrošača, presudivši – kao i potonji – da su uspoređene odredbe jednake.

Odlučujući o žalbi, Sąd Apelacyjny w Warszawie (Žalbeni sud u Varšavi, Poljska) izrazio je dvojbe u pogledu načina na koji treba tumačiti Direktivu 93/13 i Direktivu 2009/22 o sudskim naložima za zaštitu interesa potrošača⁴⁸.

Stoga je sud koji je uputio zahtjev pitao Sud treba li članak 6. stavak 1. i članak 7. Direktive 93/13, u vezi s člancima 1. i 2. Direktive 2009/22, tumačiti na način da im se protivi to da se primjena općih uvjeta poslovanja koji sadržajno odgovaraju odredbama koje su pravomoćnom sudskom presudom proglašene nedopuštenima i upisane u nacionalni upisnik takvih odredaba, u odnosu

⁴⁸ Direktiva 2009/22/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. travnja 2009. o sudskim naložima za zaštitu interesa potrošača (SL L 2009., L 110, str. 30.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 1., str. 269.)

na prodavatelja robe ili pružatelja usluga koji nije bio stranka u postupku koji je završio upisivanjem tih odredaba u navedeni upisnik, smatra protupravnim postupanjem koje je moguće sankcionirati izricanjem novčane kazne.

Sud je u svojoj presudi presudio da članak 6. stavak 1. i članak 7. Direktive 93/13, u vezi s člancima 1. i 2. Direktive 2009/22, kao i s obzirom na članak 47. Povelje, treba tumačiti na način da im se ne protivi to da se primjena općih uvjeta poslovanja u odnosu na prodavatelja robe ili pružatelja usluga koji nije bio stranka u postupku koji je doveo do upisa tih odredaba u navedeni upisnik smatra nezakonitim postupanjem.

Uspostava registra poput predmetnog u skladu je s pravom Unije. S tim u vezi, iz odredbi Direktive 93/13, a posebice iz njezina članka 8., proizlazi da države članice mogu utvrditi popise u kojima se navode ugovorne odredbe koje se smatraju nepoštenima. Na temelju članka 8.a Direktive 93/13, kako je izmijenjena Direktivom 2011/83⁴⁹, države članice dužne su Komisiju obavijestiti o utvrđivanju takvih popisa. Iz tih odredbi proizlazi da ti popisi ili upisnici koje sastave nacionalna tijela u bitnome odgovaraju interesu zaštite potrošača u okviru Direktive 93/13. Međutim, navedenim upisnikom treba upravljati na transparentan način, i to ne samo u interesu potrošača, nego i prodavatelja robe ili pružatelja usluga. Taj zahtjev osobito podrazumijeva jasno strukturiranje tog upisnika, neovisno o broju odredaba koje su u njemu navedene. Usto, odredbe koje se nalaze u navedenom upisniku moraju odgovarati kriteriju aktualnosti, što podrazumijeva pažljivo vođenje tog registra na dnevnoj osnovi i, u skladu s načelom pravne sigurnosti, uklanjanje bez odgode iz njega odredaba kojima ondje više nije mjesto (t. 36., 38. i 39.).

Osim toga, na temelju načela djelotvorne sudske zaštite, prodavatelj robe ili pružatelj usluga kojemu je izrečena novčana kazna zbog primjene odredbe koja je jednaka odredbi iz upisnika mora, među ostalim, imati mogućnost podnošenja pravnog lijeka protiv te sankcije. To pravo na pravni lijek mora se moći odnositi na ocjenu postupanja koje se smatra protupravnim i na iznos novčane kazne koju je utvrdilo nadležno nacionalno tijelo. U tim okolnostima, ispitivanje koje izvršava nadležni sud nije ograničeno samo na običnu formalnu usporedbu razmatranih odredaba s onima koje se nalaze u upisniku. Naprotiv, to ispitivanje sastoji se od ocjene sadržaja spornih odredaba, u svrhu utvrđivanja jesu li te odredbe, vodeći računa o svim mjerodavnim okolnostima svakog slučaja, materijalno jednake onima upisanim u taj upisnik, osobito s obzirom na učinke koje proizvode na štetu potrošača (t. 40. i 42.).

⁴⁹ Direktiva 2011/83/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2011. o pravima potrošača, izmjeni Direktive Vijeća 93/13/EEZ i Direktive 1999/44/EZ Europskog parlamenta i Vijeća te o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 85/577/EEZ i Direktive 97/7/EZ Europskog parlamenta i Vijeća (SL 2011., L 304, str. 64.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 8., str. 260.)

Presuda od 9. srpnja 2020., Raiffeisen Bank i BRD Groupe Soci t  G n rale (C-698/18 i C-699/18, [EU:C:2020:537](#))

Ugovor o nenamjenskom kreditu koji je u cijelosti ispunjen – Utvrđivanje nepoštenosti ugovornih odredbi – Tužba za povrat iznosa koji su neosnovano uplaćeni na temelju nepoštene ugovorne odredbe – Pravila sudskog postupka – Trenutak od kojeg počinje teći rok zastare – Objektivni trenutak kad je potrošač saznao za postojanje nepoštene ugovorne odredbe

Dva su korisnika kredita sklopila ugovore o kreditu radi odobravanja osobnih kredita s društvima Raiffeisen Bank i BRD Groupe Soci t  G n rale. Nakon što su u cijelosti vratili te kredite, svaki od njih podnio je Judec toriji T rgu Mureřu (Prvostupanjski sud u T rgu Mureř, Rumunjska) tužbu za utvrđenje nepoštenosti određenih odredbi tih ugovora kojima se predviđa plaćanje mjesečnih naknada za obradu i vođenje kao i mogućnost da banka izmijeni iznose kamata.

Raiffeisen Bank i BRD Groupe Soci t  G n rale naveli su da na dan podnošenja tužbe oba zajmoprimca više nemaju svojstvo potrošača, s obzirom na to da su ugovori o kreditu okončani njihovim potpunim ispunjenjem ni pravo na podnošenje tužbe.

Judec toria T rgu Mureř smatrala je da ispunjenje ugovora u cijelosti ne sprečava provjeru nepoštenosti njegovih odredbi te je zaključila da su te odredbe nepoštene. Taj je sud stoga naložio dvjema bankarskim institucijama da vrate iznose koje su dva zajmoprimca platila na temelju tih odredbi, zajedno sa zakonskim kamatama. Raiffeisen Bank i BRD Groupe Soci t  G n rale podnijeli su žalbu protiv odluke.

U tom kontekstu, Tribunalul Specializat Mureř (Specijalizirani visoki sud u Mureřu, Rumunjska) pitao je Sud nastavlja li se Direktiva 93/13 primjenjivati nakon što je ugovor u cijelosti ispunjen i, ovisno o okolnostima, može li tužba za povrat iznosa naplaćenih na temelju ugovornih odredbi koje se smatraju nepoštenima podlijevati roku zastare od tri godine koji počinje teći od trenutka u kojem je ugovor prestao vrijediti.

Sud je u svojoj presudi najprije podsjetio na to da obveza nacionalnog suda da izuzme iz primjene nepoštenu ugovornu odredbu kojom se nalaže plaćanje iznosa za koje se utvrdi da su neopravdani dovodi do povrata tih iznosa (t. 54.).

Međutim, Sud napominje da je, u nedostatku propisa Unije, na unutarnjem pravnom poretku svake države članice da uredi postupovna pravila za tužbe kako bi se osigurala zaštita prava građana Unije. Međutim, ta pravila ne smiju biti nepovoljnija od onih koja se odnose na slična pravna sredstva u nacionalnom pravu (načelo ekvivalentnosti) i u praksi ne smiju onemogućavati ili pretjerano otežavati ostvarivanje prava dodijeljenih pravnim poretom Unije (načelo djelotvornosti) (t. 57.).

Što se tiče načela djelotvornosti, Sud podsjeća na to da se sustav zaštite uspostavljen Direktivom 93/13 temelji na ideji da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na prodavatelja robe ili pružatelja usluga. U tom pogledu, iako se rok zastare od tri godine u načelu čini materijalno dovoljnim kako bi potrošaču omogućio pripremu i podnošenje djelotvornog pravnog lijeka, s obzirom na to da počinje teći od dana potpunog ispunjenja ugovora, on ipak može isteći čak i prije nego što potrošač može saznati za nepoštenost odredbe sadržane u tom ugovoru. Taj rok stoga ne može potrošaču osigurati djelotvornu zaštitu (t. 64., 66. i 67.).

U tim okolnostima ograničavanje zaštite pružene potrošaču samo na vrijeme dok traje ispunjenje predmetnog ugovora ne može biti u skladu sa sustavom zaštite uspostavljenim tom direktivom. Načelu djelotvornosti stoga se protivi to da se na tužbu za povrat primjenjuje rok zastare od tri godine, koji počinje teći od trenutka prestanka predmetnog ugovora, neovisno o tome je li potrošač u tom trenutku znao ili je razumno mogao znati za nepoštenost odredbe tog ugovora (t. 73. i 75.).

Što se tiče načela ekvivalentnosti, Sud podsjeća na to da poštovanje tog načela zahtijeva da se predmetno nacionalno pravilo bez razlike primjenjuje na postupke zbog povrede prava Unije ili zbog nepoštovanja nacionalnog prava čiji su cilj i predmet slični. U tom pogledu protivi mu se tumačenje nacionalnog zakonodavstva na način da rok zastare sudske tužbe za povrat iznosa koji su uplaćeni na temelju nepoštene ugovorne odredbe počinje teći od dana kad je ugovor u cijelosti ispunjen, dok u slučaju slične tužbe predviđene nacionalnim pravom taj isti rok počinje teći od dana sudskog utvrđenja osnovanosti tužbe (t. 76., 77. i 82.).

3. Posebna postupovna pravila

Presuda od 21. travnja 2016., Radlinger i Radlingerová (C-377/14, [EU:C:2016:283](#))

Nacionalna postupovna pravila koja uređuju stečajni postupak – Dugovanja koja proizlaze iz ugovora o potrošačkom kreditu – Djelotvoran pravni lijek

Glavni postupak odnosio se na češki propis kojim se nacionalnim sudovima ne priznaje nadležnost da po službenoj dužnosti ispituju poštuju li prodavatelji robe ili pružatelji usluga pravila prava Unije u području zaštite potrošača, osobito u pogledu ugovornih odredbi sadržanih u ugovoru o potrošačkom kreditu.

Sud smatra da se članku 7. stavku 1. Direktive 93/13 protivi takav nacionalni propis koji, s jedne strane, ne dopušta to ispitivanje za navedene ugovore, iako sud u tu svrhu raspolaže potrebnim pravnim i činjeničnim elementima i, s druge strane, ovlašćuje navedeni sud samo za ispitivanje određenih tražbina, uostalom zbog ograničenog broja razloga (t. 1. izreke).

Presuda od 31. svibnja 2018., Sziber (C-483/16, [EU:C:2018:367](#))⁵⁰

Ugovori o zajmu izraženom u stranoj valuti – Nacionalno zakonodavstvo kojim se propisuju posebni postupovni zahtjevi za osporavanje nepoštenosti – Načelo ekvivalentnosti – Pravo na djelotvornu sudsku zaštitu

Glavni postupak je bio spor između pojedinca i mađarske banke povodom zahtjeva za utvrđivanje nepoštenosti određenih ugovornih odredaba u ugovoru o zajmu sklopljenom u

⁵⁰ Ova je presuda također prikazana u rubrici I.1. „Područje primjene *ratione loci*: primjena Direktive 93/13 u nedostatku prekograničnog elementa”

svrhu stjecanja nekretnine, isplaćenom i otplaćenom u mađarskim forintama (HUF), ali koji je registriran u švicarskim francima (CHF) na temelju tečaja koji je bio na snazi na dan plaćanja.

Nacionalnim pravilima predviđaju se dodatni postupovni zahtjevi na štetu stranke (tužitelja ili tuženika) koja je u razdoblju od 1. svibnja 2004. do 26. srpnja 2014. u svojstvu potrošača sklopila ugovor o zajmu na koji se odnosi nepoštena ugovorna odredba koja se odnosi na tečajnu razliku, pri čemu ti dodatni zahtjevi, kako bi se pred sudom učinkovito isticala prava vezana uz nevaljanost gore navedenih potrošačkih ugovora, nalažu, među ostalim, podnošenje tužbe u građanskom postupku koji, kako bi sud mogao odlučivati o meritumu tužbe, mora imati određeni sadržaj (t. 27.).

Sud najprije podsjeća na to da pravom Unije nisu usklađeni postupci koji se primjenjuju na ispitivanje navodne nepoštenosti ugovorne odredbe. Oni su stoga obuhvaćeni unutarnjim pravnim poretkom država članica, pod uvjetom, međutim, da nisu nepovoljniji od onih kojima se uređuju slične situacije na koje se primjenjuje nacionalno pravo (načelo ekvivalentnosti) i da predviđaju djelotvornu sudska zaštitu, kako je predviđena u članku 47. Povelje (načelo djelotvornosti) (t. 35.).

Kao prvo, u okviru ispitivanja poštovanja načela ekvivalentnosti, Sud podsjeća na to da propisivanje dodatnih postupovnih zahtjeva za potrošača koji svoja prava temelji na pravu Unije ne podrazumijeva, samo po sebi, da su ta postupovna pravila za njega manje povoljna. Potrebno je, naime, analizirati situaciju uzimajući u obzir mjesto predmetnih postupovnih odredbi u postupku u cjelini, odvijanje tog postupka i posebnosti tih odredbi pred nacionalnim sudovima (t. 43.). Postupovne zahtjeve o kojima je riječ u glavnom predmetu, s obzirom na njihovo mjesto u sustavu koji je uspostavio mađarski zakonodavac s ciljem rješavanja, u razumnom roku, prevelikoga broja sporova koji postoje u vezi s ugovorima o zajmu izraženom u stranoj valuti i koji sadržavaju nepoštene odredbe, ne treba, u načelu, kvalificirati kao manje povoljne od onih u vezi sa sličnim tužbama koje se ne odnose na prava koja proizlaze iz prava Unije. Stoga, ovisno o provjerama za koje se traži da ih izvrši sud koji je uputio zahtjev, takve zahtjeve ne treba smatrati neusklađenima s načelom ekvivalentnosti (t. 48.).

Kada je riječ, kao drugo, o načelu djelotvorne sudske zaštite, Sud navodi da obveza država članica da uvedu postupovna pravila, kojima se omogućava osiguravanje poštovanja prava koja stranke imaju na temelju Direktive 93/13 protiv korištenja nepoštenih ugovornih odredaba, podrazumijeva zahtjev djelotvorne sudske zaštite, također uspostavljen člankom 47. Povelje. Ta zaštita mora vrijediti kako u području određivanja sudova koji su nadležni za tužbe utemeljene na pravu Unije tako i što se tiče utvrđivanja postupovnih pravila vezanih za takve tužbe (t. 49.). Međutim, zaštita potrošača nije apsolutna. Stoga, činjenica da jedan postupak sadržava određene postupovne zahtjeve koje potrošač mora poštovati da bi ostvario svoja prava ne znači da on nema djelotvornu sudska zaštitu. Naime, iako u postupku povodom spora između prodavatelja robe ili pružatelja usluge te potrošača Direktiva 93/13 nalaže pozitivnu intervenciju nacionalnog suda pred kojim se vodi postupak, nezavisnu od samih ugovornih strana, poštovanje načela djelotvorne sudske zaštite ne protivi se, u načelu, tomu da sudac od potrošača zatraži podnošenje određenih dokaza u korist njegovih navoda (t. 50.).

Prema mišljenju Suda, iako je točno da postupovna pravila u glavnom predmetu od potrošača zahtijevaju dodatni trud, valja ipak navesti da su ta pravila, u dijelu u kojem se njima namjerava rasteretiti pravosudni sustav, odgovor na, zbog količine sporova u pitanju, izvanrednu situaciju i

da se njima želi ostvariti opći cilj dobrog sudovanja. Ta pravila imaju, sama po sebi, prednost pred pojedinačnim interesima ako ne prelaze ono što je nužno za ostvarivanje njihova cilja (t. 51.). U ovom slučaju, s obzirom na cilj rasterećivanja pravnog sustava, ne proizlazi, a što je na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri, da su pravila koja obvezuju potrošača da podnese kvantitativno definiran zahtjev koji se sastoji, barem djelomično, od poravnjanja računa koji je sastavila predmetna financijska institucija i da precizira pravnu posljedicu čiju primjenu traži od suda u slučaju da je ugovor o zajmu o kojem je riječ, ili neke njegove odredbe, nevaljan, toliko složena i da sadržavaju toliko teške zahtjeve da bi ta pravila nerazmjerno utjecala na pravo na djelotvornu sudsku zaštitu potrošača (t. 52.).

Stoga Sud presuđuje da se članku 7. Direktive 93/13 u načelu ne protivi nacionalni propis koji uvodi posebne postupovne zahtjeve za tužbe koje podnose potrošači koji su sklopili ugovore o zajmu izraženom u stranoj valuti s ugovornom odredbom o razlici između tečaja primjenjivog na isplatu zajma i onoga primjenjivog na njegovu otplatu i/ili s odredbom o mogućnosti jednostrane izmjene pod uvjetom da utvrđivanje nepoštenosti odredbi iz takvog ugovora omogućava uspostavu činjenične i pravne situacije u kojoj bi potrošač bio da ta nepoštena odredba nije postojala (t. 1. izreke).

Presuda od 13. rujna 2018., Profi Credit Polska (C-176/17, [EU:C:2018:711](#))

Postupak izdavanja platnog naloga na temelju mjenice kojom se osiguravaju obveze koje proizlaze iz ugovora o potrošačkom kreditu

Društvo Profi Credit Polska odobrilo je 2015. potrošački kredit jednom zajmoprimcu. Njegov povrat bio je osiguran, na temelju odredbe tog tipskog ugovora, mjenicom koju je izdao i potpisao zajmoprimac, a čiji iznos nije bio određen.

Nakon što zajmoprimac nije ispunio svoju obvezu plaćanja, društvo Profi Credit Polska obavijestilo ga je da je mjenica nadopunjena visinom preostalog dugovanog iznosa za izvršenje navedenog zajma. Osim toga, to je društvo Sądu Rejonowym w Siemianowicach Śląskich I Wydział Cywilny (Općinski sud u Siemianowice Śląskie, Poljska, u daljnjem tekstu: nacionalni sud) podnijelo zahtjev za izdavanje platnog naloga protiv zajmoprimca na temelju te mjenice.

Na temelju poljskog postupovnog zakonodavstva postupak izdavanja platnog naloga odvija se u dva dijela. U prvom se dijelu ocjena valjanosti mjenice, ako je sudac može provesti po službenoj dužnosti, ograničava na ispitivanje njezine formalne pravilnosti. U drugom dijelu, ako je dužnik na kojeg se odnosi ta mjenica podnio prigovor protiv rješenja o izdavanju platnog naloga, on može osporavati ne samo mjeničnu obvezu, nego i postojeći temeljni odnos, tj. ugovor o potrošačkom kreditu.

Međutim, u ovom se slučaju nacionalni sud pitao je li poljski postupak izdavanja platnog naloga na temelju mjenice u skladu s Direktivom 93/13. Naime, naveo je da se u praksi uz zahtjev za izdavanje platnog naloga prilaže samo uredno ispunjena mjenica, a ne ugovor o potrošačkom kreditu. Stoga je za potrebe izdavanja platnog naloga dovoljno provjeriti je li mjenica izdana u skladu s poljskim zakonodavstvom o mjenici. Zbog toga je nadzor nacionalnog suda ograničen na sadržaj mjenice i ne može se proširiti, čak i ako bi za njega znao, na ugovor o potrošačkom

kreditu. Prema tome, na potrošaču je da podnese prigovor protiv platnog naloga kako bi se eventualno moglo utvrditi da su pojedine ugovorne odredbe nepoštene.

Odlučujući o zahtjevu za prethodnu odluku Sud je presudio da se članku 7. stavku 1. Direktive 93/13 protivi nacionalno zakonodavstvo kojim se dopušta donošenje rješenja o izdavanju platnog naloga na temelju formalno valjane mjenice i kojom se osigurava potraživanje koje proizlazi iz ugovora o potrošačkom kreditu, kada sud kojemu je podnesen zahtjev za izdavanje platnog naloga nema ovlast ispitivanja eventualne nepoštenosti odredbi tog ugovora. Naime, taj sud pojašnjava da ta neusklađenost postoji sve dok uvjeti za ostvarivanje prava na podnošenje prigovora protiv takvog naloga ne omogućuju osiguranje poštovanja prava koja potrošač ima na temelju te direktive (izreka).

Sud napominje da obveza nacionalnog suda da po službenoj dužnosti ocijeni nepoštenost ugovorne odredbe koja ulazi u područje primjene Direktive 93/13, pod uvjetom da raspolaže potrebnim pravnim i činjeničnim elementima, vrijedi i za postupak izdavanja platnog naloga. U tom pogledu Sud ističe da je djelotvornu zaštitu pravâ potrošača, koja proizlaze iz te direktive, moguće zajamčiti samo ako nacionalni postupovni sustav dopušta sudu da u okviru postupka izdavanja platnog naloga ili postupka ovrhe tog naloga po službenoj dužnosti provjeri jesu li odredbe ugovora nepoštene. U ovom slučaju Sud zaključuje da, s obzirom na to da je nadzor nacionalnog suda ograničen na mjenicu i da se ne može odnositi na ugovor o potrošačkom kreditu, on ne može ispitati moguću nepoštenost ugovorne odredbe tog ugovora sve dok ne raspolaže svim činjeničnim i pravnim elementima u tu svrhu (t. 42. do 47.).

Osim toga, Sud podsjeća na to da su, u nedostatku usklađenosti u pravu Unije postupaka primjenjivih na ispitivanje navodne nepoštenosti ugovorne odredbe, ti postupci obuhvaćeni, na temelju načela postupovne autonomije, pravnim poretom država članica, pod uvjetom da poštuju načelo ekvivalentnosti i pravo na djelotvoran pravni lijek. Tako, s jedne strane, Sud napominje da ne raspolaže elementima koji bi doveli u sumnju usklađenost poljskog propisa o postupku izdavanja platnog naloga na temelju mjenice s tim načelom. S druge strane, što se tiče prava na djelotvoran pravni lijek, Sud naglašava da nacionalni sud mora utvrditi uzrokuju li pravila postupka povodom prigovora predviđena nacionalnim pravom nezanemarivu opasnost da potrošači neće podnijeti potreban prigovor. Stoga, kako bi im se zajamčilo pravo na djelotvoran pravni lijek, potonji moraju imati mogućnost podnošenja tužbe ili podnošenja prigovora u razumnim postupovnim uvjetima, tako da ostvarivanje prava koja imaju na temelju Direktive 93/13 ne bi bilo oslabljeno, osobito zbog rokova ili troškova koji se na njih primjenjuju (t. 57., 58., 61. i 63.).

U ovom slučaju Sud ističe da, iako poljski potrošač ima pravo pobijati platni nalog, izvršavanje tog prava podliježe osobito restriktivnim uvjetima. Konkretnije, Sud utvrđuje da taj potrošač ima rok od dva tjedna za podnošenje prigovora i da u slučaju podnošenja prigovora mora platiti tri četvrtine sudskih troškova. Stoga, budući da navedeni potrošač mora u roku od dva tjedna od dostave platnog naloga podnijeti činjenice i dokaze koji sudu omogućuju da ocijeni njegov prigovor i da ga se kažnjava u pogledu načina izračuna sudskih troškova, Sud zaključuje da postoji nezanemariva opasnost da navedeni potrošač neće podnijeti potreban prigovor (t. 64. do 68. i 70.).

POPIS OBRADENIH ODLUKA SUDA

(PREMA KRONOLOŠKOM REDOSLIJEDU)

<u>Presuda od 27. lipnja 2000., Océano Grupo Editorial (C-240/98 do C-244/98, EU:C:2000:346)</u>	str. 17. i 33.
<u>Presuda od 22. studenoga 2001., Cape i dr. (spojeni predmeti C-541/99 i C-542/99, EU:C:2001:625)</u>	str. 3.
<u>Presuda od 21. studenoga 2002., Cofidis (C-473/00, EU:C:2002:705)</u>	str. 36.
<u>Presuda od 1. travnja 2004., Freiburger Kommunalbauten (C-237/02, EU:C:2004:209)</u> ..	str. 32.
<u>Presuda od 26. listopada 2006., Mostaza Claro (C-168/05, EU:C:2006:675)</u>	str. 42.
<u>Presuda od 4. lipnja 2009., Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350)</u>	str. 33.
<u>Presuda od 6. listopada 2009., Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615)</u>	str. 43.
<u>Presuda od 3. lipnja 2010., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, EU:C:2010:309)</u>	str. 14.
<u>Presuda od 9. studenoga 2010. (veliko vijeće), VB Pénzügyi Lízing (C-137/08, EU:C:2010:659)</u>	str. 24. i 34.
<u>Presuda od 15. ožujka 2012., Pereničová i Perenič (C-453/10, EU:C:2012:144)</u>	str. 45.
<u>Presuda od 26. travnja 2012., Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242)</u>	str. 25. i 60.
<u>Presuda od 14. lipnja 2012., Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349)</u>	str. 46.
<u>Presuda od 14. ožujka 2013., Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164)</u>	str. 22. i 42.
<u>Presuda od 21. ožujka 2013., RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180)</u>	str. 6. i 26.
<u>Presuda od 16. siječnja 2014., Constructora Principado (C-226/12, EU:C:2014:10)</u>	str. 22.
<u>Presuda od 27. veljače 2014., Pohotovosť (C-470/12, EU:C:2014:101)</u>	str. 61.

<u>Presuda od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282)</u>	str. 11., 26. i 47.
<u>Presuda od 17. srpnja 2014., Sánchez Morcillo i Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099)</u>	str. 63.
<u>Presuda od 21. siječnja 2015., Unicaja Banco i Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 i C-487/13, EU:C:2015:21)</u>	str. 52.
<u>Presuda od 1. listopada 2015., ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637)</u>	str. 65.
<u>Presuda od 18. veljače 2016., Finanmadrid EFC (C-49/14, EU:C:2016:98)</u>	str. 37.
<u>Presuda od 14. travnja 2016., Sales Sinués (C-381/14 i C-385/14, EU:C:2016:252)</u>	str. 62.
<u>Presuda od 21. travnja 2016., Radlinger i Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283)</u>	str. 69.
<u>Presuda od 21. prosinca 2016., Biuro podrozy „Partner” (C-119/15, EU:C:2016:987)</u>	str. 66.
<u>Presuda od 21. prosinca 2016. (veliko vijeće), Gutiérrez Naranjo (C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980)</u>	str. 57.
<u>Presuda od 26. siječnja 2017., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60)</u>	str. 37.
<u>Presuda od 20. rujna 2017., Andrić i dr. (C-186/16, EU:C:2017:703)</u>	str. 12. i 27.
<u>Presuda od 17. svibnja 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320)</u>	str. 4. i 34.
<u>Presuda od 31. svibnja 2018., Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367)</u>	str. 3. i 69.
<u>Presuda od 7. kolovoza 2018., Banco Santander (C-96/16 i C-94/17, EU:C:2018:643)</u>	str. 18. i 54.
<u>Presuda od 13. rujna 2018., Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711)</u>	str. 71.
<u>Presuda od 20. rujna 2018., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750)</u>	str. 7., 21. i 28.
<u>Presuda od 21. ožujka 2019., Pouvin i Dijoux (C-590/17, EU:C:2019:232)</u>	str. 4.
<u>Presuda od 26. ožujka 2019. (veliko vijeće), Abanca Corporación Bancaria (C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250)</u>	str. 54.
<u>Presuda od 3. listopada 2019., Kiss i CIB Bank (C-621/17, EU:C:2019:820)</u>	str. 28.

<u>Presuda od 3. listopada 2019., Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819)</u>	str. 48.
<u>Presuda od 7. studenoga 2019., Kanyeba i dr. (spojeni predmeti C-349/18 do C-351/18, EU:C:2019:936)</u>	str. 50. i 56.
<u>Presuda od 3. ožujka 2020. (veliko vijeće), Gómez del Moral Guasch (C-125/18, EU:C:2020:138)</u>	str. 8. i 50.
<u>Presuda od 11. ožujka 2020., Lintner (C-511/17, EU:C:2020:188)</u>	str. 35.
<u>Presuda od 2. travnja 2020., Condominio di Milano, via Meda (C-329/19, EU:C:2020:263)</u>	str. 5.
<u>Presuda od 9. srpnja 2020., Ibercaja Banco (C-452/18, EU:C:2020:536)</u>	str. 19., 21., 30. i 56.
<u>Presuda od 9. srpnja 2020., Raiffeisen Bank i BRD Groupe Societé Générale (C-698/18 i C-699/18, EU:C:2020:537)</u>	str. 67.
<u>Presuda od 9. srpnja 2020., Banca Transilvania (C-81/19, EU:C:2020:532)</u>	str. 9.
<u>Presuda od 3. rujna 2020., Profi Credit Polska i dr. (C-84/19, C-222/19 i C-252/19, EU:C:2020:631)</u>	str. 13. i 15.
<u>Presuda od 17. svibnja 2022. (veliko vijeće), Ibercaja Banco (C-600/19, EU:C:2022:394)</u>	str. 39.
<u>Presuda od 17. svibnja 2022. (veliko vijeće), SPV Project 1503 i dr. (C-693/19 i C-831/19, EU:C:2022:395)</u>	str. 40.
<u>Presuda od 17. svibnja 2022. (veliko vijeće), Impuls Leasing România (C-725/19, EU:C:2022:396)</u>	str. 41.
<u>Presuda od 17. svibnja 2022. (veliko vijeće), Unicaja Banco (C-869/19, EU:C:2022:397)</u>	str. 58.
<u>Presuda od 12. siječnja 2023., D.V. (Nagrade za rad odvjetnika – Načelo satnice), (C-395/21, EU:C:2023:14)</u>	str. 14., 20., 30. i 51.